

AHO JUHANI

PANU

Juhani Aho

Panu

«Public Domain»

Aho J.

Panu / J. Aho — «Public Domain»,

Содержание

I	6
II	9
III	16
IV	21
V	27
VI	31
VII	35
VIII	37
IX	40
X	44
XI	47
XII	50
Конец ознакомительного фрагмента.	53

Juhani Aho

Panu

»Jos esi-isillämme alkuansa lienee ollutkin parempi tieto Jumalasta ja hänen vaikutuksestaan maailman hallinnossa, niin se tieto vähitellen hämmentyi tarun sekaiseksi taikauskoksi, joka esivanhemmillamme pakanuuden aikana oli vallallansa.»

E. Lönnrot.

I

Kontojärven kirkko on siinä, missä koskirikas Kontojoki, etäisistä ja vuorisista ylismaista tullen, katkaisee korkean Kontoharjun, kuohahtaa rajuksi putoukseksi, leventää väylänsä ja avartuu pienoiseksi suvantojärveksi jatkaakseen siitä sitten matkaansa virtojen, salmien ja yhä laajenevien selkien kautta suuriin alavesiin. Kirkko on ahteen tapaisella töyräällä, tasaisella kentällä, jonka takana kohoaa korkea, suuria honkia kasvava vuoren selänne.

Lähellä kirkkoa on pappila ja sen ympärillä pienuinen kirkonkylä taloineen ja peltoineen, mutta toisella puolen suvantojärven virran niemessä on kaikkia muita komeampi kuninkaan voudin kartano.

Vaikkakin kirkon ympärillä ja voudin niemellä on peltoja ja luonnonniittyjä siellä täällä järven rannalla, ei seutu vielä kuitenkaan ole vakaantuneen viljelyksen hallussa. Metsä ulottuu useimmin paikoin rantaan saakka, ihan kirkon aidan takana on vielä kannokkoa ahoa, ja kaski on hakattu heti pappilan ulkokuoneiden taa. Talot ovat pieniä kuin uudistorpat. Synkkä, metsäinen sydänmaa leviää niin pitkälle kuin silmä kantaa. Harjulta kirkon takaa näkyy etelästä päin savuja kohoilevan, kesällä kaskista ja talvella tupien lakeisista, mutta pohjoisessa ja idässä ovat erämaat asumattomat, korkeiden vaarain väliset suot ja notkot kasvavat vain havumetsää, ja honkien rungot ruskottavat yksitotisesti aamun ja illan paisteessa. Etelästä päin tuo kyllä talvisin kaitainen rekitie kirkonkylään, mutta päättyy siihen, ja siitä jatkuu ainoastaan ujo suksen latu, joka korpimaille päin ujuen näyttää, että on ollut sinnekin joku kulkeva; mutta suurimman osan talvea on sekin ummessa, jolloin asuttu maailma näyttää Kontojärven ympärillä olevan lopussa.

Kirkko, joka on rakennettu paksuista, silittämättömistä ristihongista ja luukuilla varustettu, on tällä paikalla toinen, mutta pappila on vasta ensimmäinen. Katolisen ajan lopulla oli pienuinen sydänmaan kappeli rakennettu sille sijalle, missä nyt seisoo uusi ja isompi luterilainen kirkko. Sen oli siihen omin käsin salvanut hurskas munkki, joka eteläisiltä ilmoilta tullen ja kalastajain kera suuria vesiä soudellen oli asettunut tähän asumaan. Kun hänen seuralaisensa, kaikki savolaisia erämaan kävijöitä, pysähtyivät lohirikkaan kosken alle kalastamaan, metsästäämään ja kaskeamaan, pysähtyi hänkin, ja kun he veistivät kalasaunojaan rannalle, veisteli hän vähän matkaa ylempänä kappelinsa seiniä.

Maalle noustessaan olivat tulokkaat tavanneet havumajoja hiukan matkaa rannasta, tulensijojä ja jälkiä aikaisemmasta asutuksesta. Ja kun he tutkivat rantoja ja metsää tarkemmin, löysivät he järven ja virran niemestä tuuhean kuusikon, jonka keskellä oli karsituista puita ja puissa oksiin ripustettuja suurten kalojen luurankoja, metsäeläinten nahkoja ja pääkalloja. Kuusikon sisässä oli vielä puun ympärille rakennettu aittanen, jossa näkivät kivimaljassa hopearahoja kiiltävän.

Mutta tuskin he olivat ehtineet kirveensä iskeä pakanallisen uhripaikan ikihonkiin, kun hyökkäsi miehiä metsästä ja toisia tuli koskea alas viilettään. Siinä syntyi tappelu, ja verta jo vuoti. Mutta kun munkki kuuli kahakan, niin ruuhellaan suvannon poikki sousti ja sai sovinnon aikaan. Valmistettuaan aterian järven rannalle tarjosi hän savolaisten puolesta karjalaisille ikirauhan niillä ehdoilla, että toinen ei toisen kalastusta häiritsisi ja että jos Karjalan miehet sallisivat rakentaa Neitsyt Maaria emoselle kappelin, jättäisivät Savon miehet rauhaan heidän haltijansa pyhätön.

Eikä näitä ehtoja rikottukaan munkin eläessä eikä pitkään aikaan hänen kuolemansa jälkeenkään. Kummallakin heimolla oli vakinaiset asuntonsa loitolla yhteisestä kalastuspaikasta. Savolaiset palasivat talveksi suveen päin, jossa heillä oli talonsa ja tavaransa, ja karjalaiset poistuivat pohjoista kohti, jossa heillä korprien, soiden ja monien koskien takana kuului olevan asutopaikkansa.

Munkki yksin jäi erakkona saunaansa lähelle kappelia asumaan ja yhteistä aarretta vartioimaan.

Paljon oli erakko vanhus nähnyt riitaa ja taistelua kristittyjen ja pakanain välillä. Nuoruutensa päivinä oli hän ollut mukana Hämeen pakanallisia uhrilehtoja maahan kaatamassa ja miekalla pakottamassa kansaa oikean uskon kuuliaisuuteen. Mutta vähäisen oli hän siitä nähnyt menestyksen: oli nähnyt kastamattomien kastetuita sukulaisiaan kiduttavan, juoksuttavan heitä kuoliaaksi

uhripuitten ympärillä ja sitten metsiin pakenevan. Nyt tahtoi hän voittaa hyvyydellä ja ottaa Herransa haltuun ainoastaan ne, jotka mielisuosiolla siihen taipuvat. Eikä kulunutkaan kauan, ennenkuin hän näki taimia niihin hedelmiin, joiden hän toivoi tuleentuneina kirkon helmaan putoavan.

Kevään tullen saapuivat taas molemmat heimot eri haaroiltaan. Ja kalastettuaan kukin apajoillaan kantoivat kristityt rannalla seisovan Pyhän Henrikin kuvan eteen osuuden saaliistaan, samalla kun pakanat veivät Vellamon antimista upeimman uhrikarsikkoon ja sen pyhän puun oksaan ripustivat. Kun pyhä savu suitsusi erakon kappelista, jossa hän polvillaan luki messujaan pyhän neitsyen kuvan ääressä, tuprusi uhripadan alta savupilvi pyhän lehdon helmasta, jossa tietäjä lepytteli haltijoita yhä paremman kalaonnen antamiseen. Ja kun kalaonni sattui huono karjalaisille, niin saattoi tapahtua, että he tulivat munkin luo ja hänen pyhimyksiinsä turvautuivat ja kantoivat niille antimiaan. Kun sopi, niin tulivat he vielä hänen messuaankin kuuntelemaan ja antoivat hänen kesäöinä nuotion ääressä kertoa itselleen tarinoita pyhistä miehistä ja Ristin-Kiesuksesta ja Pyhästä Matalleenasta, joita tarinoita jo seuraavana kesänä runoina lauloivat tyyniä salmia soudellessaan. Heimot veljeytyivät, antoivatpa toisilleen tyttäriäänkin avioksi, – munkki välitti kaupat ja vahvasti ne omilla pyhillä menoillaan. Hyvässä sovussa he siis palvelivat kukin jumaliaan saman veden vieremillä ja kalastelivat toisiaan kadehtimatta, ja oli viljaa vedessä molemmille.

Mutta sitten kuoli Kontojärven erakko, ja hänen kyntämänsä vainio alkoi rikkaruohoa työntää. Sopu etelän ja pohjan miesten välillä huononi ja hävisi lopulta tyynni, kun savolaiset asettuivat vakinaisesti asumaan Kontojärven ympärille ja toivat toisia tullessaan. He sanoivat maita omikseen, alkoivat kaataa laajalti kaskia ja anastivat itselleen kalapaikoista parhaat. Syntyi sotia, joita käytiin vaihtelevalla onnella, ja milloin oli mikin heimo Kontosuvannon haltija. Vähitellen kaikkoutuivat kuitenkin karjalaiset pois, kun saaliskin vedestä väheni sitä mukaa kuin savolaisten luku lisääntyi. Yhä harvemmin he enää kalaan tulivat. Mutta kun tulivat, tulivat he toisina aikoina ja toisille asioille kuin ennen: tulivat talvella ja toivat nahkoja kaupaksi, saaden suolaa ja piitä ja aseita palkkioksi. Sillä tavoin syntyi, sitä mukaa kuin asutus Kontojärven ympärillä vakaantui, sen rannalla markkinapaikka, jonne aikain kuluessa etäisten Vienain ja Venäjän miehetkin oppivat poroineen ajamaan.

Mutta vaikka karjalaiset olivat siirtyneetkin pois vanhoilta kalasaunoiltaan, jäi heidän haltijansa kuitenkin vanhalle paikalleen asumaan. Ei yksikään kauppamatkoillaan kulkeva karjalainen sen ohitse astunut pistäytymättä sen puiden siimekseen ja heittävästi rahoistaan osaa kiviseen maljaan, joka oli pyhän puun juurelle asetettu jumalan uhria vastaanottamaan. Siitä tuli aikaa myöten rikas haltija, sillä sen antama kauppaonni oli suuri, suurempi usein yhtenä päivänä kuin oli ollut ennen kalaonni kokonaisuutena kesänä, niin ettei enää taaskaan ollut nurkumista kenelläkään. Eikä uskaltanut kukaan jumalan aarretta anastaa, sillä taru kulki sellainen kontojärveläisten kesken, että syttyy sota ja puhkee vaino ja viha liekehtimään, jos äyrinäkään katoa Karjalan jumalan vanhasta aarteesta.

Mutta muuttuivat aikain kuluessa uskot ja hallitukset. Luterilaisuus hävitti pyhimysten kuvat, ja uhripuut hakattiin maahan. Revittiin myöskin erakon vanha kappeli ja sijalle rakennettiin rukoushuone, jonne piispa kerran pari vuodessa lähetti papin jumalanpalvelusta pitämään. Vuosittain lähetti myöskin kuningas voutinsa veroa kantamaan, ja uhripyhätöstä katosi jumalan aarre. Eikä kestänyt kauan, ennenkuin syttyi sota. Venäläisten karatessa rajan yli Suomeen olivat karjalaiset heille oppaina ja asetovereina, ja kun entiset kalastustoverit ja kauppaystävät tapasivat toisensa metsissä, vinkuivat vihaiset nuolet, eikä kukaan muistanut enää sitä rauhaa olleenkaan, jonka entisinä aikoina elänyt erakko oli kahden heimon välille rakentanut.

Vuosia oli autiona Kontojärven poroksi poltetun kirkon ja kirkonkylän paikka. Itsekseen kohisi koski, loiski laine ja humisi metsä, ja asumattomat korvet erottivat pitkiksi ajoiksi toisistaan savolaiset ja karjalaiset.

Mutta taas vetivät yhteiset edut ja tarpeet heitä toisiinsa. Taas rakennettiin tuvat ja saunat ja kirkko, entistään suurempi. Joukoittain tuli savolaisia isiensä asuinpaikoille, ja heitä seurasi pappi ja vouti vakinaisina asujina, ottaakseen toinen Jumalalle, mikä oli oleva Jumalan, ja toinen kuninkaalle,

mikä oli oleva kuninkaan. Karjalaiset laskettiin veronalaisiksi ja kastettiin, mikä heistä kastetuiksi saatiin, ja nyt kuuluivat riitaveljet samaan kihlakuntaan ja samaan pitäjään.

Mutta suuri ei ollut karjalaisista sato valtakunnalle, ja vielä pienempi se oli kirkolle. Metsissään he elivät omaa elämäänsä ja palvelivat omia jumaliaan. Harvoin heitä nähtiin kirkon seutuvilla muulloin kuin suurilla talvimarkkinoilla, jonne tulivat kuin tuiskuna ylimateistaan hiihtäen ja katosivat taas kuin pyrypilvi kauppapäiväin päätyttyä.

Heillä oli siellä suuri kylä useiden päivien hiihtomatkan päässä Kontojärven kirkolta lähellä Maanselän lähdevesiä ja vieraan valtakunnan rajaa. Talvella kulki tie sinne soita pitkin, läpi laidattomien korpien, poikki hiekkaisten harjujen ja yli huimaavien vaarojen; kesällä koskia sauvoen ja suuria soikulaisia selkiä soudellen. Mutta harva oli se vieras, joka heidän maassaan oli käynyt. Kirkonkylän asukkaiden ja muiden Savon miesten asiat olivat aina etelään päin, eivätkä oravan nahkain ja muiden turkisten ostajatkaan menneet Kontojärveä pohjoisemmaksi. Ainoastaan metsään kävijät joutuivat joskus karjalaisten kyliin milloin eksesissä, milloin ilveksiä, susia, karhuja tai hirviä vainotessaan. Ei sanottu olevan hyvä niille taipalille lähteä; kolme oli vaaraa voitettavana: tulinen koski tulisessa joessa, jonka tulikivellä istui tulinen kokko, tulinen kuoppa keskellä kaitaisinta kannasta kahden pohjattoman suon välissä; pilviin ulottuva rauta-aita, jonka veräjätä kipeniä haukkuva susi-ilves yöt ja päivät vartioi. Mutta ne, jotka olivat käyneet, ne kertoivat, että perillä asui siellä suuri sukukunta ison järven rannikoilla ja sitä ympäröivien korkeiden vaarojen rinteillä. Sukukuntaa johtamassa kuului olevan vanha tietäjäsuku, jonka valta kulki isästä poikaan. Hän oli käräjain istuja ja ratkaisi vanhimpain miesten kanssa kaikki yhteiset asiat, riita-asiat ja muut. Hän oli ylimmäinen pappi, joka uhrasi jumalille, rukoili niitä muidenkin edestä, hankki niiltä avun ihmisille ja hoiti uhrilehtoa. Uhrilehto oli tuuhean uhrivaaran korkeimmalla kukkulalla, suuren selän pitkässä niemessä, josta ei saanut puuta kaataa, jossa ei saanut metsällistä ampua ja jonka rannalla kalastaminen oli kielletty. Vielä kertoivat metsämiehet kuulleen kummia runotarinoita suurista sankareista, joista pitopaikoissa illasta aamuun laulettiin ja joita kansa hartaasti kuunteli. Lapsensa toivat he joskus kirkolle kastettaviksi, mutta kotiin tultua pesi tietäjä kastetun päästä pyhän veden ja kastoi uudelleen uhrivuoren huipulla olevassa oman jumalansa lähteessä ja antoi lapselle uuden nimen.

Tiesihän kuninkaan vouti kaikesta tästä, ja tiesi pappikin. Mutta molemmat antoivat heidän olla aloillaan, sillä niin oli neuvo kuninkaalta, ettei heidän kanssaan olisi riitaa rakennettava, jos nimeksikään veronsa suorittavat ja näönkään vuoksi Ruotsin uskon omistavat.

Vaikka savolaiskansa piti itseään noita metsäläisiä parempina ja oli ylenkatsovinaan noita, jotka heidän esi-isänsä olivat tieltään karkoittaneet, niinkuin tulee karkoittaa pakanoita ja epäjumalain palvelijoita, oli heidän joukossaan kuitenkin niitä kalastajia ja metsämiehiä, jotka heiltä saamallaan opilla ja taikatiedolla pyyntionneaan kartuttelivat. Saattoi tapahtua sekin, että kun salomaan suuri tietäjä markkina- ja veronmaksuaikana saapui kirkolle, kutsuttiin häntä salaa suurimpiinkin taloihin sairastavaa lehmää parantamaan, lukemaan lukuja karhun kuolemaksi, usein ihmistenkin kipuja lieventämään. Runsaat antimet hiihtoahkiossaan palasi tietäjä kotikyläänsä kertomaan, että jos lienee Savon rikkaus ollutkin suurempi, ei sen tieto kuitenkaan ole Karjalan tietoa. Eivätkä salomaan tietäjät suotta mahtiaan kehahdelleet. Moni heistä oli suksensa voudinkin saunan seinämälle pystyttänyt ja yön pitkän hänen emäntänsä, välistä hänen itsensäkin kipuja loihtinut. Kulkipa kuiskeita siitakin, että nykyisen voudin puoliso, joka aina valtakunnan pääkaupungista saakka oli turhaan hakenut apua sisällisiin vaivoihinsa, oli lämmityttänyt kylönsä ukkosen nuolen kaatamalla haloilla ja tietäjän käsissä tuskistaan parantunut. Ja se oli tapahtunut aivan äsken, vuotta ennen kuin kuoli Kontojärven vanha pappi ja hänen sijaansa tuli tämä nykyinen, Martinus Olai eli Martti Olavinpoika nimeltään, jolloin salomaiden tietäjänä oli Korpivaaran kuuluisa Panu.

II

Talvinen aamuhämärä peitti vielä maan, ja tähdet tuikkivat, ja revontulet loimottivat kirkaalla pakkastaivaalla. Kuun viimeinen neljännes vaelteli kuin eksyksissään ja kylmästä kutistuneena rannatonta ulappaansa. Keskiyön aikana se oli noussut metsänrannan takaa kykenemättä voittamaan sitä valoa, joka liekehti takaisilta taivahilta.

Heikko päivänkoitto alkoi jo kalventaa taivaankantta, tähtien tuike kävi uneliaammaksi, revontulten loimo heikkeni heikkenemistään kuin sammuva kokkovalkea ja painui yhä pienemmäksi.

Mutta metsässä vallitsi vielä yön pimeys. Huurteisten, kuuran ja lumen painosta luokistuneiden lehtipuiden alla hyppelivät vielä jänikset ruokapaikasta toiseen, linnut nukkuivat nietoksien sisässä, eikä oravakaan ollut vielä yöpuultaan liikkeelle lähtenyt.

Mutta aamu alkoi valkenemistaan valjeta. Pölähti lumi ahon laidassa, ja lenti huriseva teiri korkeimman urpukoivun latvaan; pölähti lumi samalla lailla toisen ja kolmannen kerran, ja kohta oli ruokainen puun latva mustanaan kuhertelevia, pörröisiä lintuja.

Synkimmän kuusikon sisässä kahden mäen notkelmassa pienen aukeaman keskellä, minne eivät puhurin pisimmätäkään piikit ulottuneet läpi metsän naavaisen turkin, tuikahteli hiiltyvä nuotio sulattamassaan lumikuopassa. Vähän matkaa nuotiosta, joka oli tehty kahdesta kuivan kelohongan pölkystä, seisoivat suksia kuin seipäitä pistekodassa asetettuina kätet toisiaan vasten. Suksikodan ympärillä oli pieniä kelkkapulkkia täynnä nahkoja ja turkiksia. Nuotion ympärillä makasi havujen päällä, jalat tuleen päin, turkkeihin kääriytyä miehiä kuin säteitä ympyrässä. Yöllä oli vähäsen lunta vihmonut ja pudotellut sitä nukkuvien päälle.

Kun teiriparvi pyrähti lentoon, heräsi siitä yksi nukkuvista miehistä, pudisti kohmettuneita jäseniään, siivosi lumen tuuheasta parrastaan ja kiiruhti heittämään tervaksia nuotioon, joka leimahti siitä isoon liekkiin ja karkoitti hetkeksi ympäriltään päivän valon, joka oli alkanut tunkea kuusienkin alle.

Hän oli tanakkatekoinen ja samalla kookas mies, puettuna punaisella reunustettuun poronahkaturkkiin ja poronahkasaappaihin. Turkin alta näkyi hänen liikkueensa vaalea, koreilla veroilla päärmetty sarkakauhtana, rinnassa välkkyi suuri hopeasolki ja vyöllä pitkä kirjaeltu tuppi. Hetken aikaa ilmaa tähysteltyään kääntyi hän taas lämmittelemään. Silmät kiiluivat terävästi tulta vasten, mutta oli katse samalla arka ja vilkkuva, niinkuin olisi se aina tottunut ympäristöönsä varomaan. Mutta yht'äkkiä ilme hänen kasvoissaan muuttui, hän hymähti veitikkamaisesti, tarttui räiskyvään halkoon ja heilauttaen sitä päänsä päällä niin, että kipinät sinkoilivat ympärille kuin vesipisarot myllynrattaassa, huusi hän iloisesti:

—Ylös miehet, karvaturvat,
ylös untelot urohot,
nouskaatte makoamasta,
—viikon unta ottamasta.

Nukkuvat urahtelivat, oikoivat jäseniään, pyyhkivät huurteisia partojaan ja nousivat vähitellen istumaan.

—Hei, hai! haukotteli heistä polvilleen kohoten muudan pitkäjäseninen mies.—Mitäpä ajelet, seppä, eihän ole vielä Päivätärkään päätään nostanut, ja vielähan tuolla Kuuttarenkin silmä kiiluu.— Ja silmät soikeina haukotteli hän vielä toisenkin kerran niin, että metsä vastaan kiljahti.

—Ylös, Kuisma, pata tulelle, sinun on vuorosi!

—Tee, Jouko, minun puolestani, pyyteli hän vieressään istuvaa nuorta miestä, melkein poikaa vielä,—minä sinut sitten kymmenkertaisesti palkitsen,—ja haukotellen, kädet niskan takana, heittäytyi Kuisma havuiselle vuoteelleen.

–Joukon on hankittava pataan pantavaa, virkkoi hänen isänsä, tuo ennen muita makuulta noussut mies.

–Jäihän vielä metson puolikas ja kokonainen teiri eilisestä, neuvoi Kuisma.

–Ei pyystä kahden jakoa.

–Ka, pane sitten se karhun lapa.

–Se tarvitaan markkinoilla ja paluumatkalla... Tuoll' on, Jouko, puu täynnä teiriä, ota jousesi ja käy pudottamassa muudan. Kuuluivat nousevan harjun selälle koivuun, missä eilen illalla tullessamme istuivat.

Jouko otti jousen päänsä pohjista ja tarkasteli nuolia viinessään, joka oli tehty hienosta läpikuultavasta luusta ja eläimen kuvilla kirjaeltu.

–Ne nuolet tappaa, ne ovat sen miehen terästävät ja hiomat, että tappavat, virkkoi Kuisma.

–Hullu omia töitään kiittää, sanoi muudan miehistä.

–Vaikk' olet, Tiera, itsekin kehunut, mitä olet pajassani teettänyt.

–Vähän taitaisi rautasi tehota, jos ei muu tehoisi.

–Mikä muu se sitten paremmin tehoisi?

–Luetathan itsekkin nuolesi Panulla.

–Osaisin ne minäkin lukea, mutta kun minulla ei ole niitä mujuja ... sillä on lemmolla niin mainiot mujut, joihin kastelee ... sanoisit, Panu, kerran, miten mujusi laitat.

–Liian olet vanha tietäjän oppiin, vastasi Panu.

–Aina ne muutkin mujuja keittäisi, mutta ei ole sanoin suolaajata, puuttui puheeseen Ilpo, vanha, harmaapartainen, tihrusilmäinen äijä. Sanoissa ja taioissa se on se, joka teho.

–On se vähän miehen kädessä ja silmässäkin, intti yhä Kuisma.

Miehet katsahivat Panuun, ikäänkuin odottaen häneltä vastausta.

–Silmä teroo taiasta, ja käsivarsi vakaantuu, virkkoi hän ja lisäsi:– Ja on siinä vähän muutakin voimaa.

–Jota ei joka mies tiedä eikä opi tietämään, jolla ei ole niitä lahjoja, säesti Ilpo ojentavasti.

Jouko oli sillä välin järjestänyt nuolensa, kiinnittänyt jousensa jänteen ja haettuaan suksensa käsiinsä, sujahutti hän sanaakaan sanomatta metsän peittoon.

Toinen toisensa perästä olivat miehet kohoilleet pystyyn ja asettuneet nuotion ääreen mikä mitenkin päin jäseniään lämmittelemään. Ne olivat kaikki tuuheapartaisia, useimmat rotevia miehiä, puettuina samalla tavalla kuin se, joka oli heidät herättänyt ja jota kaikki näkyivät johtajanaan kunnioittavan—se vain eroa, että muiden kauhtanat eivät olleet punaisella reunustetut.

Kuisma otti padan kuusen oksasta, ahtoi sen lunta täyteen ja ripusti puuvipuun nuotiotulen päälle.

–Joko lienee päivä missä asti tulossa? kysyi joku miehistä.

–Ei ole kaukana enää, johan tuolla aholla lumi sinertelee, arveli toinen.

–Eiköhän olisi paras heittäytyä suksilleen ja lähteä heti paikalla painaltamaan?

–Vielä sinne ehditään, ei ole enää kuin aamurupeaman hiihto, ja vastahan on tänään aattopäivä.

–Tulleeko paljon ostajia markkinoille?

–Nahkain ostajia luulen tulevan, arveli Panu,—niin ainakin vouti päätteli syksyllä tavatessani. Mutta tulipa heitä tai ei, kun ei ole mitä myydä ... tuoss' ovat koko heimon vuosinahkat.

–Onhan niitä siinäkin ... mutta yhä vähenee vilja metsistä. Minne lieneekään Tapio karjansa ajanut?

Joka kerta, kun siitä tuli puhe, ja useinhan tuli puhe metsänriistan vähenemisestä, otti vanha Ilpo siihen syytä selittääkseen.

–Tietäähän sen, minne se ne ajaa: mennessään vie, kuljettaa edellään näiltä mailta poistuessaan eikä käy kuin välistä vanhoilla sijoillaan, mutta ei ota silloinkaan parasta väkeään kerallaan. Ja syy kyllä tiedetään.

Ja ikäänkuin odottaen Panulta vahvistusta puheelleen, jatkoi hän, tuon tuostakin häntä silmäten:

–Syy kyllä tiedetään. Ei lepytellä enää Tapiota, ei uhrata ukon iloksi eikä miellytellä Mielikkiä yhtä ahkerasti kuin ennen ... ei tehdä taikoja metsään mennessä, ei tärkeitä menoja noudateta, vaan huolettomasti ja varautumatta röyhkeästi metsään mennään ... ei osaa haltija pelätä, tekee mitä tahtoo, antaa minkä antaa ... on niitäkin, jotka pyhillä vuorilla pyydystelevät ... kummako, jos vanhus vihastuu ja muuttaa muille maailmoille asumaan. Siin' on syy viljan vähyyteen— vai mitä arvelet, Panu?

–Niin on, kuin Ilpo puhuu. Paha on, kun ei omia jumalia palvella, mutta pahempi vielä, kun vieraita suositellaan. Ei tahdo Tapio niistä, jotka muukalaisilta apua anovat. Ristin-Kiesus on tunkenut Tapion metsiin, häntä siellä monet jo avukseen huutavat, mutta jos ei häntä jo ajoissa rajalta käännytetä, niin ei ole kohta jalan neljän hyppivä, ei pahaista jäniksen poikaa Tapion vainiolla, joka...

Miehet kuuntelivat hyväksyvällä hartaudella esimiehensä puhetta, kun Kuisma teki nopean varottavan liikkeen kädellään.

–Mitä nyt?

–Olehan vaiti ja anna tänne jousi!

Jousi kulki kädestä käteen, Kuisma tarttui siihen jäsentä liikauttamatta ja jännitti sen; kuului heikko helähdys ja jänis, joka korvat pystyssä oli kuukkinut metsästä melkein tulen ääreen, kellähti räkäkäisten hangelle.

–Suotta tässä Tapiota soimaillette, sanoi Kuisma, jänistään jaloista riiputtaen.

–Lieneekö nuo enää Tapion jäniksiä, jotka tällä puolen Rajavaaran koikkivat.

–Kenenkäs sitten?

–Ristin-Kiesuksen parasta karjaa on jänis, ristiturpa, ja toinen harakka, silkkiselkä!—nauroi Panu yleisen hilpeyden vallitessa. Nyt sinut hukka perii, kun papin karjaan koskit!

–Pataan papin keitto!—ja Kuisma valmistautui jo nylkemään jänistä.

–Maltahan, mies, huusi Panu, ilkamoinen ilme kasvoissaan.

–Mikä hätänä?

–Annatko minulle riistasi, niin vien papille uhriksi, että leppyä?

–Mutta jos ei lepykään jäniksestä?

–Niin ammutaan hänelle sitten harakka.

–Et niin vähällä Ristin-Kiesusta lepytä ... katso, ettei vaadi itseäsi sinua, salojen parasta miestä uhriksensa, niinkuin kerran kuului oman poikansa vaatineen, kun mielensä vihoittivat.

–Mutta olipa se sillä kertaa poroon tyytynyt, joka oli sarvistaan pensaaseen takertunut.

–Kuuluu olevan ankara mies tämä nykyinen pappi. Uhanneen kuului jo heti tultuaan Karjalan vanhan tiedon hävittää, ajaa tiehensä tiedon ja tietomiehet ja pakottaa kaikki omaan uskoonsa, hävittää uhrilehdot ja hakata maahan pyhät karsikot.

–Vai hakata maahan pyhät karsikot! matki Panu. Sitten lisäsi hän totisemmin:—Ovatko miehet niin mitättömiä, etteivät torju turjalaista luotaan, jos semmoisoin tuumin tulisi?

–Torjuvatpa tietenkkin.

–Olen monesti sanonut, ettei vieraista valloista hätää, niin kauan kuin miehet miehuutensa pitävät ja tietänevät tehtävänsä.

–Aiotko käydä puheillaan?

–Senpähän nähnen.

–Loihdi suohon suuta myöten, niittyhyn nivuslihoista tai nosta suuri tuuli ja lennäätä niin pitkälle, kuin länttä riittää, lasketteli Kuisma.

–Kuisma se keinot tietäisi, naurahtelivat miehet.

–Minkäs teet?

–Ei ole pakko siitä puhua eikä tarviskaan, vastasi Panu kuivasti.

–Eikä ole muiden asia sitä Panulta kysellä, lisäsi Ilpo, Panun ainainen säestelijä. Kyllä kaikki hyvin käy, kun häntä tottelemme.

–Sen tietää, että häntä tottelemme, vahvistivat miehet.

–Ei minua totella tarvitse, kun vain otatte vaaria vanhoista menoista, uhraatte aikanne haltijoille, teette temput täsmälleen, niinkuin olen tekemään neuvonut—silloin metsola aarreaittansa avaa ja Ahtola antimiaan jakaa. Minäkin parastani koetan, teen minkä taidan tietoni avulla enkä kateista huoli, vaikka tiedänkin monen minua kadehtivan ja vihan kierontamin silmin katselevan.

–Eivät sinua muut kadehdi eikä vihaa kuin Reidan suku, alkoi Ilpo. Koko muu Karjala on puolellasi. Mitä ne muutamat huonokuntoiset monia vastaan. Huonosti olisivatkin asiat, jos et olisi melaan tarttunut. Mitä taisi Reita? Lovehen lankeili, menneitä muisteli ja tulevia tutki, mutta heimon tänäiset asiat menivät menojaan. Ei kukaan oikeutta jakanut, ei pidetty yhteisiä uhreja, ei yhteisiä karhunajoja, siellä sikisi sudet ja karhut, ei saatu hintoja nahoista, kun kukin omin päin markkinoille kulki, eikä kauppaan kyetty. Tuhosit toimeettoman tietäjän, ja siitä olkoon sinulle kiitos.

–Nyt on toisin kaikki. Nyt on voutikin ystävämme ja puoltaa meitä.

–Mitenhän saitkaan sen puoleesi lumotuksi, karilaan? kysyi Kuisma.

–Olkoon minun puolestani vallassa kuka tahansa, virkkoi Panu kysymykseen vastaamatta. Kernaasti olisi saanut Reitakin olla, jos olisi ollut hänessä miestä siihen. Mutta olisitte häntä vielä vähän aikaa seuranneet, mennyttä olisi pian ollut oma tieto ja uusi sijassa. Se lapsianne salli kirkolla kastaa, antoi akkojen vaeltaa rippiin ja messuun ja semmoiseen saastaiseen menoon eikä ollut miestä estämään omaa vaimoaankaan Ristin-Kiesusta kumartamasta. Salaa lie tehnyt sen vaimo, ja salaa tekivät sen monet muut, mutta siinä sen miehen näki, näki heikon ja nahjuksen. Pian olisi käynyt meille niinkuin on käynyt monelle heimolle Inkerissä ja Aunuksessa. Vähät minä vallasta välitän, parempi olisi ollakseni, jos saisin elää niinkuin mieleni tekisi: metsääni kulkea, kalaani pyytää, kaskeani viljellä ja vain omaa tavaraani kaupita. Niissä nyt aikani kuluu: ole kaikkien neuvonantaja, kaiken maailman pahan parantaja, loihdi, taio, lääkitse ... ei yön lepoa, ei päivän rauhaa.

–Turhaan aina puhelet ja puolustelet,—ei kukaan sinua soimaa, sanoi Ilpo.

–Kun ei oltaisi niin köyhiä, kun ei eläminen olisi niin raskasta kuin usein on kovina talvina ja huonoina riistavuosina, virkkoi miesten joukosta munan, joka tähän saakka oli äänetönnä istunut. Ristityt rikastuvat, heitä onni seuraa, mutta meitä pakenee. Täydet ovat heidän aittansa, minulla ei tietoa, miten talven yli päästä. Lieneekö syy jumalissa vai miehissä?

–On se miehissäkin, Patvaseni, miehissä se on, huono olet metsän kävijä.

–En jaksa, vanha mies, nuorten perässä hiihtää, kun karhu pohkeeni puraisi; edestäni ottavat, eivätkä meidän jumalat käske voimallisten huonoja auttamaan, niinkuin kuuluu käskävän Ristin jumala.

–Ei huolehdi, vielä siihenkin keinot keksitään. Uskon parempien aikain koittavan. Yhteisiin toimiin rupeamme, ja'amme saaliit miehiä myöten. Vouti on puolellamme ja on uhannut auttaa, kun tarvitaan. Hän on mahtavampi kuin pappi, hänellä on maat ja metsät, ja hän tekee, mitä tahtoo. Vielä kuulette, jahka odotatte ja luotatte minuun.

–Ka, luotamme sinuun, luotamme!

Hanki karahti miesten takana, jotka kehään kerääntyneinä olivat nuotion ympärillä istuneet, ja Jouko hyppäsi suksiltaan heittäen kannannaisen teiriä isänsä eteen.

–Viisi teirtä! huudahti Kuisma. Kas oivaa jousimiestä!

Kaikki kummastelemaan, milloin hän ne oli ehtinyt ampua, ja Jouko kertoi, että hän kerran puun juurelle hiivittyään oli ne yksien jalkainsa sijoilta kolkannut toisen toisensa perästä.

–Eivätkö lentäneet pois?

–Eivät liikahtaneetkaan.

–Kolkkasitko kaikki?

–Yhden jätin.

–Niin oli jätettäväkin.

Sitä ei muistanut kukaan itselleen tapahtuneen, että olisi niin monta talviteirtä yhdestä puusta ampunut, ja miehet päättelivät Panua silmäillen, että hänellä, tietäjällä, oli osanna tässä poikansa

oudossa saaliissa. Välistä oli ennenkin hänen mukana ollessaan sattunut samantapaista.—Kerrankin oli eräs metsämiehistä, ollen yhtä pyytä ampuvinaan, lävistänyt yhdellä nuolellaan kaksi, niin että jäivät molemmat siihen kaulastaan riippumaan. Toisen kerran oli yhtä oravaa kolkatessa pudonnut puusta toinenkin; nuoli oli yhteen oravaan satuttuaan kimmonnut kuusen oksasta toiseen. Mutta ei Panu sallinut näistä tämmöisistä puheltavan.

Teiret kynnittiin miehissä, siivottiin, täytettiin voilla ja suolalla ja heitettiin pataan, joka oli alkanut kiehua. Kuisma oli lähennellyt Joukoa ja kuiskasi hänen korvaansa:

–Teitkö taikaa ennenkuin ammuut?

–Mitäpä minä olisin hänestä taikaa tehnyt.

–Ei tule lintu loitsimatta, tetri taian tekemättä. Jos neuvot minulle, niin taon tusinan nuolia ilmaiseksi. Jos pelännet sitä, että taikasi käy tehottomaksi, niin saathan isältäsi uusia.

–Isä on kieltänyt.

–Ei se saa tietää.

–Isä tietää kaikki.

–Jos sanot, niin neuvon sinulle lauluja, joilla kaiken maailman neitojen aittain ovet avautuvat. Vielä niitä niitänkin tarvitset, eikä osaa isäsi niitä neuvoa.

Jouko, joka oli totinen, suorakasvoinen poika, hymähti vähän, mutta ei vastannut. Usein laski Kuisma hänen kanssaan tuollaista todensekaista leikkiä, usein kätti hän sanoja ja taikoja, mutta ei ollut Jouko kuitenkaan varma siitä, uskoiko se niihin, vai pitikö vain pilkkanaan sekä isää että häntä ja kaikkia, jotka taikoihin luottivat.

–Teitkö tämmöisen taian,—ahdisteli Kuisma yhä edelleen,—oliko sinulla pussissasi kolme kynää kolmen pyytäjän pyydyksestä otetun linnun siivestä, majavan hammas ja sipale vanhan ruumiin vasemmasta korvavalehdestä, panitko pussin kainaloosi ja kiersitkö sillä lintuparven? Oliko?

–Ei ollut.

–Sitten oli sinulla mustan kissan pää, ja sillä kiersit ja panit sen kannon päähän?

Panun terävä silmä, joka pälyi kaikkialle, oli muiden syödessä ja ääntä pitäessä seurannut Kuismaa ja Joukoa ja sai hänen tarkka korvansa muutamista sanoista selville, mistä oli puhe.

–Ne on niitä Kuisman taikoja ne, virkkoi hän pilkallisesti.

–Kun ei kelvanne, niin neuvo parempia ... ota oppiisi minut!

–Ei ole sinusta tietäjäksi ... olet liiaksi laajasuinen, haastaisit kaikelle maailmalle tietosi, ja sinne ne sitten menisivät, ja voima hajoisi kuin sumu ilmaan.

–Sinne ne vielä menevät muidenkin tiedot ... en ole ikipäivinä taikaa tehnyt enkä loitsua lukenut.

–Aina sillä kehut, mutta edestäsi löydät, minkä taaksesi kylvät.

Jouko näki isänsä silmän välähtävän. Ei suottakaan olisi hän sallinut taikoja halvennettavan ja niistä kevytmielisesti puhuttavan. Mutta paljon oli niitä sellaisia, jotka niin tekivät. Monet nuoret miehet pitivät niitä pilkkanaan, varsinkin hänen kuultensa, joka oli suuren tietäjän poika. Ei vanha setä Jormakaan niitä viljellyt, ja usein siitä hänen kanssaan väittelivät. Mutta Joukon täytyi niitä noudattaa joka asiassa, mihin ryhtyi. Menipä hän kalaan tai metsälle, aina neuvoi isä, mitä oli tehtävä, ja kyseli ja muistutteli entisiä ja uusia opetti. Ei voisi hän ainoatakaan tekemättä jättää. Jos jää tekemättä tehtävä taika ja paha haltija sitomatta, alkaa se jäljessä kulkea ja ympärillä hiipiä ja viimein tekevät tuhon, kun niitä niin paljon kertyy, että jaksavat. Mutta kun tekee taian, lukee luvun siinä, missä se on tehtävä, niin tottelee kuin koira isäntäänsä ja tekee, mitä teettää.

–Liepeesi palaa! kuuli Jouko jonkun huudahtavan. Hajamielisenä hän oli istunut tulen ääressä ja antanut paukun kyteä viittansa liepeessä.

–Ei ollut varattu tulta vastaan, pisti Kuisma. Onko totta, Panu, ettei sinulla ole tulenvaraustaikoja ... että tulelle et mitään taida?

–Kuka sen on sanonut?

–Reita vainaja kuului kehuneen ... hänellä oli ... jos tuleen vielä hukut!

Panu ei vastannut.

Liha oli padassa pehmeäksi kiehunut, ja miehet seivästivät terävään tikkuun palasensa kukin. Pian oli aamiainen syöty, tavarat koossa, tuli sammutettu ja miehet valmiina lähtemään. Heitettyään turkit yltään ja sidottuaan ne ahkioihin asettuivat he suksilleen, vetäisivät kaksisäikeisen ahkiojukon olkapäitensä yli, kiinnittivät sen vyötäisiinsä ja aikoivat jo lähteä liukumaan, kun Panu virkkoi lyhyesti, melkein käskevästi:

—Ei taiatta taipaleelle, jumalatta juoksemahan; viime mutka koskessa pahin, huippu tiessä jyrkin kohta.

Miehet asettuivat puolikehään johtajansa ympärille. Irrotettuaan pienen kirveen pulkkansa seiviltä karsi hän sillä ensimmäisestä matkan suunnassa olevasta kuusesta alimman oksan ja lausui puoleksi laulavalla äänellä:

—Tepposeni tiejumala, ainoa avittajani, kun minää kotoa kuljen, isoni ilopihoilta, mammoni makuusijoilta, käyös kanssani keralla, veräjillä vierahilla, oudoilla tuvan ovilla, jottei keksis kiersilmä, kadesilmä sinkahuttais, kirkonväki viskeleisi, kellopeikko paiskeleisi, jottei pystyis papin juonet, manaukset mustan miehen. Anna viekkaus väkevä, anna taito, taikatieto, jolla tyhmät tyrmistellä, hölmön kansa kaikenlainen; pidä tiellä tervehenä, matkan päässä mairehena, saata kauniisti kotihin, omille olomajoille, isän tuomille tuville, emon saunan lämpimille.

Koko seurue kertasi viimeiset säkeet, samassa ponnistivat miehet sauvojaan ja suksiaan ja hurahivat hongikon läpi rinnettä alas. Rinteen alla oli suuri suo. Juuri kun suksien vauhti oli hiljennyt ja miehet alkoivat todenteolla kiskoa kuormiaan, kuului huikkaus takaapäin, ja humisten kiiti heidän ohitsensa pyryväänä lumipilvenä poroilla ajava matkue, puolikymmentä pulkkaa, yksi pulkka tyhjänä.

—Hei, hai, Korpivaaran kopeat miehet! huusi jälkimmäisen pulkan ajaja taakseen kääntyen. Jo on joukko joutavassa, kun on lunta soutamassa!

—Akka lehmällä ajavi, uros itse hiihtelevi! huusi Kuisma vastaan.

—Hoi, Panu pahanniminen, kohta on valtasi vähissä! Reidan poika on löydetty ja ajaa huomenna kotikyläänsä!

—Valehtelet vääräsääri, laskettelet laajasuinen!

—Koston päivä on koittanut!

—Laitanko, Panu, nuolen tuon sekasikiön selkään? kysyi Kuisma.

—Anna hurjien humata!

Mutta Panu ei ollut niin rauhallinen, kuin miksi tekihe. Miehet, jotka hänen ohitsensa ajoivat, olivat vähän väliä hänen tiellään, milloin pitkin, milloin poikki. Ne olivat sekalaista, kesytöntä lappalaista rotua, joiden keskuudesta monena miespolvena oli syntynyt taikureita ja tietäjiä. Reidan, heidän viimeisen noitansa, oli hän kukistanut ja uudistanut Panujen vanhan vallan, mutta eivät reitalaiset, joiksi heitä kutsuttiin, vielääkään hänen valtaansa tunnustaneet.

—Sanoiko se Reidan pojan löytyneen? kysyi Ilpo Panun vieressä hiihtäessään.

—Niin huusi, mutta sitähan ne ovat ikänsä kaiken huutaneet.

Mutta jos Reita sittenkin olisi löytynyt ja palannut kadoksistaan? Jos hän olisi perinyt isänsä tiedot ja tulisi sukunsa surmaa kostamaan?

—Akkamieltä minua, kun en jäljestä ajanut ja syössyt surman suuhun. sitäkin!

Panu painoi liikkeeseen joutuneen mielensä ajamana eteenpäin niin, että toisten oli työläs hänen rinnallaan pysyä, ja ajan ollen jätätti hän niin, että kun oli tullut kirkkoharjulle, täytyi hänen pysähtyä toisia odottamaan.

Ei ollut päivä vielä kokonaan valjennut, kun Panu, niinkuin ilves kukkulan laelta korkeimman kiven päältä tarkastaa, onko pääsy laakson kautta vapaa, katseli edessään olevaa alankoa. Aamuruskon valossa punertelevia savupatsaita kumpuili sieltä sekä lakeistorvista että nuotioista, joita markkinamiehet olivat sytyttäneet. Niistä päättäen oli kansaa lukuisasti saapunut ja toisia

näkyi tulevan jäätä pitkin, mitkä poroilla viiletellen, mitkä suksilla pitkissä jonoissa hiihtäen. Markkinapaikka oli jäällä Kirkko- ja Voudinniemen välissä, ja hyöri siellä jo mustia olennoita kuin muurahaisia. Hiljaista hyminää kuului, koirat haukkuivat, kelloja kilisi, ja koski kohisi tuolla, missä näkyi musta suvanto valkean jään reunassa ja paksu usvapilvi nousi mustan metsärinnan alta. Monta kertaa ennen hän oli tämän saman harjun päällä katsellut tuonne, missä alkoi se maailma, joka aina oli ollut hänelle vihollisten maa. Kuta useammin hän siellä kävi, sitä sankemmaksi se hänen sydäntään paisutti. Sinne se oli asettunut, ja sieltä se valtaansa levitti, se paha haltija, joka jäyti kansan vanhaa tietoa. Eivät sitä vastaan mitkään taiat auttaneet, tuossa oli sen asumus, suuressa omituisessa huoneessa ristin alla, ja tuolla vähän tuonnempana asui sen turvissa se sen suuri tietäjä, johonka eivät mitkään silmänteet eivätkä taiat pystyneet. Houkkoja olivat olleet ne, jotka eivät sitä silloin, kun se vielä oli vähävoimainen, käännittäneet pois näiltä mailta. Mutta tästä se ei edemmäksi pääse, tämän harjun yli se ei harppaa niin kauan kuin hänen keuhkoissaan henki kulkee. Keinot hän tiesi ja niitä aikoi hän käyttää.

Miehet saapuivat vähitellen toinen toisensa perästä pulkkiaan mäen päälle kiskoan. Kun kaikki olivat koolla, pidettiin neuvottelu ja päätettiin jättää tavarat piiloon harjulle siksi aikaa, kunnes nähtäisiin, minne päin kaupat alkaisivat kallistua. Eivät saisi ostajat tietää, minkä verran on nahkoja saatavana. Vasta sitten, kun hinnat on markkinain kuluessa saatu nousemaan, tuodaan varastot esiin. Se oli Panun neuvo, ja kaikki siihen suostuivat. Pulkat vedettiin syrjään, kätkettiin tiheään näreikköön ja jälki lakaistiin havuluudalla umpeen.

Kun taas seistiin suksilla, valmiina alas lähtöön, näyttivät miehet odottavan käskyä, ennenkuin laskivat suksensa menemään. Seistessään siinä he olivat kuin joukko sydänmaitten sissejä ryöstöretkellä, aikeissa karata viljeltyjä seutuja hävittämään.

–Hii—heijaa! huudahti Panu ja potkaisihe rinnettä menemään muiden seuratessa.

Mutta juuri, kun hän oli parhaaseen vauhtiinsa päässyt, helähti häntä vastaan laaksosta ääni, joka sai hänet vaistomaisesti sauvoillaan kaikin voimin vastaan karustamaan. Se oli kirkonkellon soitto, joka kutsui kansaa markkinamessuun. Mutta ei saanut Panu enää suksiaan seisautumaan, ja huimaavaa vauhtia kiidättivät ne häntä sankassa lumipilvessä laaksoa kohti. Hän näki suuren kookkaan miehen astuvan tietä myöten, jonka poikki hänen oli mentävä. Se pysähtyi katsomaan, ja sen jäljessä tuleva väkijoukko pysähtyi myöskin. Siksi sai Panu suksensa käännetyksi, ettei päälle ajanut, mutta tien yli päästyä irtautui toinen sukki hänen allaan, ja karkeasti kiroten lensi hän vyötäisiään myöten seisoalleen hankeen.

–Älä kiroo! kuuli hän jonkun väkijoukosta huutavan.

–Kiroon kirottuanikin, joka tielleni asettuu!

–Ei kirosi kirkonmieheen pysty!

Väkijoukko riensi papin jäljessä kirkkoon, kello kirkon tornissa heilui vimmatusti, ja sekava kiukun ja nolon mielen tunne rinnassaan puhdisteli Panu lunta suustaan ja silmistään. Enne oli ilkeä, hän oli kaatunut kaiken kansan nähden, ja hänen miestensä oli useiden käynyt samalla tavalla. Hän nousi taas suksilleen ja laski alas jäälle, jossa markkinapaikka tyhjenemistään tyhjensi kaikkien kirkkoon rientäessä.

III

Kontojärven pappilan huoneet olivat kaksi toisiaan vastapäätä olevaa pirttiä, porstua väliä, jonka pohjassa oli yksi ainoa kamari. Vanhempi ja pienempi tupa oli aikoinaan, ennenkuin vakinainen pappi Kontojärvelle asettui, ollut tänne silloin tällöin suuriksi juhliksi ja markkinapäiviksi saapuneen saarnamiehen asunto, jossa väliajoilla kirkonvartija oleskeli. Nykyisen papin edeltäjän aikana oli tehty toinen tupa, sisäänlämpiäväksi sekin ja vasta nyt uudelleen sisustettu saliksi. Uusi salin sisustus oli siinä, että uuni laitettiin uloslämpöiseksi, lakeinen tukittiin ja nahkan kedestä ja hienoista päreistä tehdyt ikkunat muutettiin lasi-ikkunoiksi. Ne olivat ensimmäiset niillä seuduilla, eikä sellaista oltu vielä kirkkoonkaan hankittu. Vasta sen jälkeen, kun pappi sai lasi-ikkunat, laitatti voutikin samanlaiset.

Tuvan takassa palaa kirkas pystyvalkea hienoiksi halkastuista oksattomista koivuhaloista tehty, valaisten suurta huonetta, jonka pienistä ikkunoista samalla tunkee sisään hiukan tammikuun niukka päivää. Seiniä sitovat toisiinsa paksut orret, joille on nostettu kaikenlaista tavaraa: pärekoreja, hevoskaluja, reen jalaksia, tankoihin pistettyjä reikäleipiä y.m.s. Peräseinällä on pitkä pöytä, yhdestä hongasta halkaistu, tyvipuoli leveämpi kuin latva. Seiniä pitkin kulkevat pitkät penkit, katketen pöydän päässä, jossa karhun taijan päällä on suuri, korkeaselustiminen, nahkalla päällystetty ja nähtävästi muualta tuotu nojatuoli. Tuolin edessä pöydän tyvellä on paksu raamattu, joitakuita muitakin tanakkakantaisia kirjoja ja kirjoitusneuvot; sen takana on kirjahylly ja sen kahden puolen Luteruksen ja Kustaa Waasan muotokuvat kuparipiirroksissa. Ovensuussa on höyläpenkki ja seinällä höyliä, kirveitä, sahoja ja muita työkaluja.

Karsinapuoli pirttiä on muodostettu kuin eri huoneeksi omaa erikoista asujataan varten. Ikkunan alla on pienoinen, kiiltomaalilla maalattu naisen ompelupöytä ja sen molemmin puolen kaksi suorapiistä, vaalealla, raitaisella vaatteella katettua tuolia ja nurkassa samantekoinen sohva, jonka takana kultakehyksinen soikea peili kynttiläjalkoineen. Pöydän ja sohvan välissä on messinkihelainen piironki. Koko karsina on muusta huoneesta erotettu ortta myöten uunin nurkasta peräikkunaan kulkevalla uutimella.

Huoneessa käyskentelee sitä järjestellen nuori nainen. Suuresta matka-arkusta ottaa hän esille kapineen toisensa perästä: uutimia, mattoja, peitteitä, liinoja ja lakanoita, jotka äsken juuri olivat tulleet Turusta markkinamiesten mukana.

–Nythän tämä alkaa vähän ihmisasunnolta näyttää, huokaa hän.

Hän on solakka, hienon näköinen ihminen, liikkeet vähän uupuneet ja kasvoissa alakuloinen, vähän tyytymätön ilme. Otettuaan esille suuren kauniin ryijyn levittelee hän sitä käsissään, katsellen, mihin sen asettaisi. Mutta ei sitä näyttänyt voivan oikein mihinkään asettaa. Lattia on musta ja epätasainen, seinät samoin. Kaikki täällä on niin mustaa ja nokeentunutta. Ihmisetkin näyttävät, kuin olisivat kaikki savustettuja. Joka paikassa ammottaa täällä raaka puu ja silittämätön kivi. Tuokin, tuo uunin kylki ... mutta senhän minä peitänkin täällä ja seiniä varten täytyy keksiä jotakin muuta. Hän mittaa, ja se sopii. Innostuen siitä rupee hän laajentelemaan järjestelysuunnitelmaansa.

–Tuohon kun siirrän pöydän ja nuo tuolit ja levitän hirven taljan jalkain alle, niin tulee tästä lämmin, soma nurkka.—Kaarina, huutaa hän ovesta, tulehan tänne, mitä teet siellä ulkona?

–Terveisiä kirkosta! Lakaisen tullessani lunta täältä porstuasta, kun on taas ajanut kynnyksen tasalle.

Sitäkin on täällä niin, että tahtoo siihen hukkaa, jos minne liikahtaa. Se tunkee huoneisiin, sataa sisään piipuista, nietostaa lasit umpeen, sulkee tien kaikkialle. Ja kun ei sitä ole, silloin ei pääse senkään vertaa: soita ja korpia kaikkialla, jotka näyttävät ulottuvan maailman laitaan.

–Tulehan auttamaan minua, Kaarina!

Kaarina siunasi sitä ihmettä, että matto ripustetaan uunin kylkeä koristamaan. Mutta paljon oli Kaarinalla ollut muutakin kummastelemista tästä kaukaa tulleesta rouvasta, jonka käytös, vaatteet ja kaikki tuumat olivat niin toisenlaisia kuin kenenkään, joita oli ennen nähnyt.

–Kas niin, ja nyt asetamme nämä muut.

He alkoivat purkaa ja tyhjennellä lattialla olevia matkalaatikoita levitellen penkeille, tuoleille ja pöydille kapineita, jotka Kaarinasta olivat toiset toisiaan somempia. Sieltä löytyi posliiniastioita, lasisia kuppeja, hopealusikoita ja vaatteita, kaikki rouvan myötäjätavarat, koko hänen entisen neitokammionsa sisustus Turusta, jotka hän oli jättänyt sinne, mutta jotka hänen ystäviensä toimesta oli kelin tultua lähetetty tänne hänen synkkää sydänmaan elämäänsä valaisemaan.

–Kylläpä te olette rikas! huudahti Kaarina silmät säteillen. Ei saksoillakaan ole niin paljon koreita kaluja kuin teillä. Menettekö markkinoita katsomaan?

–En tiedä. Onko tullut paljon väkeä?

–Koko aamun niitä on hiihtänyt ja poroilla ajanut. Äsken kun messuun menin, tuli Korpivaaran Panukin miehineen.

–Kuka hän on?

–Ettekö tiedä, kuka on Korpivaaran tietäjä? Sillä on erilaiset vaatteet kuin muilla ... se lasi juur'ikään suksillaan kirkkoharjun rinteestä ja oli vähällä kaataa pastorin, mutta kaatuikin itse. Jos minkä vielä tekee, kun kirosi pahasti.

–Minkä hän tekisi?

–Mene tiedä, minkä tekee velho. Pastori sen taitaa teille paremmin selittää kuin minä. Mutta osaa ne tehdä hyvääkin, kun tahtovat. Vouti oli äidille sanonut...

–Mitä on vouti äidillesi sanonut?

–Eihän se paljon mitään ... paremminhan sen pastori tietänee.

–Sano nyt sentään, mitä vouti on sanonut.

–Korpivaaran Panu osaa parantaa tauteja, mutta paha vie sen sielun, jonka ruumiin se parantaa.

–Voutiko niin sanoi?

–Ei, vaan pastoripa.

–Tietääkö Kaarina ketään, jonka hän on parantanut?

–Ka, voudin emännän paransi toisilla markkinoilla, kuiskasi Kaarina.

–Mikä häntä vaivasi?

–Heittäjä nakkeli välistä monta kertaa päivässä niin, että oli koko ruumis sinelmillä, eikä se siihen saanut apua parhailta Ruotsin tohtoreiltakaan, kun oli tauti panentatauti ... niin kun sitten tuli takaisin tänne kuolemaan, niin kutsui vouti Panun, ja kun se vei saunaan ja antoi voiteet ja luki luvut, niin ei sen koommin nakellut.

–Veikö se paha sitten sen sielun?

–Pyhä Maaria varjelkoon, mistäs minä sen tiedän ... vuoden perästä kuoli ja kelloilla haudattiin ... mutta kyllä se paljon kummitteli ... mutta älkää, hyvä rouva, kenellekään sanoko, että minä olen sanonut!

–Ei sinun sitä tarvitse pelätä.

–Ette saa sanoa pastorillekaan. Sitä ei tiedä kukaan.

–Mistäs sinä sen sitten tiedät?

–Ka, kun minä palvelin siellä, niin pani lämmittämään saunaan ja käski keräämään metsästä ukkosen kaatamia puita ja noutamaan vettä purosta, joka kolmesti maan alaitse juoksee, eikä sitä tekemään kelvannut kuin semmoinen, jonka luona ei ole sulhasia käynyt. Kielsi kiven kovaan, ettei saa tulla saunaan, kun hän kylvettää, muuten uhkasi minut menettävänsä; mutta minä menin luukun raosta tirkistämään, ja rouva oli selällään olkien päällä lattialla, ja Panu huitoi ja loihti ... kyllä se nyt laittaa suden tai karhun tai nostaa merestä Turson. Pelkäisin pahemminkin, jos en olisi pappilassa piikana.

–Mikä on Turso?

–Mistäs minä sen tiedän, mutta se on vain semmoinen, joka viepi...

–Ja sinä uskot, että se sen voi?

–Ettekös te usko?

–Saattoihan sen Jumalakin parantaa.

–Ka, saattoihan Jumalakin tai Neitsyt Maaria emonen. Äiti sanoo, että Neitsyt Maaria emonen on yhtä hyvä jumala kuin oikea Jumalakin, ja pyhä Henrikki ja pyhä Pirkkita, joka karjaa varjelee... Sillä on sen kuva navetan parressa piilossa, ja siellä se sitä rukoilee, kun ei isä suvaitse. Isä on papin uskossa ja rukoilee niinkuin kirkossa.

–Mitenkäs Kaarina rukoilee?

–Minä rukoilen niinkuin äiti pienenä opetti:

Anna emoni, suo Jumala, laita lapselle osoa. viluhista lämmitellä, anna maata
Maariainen, Kiesus lempein levätä, syötelläni nälkähistä, niinkuin Maaria makasit.
Kiesus lempein lepäsit!

—Nyt on messu pidetty! Jo tulevat muutkin kirkosta.

Rouva ja Kaarina menivät ikkunaan, josta näkyi kirkko ja sen alla oleva jää. Oven täydeltä tunki väkeä kirkosta ulos painuen vahvana mustana vyörynä alas rantaan.

Ainoastaan yksi roteva mies näkyi eroten muista, joiden edellä oli kulkenut, tulevan pappilaan tuovaa tietä myöten. Voimakkaasti ja varmasti hän astui pää pystyssä ja selkä suorana, silloin kun nuo pienet, vähäpätöisen näköiset olennot pyörivät kuin kääpiöt hänen jäljessään...

Tuommoisena, juuri noin suorana ja komeana ja voimakkaan varmana ja samalla noin miettiväisen näköisenä oli hän astunut Tuomiokirkon torin poikki Turussa, palatessaan luennoiltaan yliopistossa. Hän tuli portista sisään ja meni omaan pieneen kamariinsa pihan perällä, jossa hänellä oli asunto ilmaiseksi ja päivälliset vapaat lasten opetuksesta professorin perheessä. Hän oli niin urhokkaan, niin sankarimaisen näköinen eikä ollenkaan niinkuin ne muut papin kokelaat. Hän luki jumaluusoppia, ja Turun parhaat perheet olivat ottaneet hänet huostaansa, auttoivat häntä ja hankkivat hänelle tilaisuuden opinnoiden jatkamiseen vielä papintutkinnonkin suoritettua. Hän väitteli, hänestä toivottiin paljon ja hänet tahdottiin kiinnittää yliopistoon. Ja johan hänellä oli paikkakin tiedossa, jota odottaessa ja kun häät oli vietetty, hän sai papin paikan Ahvenanmaalla. Mutta yht'äkkiä hän sitten muuttui, palattuaan matkoilta sisämaahan, jossa piispan notariona oli ollut tarkastuksilla mukana. Synkkänä ja sanatonna hän kulki ja silloin, kun joskus puhui, puhui velvollisuuksista, joita tunsivat olevansa kutsuttu täyttämään. Puhui siitä, ettei hänen paikkansa pitäisi olla täällä, vaan tuolla kaukana, jossa Jumalan valtakunnan hyväksi ei vielä ole paljon mitään tehty. Silloinhan kuoli heidän lapsena ... ja silloinhan hän sanoi tulleensa selvyteen siitä, että se oli otettu häneltä pois sentähden, että hän sitä liiaksi rakasti, enemmän kuin Jumalaa ja kansaansa, joka pimeydessä vaelti. Lähdettiin tänne, ja samahan tuo oli, missä oltiin. Yhteisestä päätöksestään, vaikkakin kaikkein sukulaisten ja suosijain mieltä vastaan lähdettiin, paikan auettua, tänne kaukaisille rajamaille, erämaahan, jossa ihmiset vielä puolittain pakanoina elivät, uskoivat noitiinsa ja taikoihinsa, ja epäjumaliaan palvelivat. Ja täällä sitä nyt oltiin.

Kun ei täällä vain olisi niin kylmää ja kolkkoa ja autiota ja ihmiset niin suljettuja ja juroja. Usein oli hän jo katunut tänne tuloaan, oli katunut taas sitä katumistaankin, mutta kotiutua tänne ei hän koskaan luullut voivansa. Ainoastaan silloin, kun hänen mielensä innostus häneenkin tarttui, kun hän tuli vakuutetuksi hänen tehtävänsä suuruudesta, sai hän mielensä viihtymään. Se voikin puhua siitä niin, että maailma ainakin siksi hetkeksi kokonaan näytti muuttuvan. Peikot hän korprien pimeydestä karkoittaa, uskoon ja valoon ja vapauteen pakanoisuuden orjuudesta hän kansan vie, Jumalan työtä tekee, kirkon ympäristöä perkkää ja sen kellojen äänen kaukaisimpiinkin rotkoihin kaiuttaa! Sellaisia olivat aina hänen sanansa, ja silloin tuntuivat hänen omat huolensa hänestä niin pieniltä ja itsekkäiltä. Jos ne vain taas toisina hetkinä eivät olisi tulleet kahta voimakkaampina takaisin ... jos häntä välistä ei olisi peloittanut niin, että sydän oli jähmettyä, ja jos hän olisi voinut olla aavistuksiaan uskomatta. Mutta välistä, kun hän yöllä kuuli tuon heti talon takaa alkavan korven ryskävän ja paukkavan, tuntui hänestä kuin harjun puut syöksyisivät hänen päälleen ja hän rutistuisi kuin karitsa kaatuvan hongan alle, vaikka hänen miehensä seisoi häntä varjelemassa ja torjui niitä

kädet ojoina hänen luotaan. Vääristyneet petäjät olivat välistä hänen unissaan noita-akkoja, joiden keskellä hänen miehensä taaskin tappeli ja riuhtoi eikä huomannut, kun toiset hänet kiertäen tarttuivat hänen vaimoaan hiuksiin ja jalkoihin ja raahasivat hänet palavaan kirkkoon, joka välistä oli kuin Turun tuomiokirkko, välistä kuin oma kirkko, mutta lopuksi aina niinkuin se polttorovio, jonka päällä hän oli nähnyt velhovaimoja Turun tullissa poltettavan. Yhtä mittaa kuuli hän täällä taikuudesta ja noituudesta puhuttavan, ja yhä useammin häntä nuo painajaiset rasittivat.

Ei hän niistä huoli, ei hän niitä tahdo pelätä, eivät ne hänelle mitään mahda, kun hänen luja, voimakas, hellä miehensä on häntä niiltä suojelemassa ... mutta sittenkin hän vapisi noita ihmisiä, joiden silmissä oli niin kumma kiilto, salaperäinen syrjä-ilme, niinkuin olisivat aina joitakin mustia mietteitä hautoneet, että ne välistä värisyttivät häntä selvällä päivälläkin. Eikä hän kuolemakseenkaan olisi uskaltanut heille kättä antaa.

Kuului askelia porstuasta. Pudistaen kaikki synkät kuvat mielestään kiiruhti hän uunin luo, kaatoi padasta lämmintä maitoa kupposeen ja ojensi sen tulijalle. Tämä näytti ilostuvan, hänen otsansa kirkastui, hän heitti turkin yltään, pani kupin syrjään ja sulki syliinsä vaimonsa.

–Ethän ole enää tyytymätön minuun, sanoi tämä.

–Enhän toki, jos et vain sinä.

–Olin eilen taas niin paha ja kärtyisä ja pahoitin mielesi ... vaan elä siitä välitä ... se tulee tuo mieli aina, kun minua peloittaa enkä minä voi itseäni voittaa, mutta elä sinä sitä enää muistele.

–Enhän minä, rakas ystäväni ... ymmärrähän, että mielesi voi murtua ... mutta kyllä päivät vielä pitenevät, ja maailma valkenee. Eikä sinun tarvitse peikkoja eikä noita pelätä ... minä karkoitan ne, voitan ne ... hävitän ne sukupuuttoon—sinunkin tähtesi!

–En minä nyt taas pelkääkään...

–Yhtä sinulta kuitenkin pyytäisin...

–Sano, mitä.

–Älä sano vast'edes niin kuin sanoit eilen: »Olkoot pakanat pakanoita, mitä meidän oli heidän kanssaan tekemistä?»

–Enhän minä ... enkä sitä niin pahasti tarkoittanut ... nämä kotipuoleni muistot ne vain johdattivat mieleeni toisia ihmisiä ja oloja.

–Tiedänhän minä sen ... ja tiedän sen tulevan siitä, ettet näitä ihmisiä vielä käsitä etkä vielä ole oppinut heitä rakastamaan ... eiväthän ne olekaan noita meidän hauskoja ja hilpeitä saaristolaisiamme, joihin olimme jo niin kiintyneet ja jotka olivat jo muuttuneet ystäviksemme. Mutta kuitenkin koskee se minuun, enkä soisi, kun olemme päättäneet koko elämämme pyhittää...

–Niin, niin, tahdon minäkin pyhittää elämäni, mikäli voin ... oletko jo tavannut niitä miehiä, joista eilen puhuit?

–He tulevat kohta tänne ... toivon heidän kauttansa voivani ruveta jotakin vaikuttamaan ... paljonhan en vielä ole saanut aikaan ... täällä ei voi tehdä rynnäköitä, niinkuin luulin, täytyy ryhtyä valloittamaan piirittämällä...

–Ja piiritys kestää kauan?

–Pelkään sen kestävän kauemmin kuin—luulinkaan ... vaikka toisaalta enteet ovat hyvätkin.

–Kerro niistä ... mutta juohan toki maitosi ennenkuin se jäähtyy ... tules tänne katsomaan, miten olen aikonut järjestää.

Hän vei hänet karsinaansa verhon taa, sai hänen suostumuksensa uusiin järjestelyihinsä, pani hänet auttamaan itseään, ja, kun uunin kylki oli saatu uuteen asuunsa, virkkoi hän, heidän vierekkäin sohvalle istuutuessaan:

–Kas niin, kerrohan nyt hyvistä enteistäsi!

–Niin, minä tarkoitin sitä nuorta miestä, Reita on hänen nimensä, joka tuli jo joulun aikana tänne ja pyysi saada asua saunassamme. Hän on kertonut...

–Hänen kalpeat kasvonsa ja palavat silmänsä ovat minua aina peloittaneet.

–Olet niin herkkä ottamaan epäedullisia vaikutuksia... Hän on kertonut olevansa entisen noidan poika.

–Olinhan siis kuitenkin oikeassa.

–Hänen isänsä oli noita ja pakana, mutta itse hän on kristitty, vaikka muutamia vuosia sitten hänkin oli täysi pakana. Hänet oli määrätty noidaksi isänsä jälkeen, ja hän olisi kai siksi tullutkin, ellei hänen äitinsä Jumalan ihmeellisten ohjausten vaikutuksesta olisi tuonut häntä Turkuun, jossa hänet kastettiin. Nyt tulee hän tarjoutumaan palvelukseeni ja olemaan avullisena heimolaistensa kristitsemisessä.

–Sehän oli onni, sanoi rouva hajamielisesti,—mutta pastori jatkoi innostuen:

–Se oli todellakin onni, kun en tähän saakka ole saanut käsiini ketään, joka tuntisi ihmisiä ja elämää tuolla laajalla perukalla, mikä melkein järjestään kuuluu olevan pakanallista seutua, vaikka nimeksi kyllä kristinuskon tunnustavat. Heillä on epäjumalansa, joille uhraavat, ja omat noitapappinsa ja taikatemppujen tekijät. Täällä ei ole mitään toimitettu ... koskematon korpi kaikkialla.

–Tiedätkö, mitä Kaarina minulle juuri ikään kertoi, keskeytti hänet rouva, johon hänen miehensä innostus tarttui. Hän on täällä nyt, se mies sieltä sydänmaalta, joka on se suuri tietäjä ja joka oli parantanut voudin rouva vainajan. Eikö hän ollut vähällä hiihtää sinua kumoon?

–Vai hän se oli ... kysyin häntä miehiltä, mutta ne eivät sanoneet tuntevansa.

–Kaarina pelkää hänen kostoaan.

–Sitähän ne kaikki täällä pelkäävät ... en saa mitään tietoja ... mutta nyt minun täytyy saada käsiini se mies.

–Älä suututa häntä ... et tiedä, mitä pahaa hän vielä voi tehdä sinulle.

–Ei hän minulle mitään voi...

Kaarina, joka pastorin tullessa oli poistunut huoneesta, tuli ilmoittamaan, että ne miehet, jotka pastori oli kutsunut, olivat nyt pirtissä.

–Kaarina, tule tänne!—Mistä olet saanut tietää sen, mitä äsken olit kertonut voudin vaimosta.

–Pyhä Maaria, onko rouva kuitenkin...

–Mikset ole siitä minulle ennen puhunut?

–Voi hyvä isä...!

–Älä peloita häntä, Martti. Kaarina, mene noutamaan kamarista olutta ja vie se tuvan pöydälle.

—Noita on kieltänyt häntä puhumasta, ja siksi hän pelkää. Hän on itse nähnyt, kuinka velho voudin saunassa hänen vaimoan loihti. Senkin sain tietää, että Kaarinan äiti pyhimyksiä palvelee. Mutta sinä et saa kiivastua heihin etkä olla siitä ankara.

–Pelkään, ettei tässä ilman kiivautta ja ankaruutta saa mitään aikaan. Päivä päivältä huomaan, että täällä on yhä enemmän tekemistä, paljon enemmän kuin luulinkaan. Tarvitaan raskaita aseita.

Hän otti joukon pieniä kirjasia avatusta laatikosta ja pisti ne kainaloonsa..

–Olkoot ne aseesi! sanoi rouva.

–Kun ne eivät vain olisi liian köykäisiä, mutta koettaa tahdon.

Kun pastori oli poistunut ja rouva kuuli hänen menevän porstuan yli, kiiruhti hän panemaan oven säppiin ja vetäytyi karsinaansa sitä edelleen somistamaan. Mutta joka kerta, kun hän kuuli askelia porstuan loukkuvilla laudoilla, säpsähti hän ja keskeytti työnsä eikä rauhoittunut ennen kuin ei taas mitään kuullut.

IV

Miehet, jotka pastoria odottivat, istuivat pappilan vanhassa savupirtissä, jonka ikää eivät enää vanhimmatkaan ukot muistaneet. Arveltiin sen olevan niiltä ajoilta, jolloin ensimmäiset asukkaat etelästä tullen tänne vakinaisesti asettuivat. Luultiin siinä olevan kivijalankin, vaikkei sitä enää näkynyt. Huone oli leveä ja matala, katto luuhotti orsiensa päällä kuin musta sadepilvi syksyllä. Ikkunoita oli vain kaksi pienenä reikää, joista toinen pöydän päällä lasiruudulla varustettuna. Kun karsinaluukku oli suljettu, oli toinen puoli pirttiä pimeä kuin saunan lauteitten alus. Lauteet siinä oli ennen ollutkin, ja uuni oli vieläkin kiuas.

Joka kerta, kun pastori Martinus Olai astui tähän huoneeseen, muistui hänen mieleensä tapahtuma hänen aikaisemmilta lapsuutensa ajoilta. Samanlaisessa mustassa sijassa oli hän kerran elänyt hetken, joka vieläkin hänen mieltään karmi. Hänen äitinsä oli eräänä yönä vienyt hänet tietäjän saunaan, saadakseen selkoa siitä, mikä hänen pojastaan oli tuleva. Rumpua päristäen ja kamalasti ulvahdellen ja silmiään mulkoillen oli mies vähitellen mennyt tainnoksiin, kaatunut selälleen lattialle ja vaahto suussa ja kämmeniään yhteen lyöden alkanut ennustaa, että pojasta oli kasvava sukunsa suuri ja maan kuulu, että hänestä oli tuleva tietomies ja taikoja mainio. Mutta poika oli ollut pelkoonsa menehtyä, oli karannut kotoaan ja juossut pappilaan itkemään.—»Tehdään sinusta vain tietomies», oli rovasti sanonut ja opettanut hänet lukemaan. Pojan opinhalu ja hyvä pää vaikuttivat, että rovasti auttoi häntä kouluun, ensin Ouluun ja sitten Turkuun. Kuta enemmän hän oppia sai, luki ja tutki, sitä kamalampana tuo muisto hänen mieltään painoi. Sellaisessako pimeydessä hänen kansansa vaelsi, noin synkkiäkö sen keskuudessa tapahtui? Vielä nytkin se välistä kammotti häntä niin, että oli kuin pahat henget olisivat hänen ympärillään kiisseet. Silloin ymmärsi hän täydellisesti vaimonsa kammon näitä salamyhkäisiä sydänmaan asukkaita ja näitä synkkiä seutuja kohtaan, ja hänet valtasi välistä tunne, että ne kaikki olivat täällä noitia ja velhoja.

Mutta joka kerta, kun sellainen tunne uhkasi hänen mielensä täyttää, pudisti hän sen pois äänettömällä uhkauksella, että sääliä ja armotta hän on käyvä pahoja henkiä karkoittamaan, vaikkakin ne tulta hänen päälleen tuiskuaisivat. Joskus hänkin, kun työalansa laajuutta ajatteli, tunsii joutuvansa samanlaiseen mielentilaan kuin vaimonsa ja ajatteli, eikö ehkä olisi ollut parempi jäädä Turkuun. Mutta pian siitä aina päästyään oli hän joka kerta elämänsä kutsumuksesta yhä selvemmällä, hän seiso i lujana ja suorana, ja silloin oli hänestä, niinkuin mustain karsinain peikot jo olisivat hänen kantapänsä alla kiemurrelleet.

Seisoalleen nousten ja lakit päästään pyyhkäisten tervehtivät miehet häntä hänen tupaan astuessaan. Lakea tavoitti hänen tukkansa matalassa huoneessa. Käteltyään miehiä asettui hän pöydän päähän istumaan.

—Vähän olen vielä ehtinyt teihin ja muihin seurakuntalaisiin tutustua, puhui hän heille. Ymmärrän, ettette ole ennen voineet saapua tänne kaukaisilta perukoiltanne. Vasta tänä päiväksi olen saanut tänne kootuksi teidät, joita minulle on mainittu pitäjän parhaina ja kristillismielisimpinä miehinä, keskustellakseni kansanne tärkeistä seurakuntaamme koskevista asioista ja saadakseni teiltä tietoja sen tilasta. Sanon teidät sentähden tervetulleiksi ja toivotan teille rauhaa Herrassa Jumalassa ja Vapahtajassamme. Terve tuloa teille!

—Jumala antakoon sitä samaa sinulle itsellesi ja sinun huoneellesi, virkkoi seisoalleen nousten ja kumartaen vanha, vaaleapartainen, kirkkoherraa lähinnä oleva mies.

—Nimenne kyllä tiedän, mutta en tiedä, kuka teistä mitäkin kantaa.

He esittelivät kukin itsensä ja mainitsivat asuinpaikkansa. Vanha mies, Antero Vaaralainen, asui suurien selkien takana neljä penikulmaa kirkolta etelään. Toinen suuri, jyhkeä ja paksuluinen kuin satain vuosien petäjä, asui kahdeksan penikulmaa pohjoiseen.

—Viisi vuotta on siitä, kun kirkossa kävin.

Kolmannen, nuorenlaisen, solakan ja avosilmäisen isännän talo oli lännessä toisen pitäjän rajaa vasten. Mutta idän kulmalta ei ollut ketään saapuvilla.

–Se on sitä Korpivaaran kulmaa, kastamatonta kansaa, selitti Vaaralainen.

–Ovatkos kaikki teidän seutujenne lapset kastetut? kysyi pastori.

–Eivätpä ole, vastasi Vilhelmi Kailanen, pohjan mies. Täytyy odottaa, että itse kirkolle hiihtävät. Taitaa olla nytkin kymmenkunta poikaa, jotka ovat tänne kastettaviksi tulleet.

–Tuotakoon heidät tänä iltana luokseni, tahdon puhua heidän kanssaan; kaste toimitetaan huomenna kirkossa ennen jumalanpalveluksen alkamista. Mutta eikö entinen pappinne kulkenut seurakunnassa?

–Harvoin kulki, sairas oli ja saamaton vanhoillaan. Silloin tällöin piti lukusia, missä sattui, mutta etäisemmällä perukoilla ei koskaan.

–Onko teidän tietenne kuollut paljon lapsia kastamattomina?

Miehet katsoivat toisiinsa ja heistä nuorin, länsipitäjän mies, Heikki Haavisto virkkoi, että ketä kuollut lie, kastamattomina niistä oli suurin osa kuollut.

–Miksei ole panta hätäkasteeseen?

–Ei ole osattu niitä lukuja lukea eikä ole uskallettu pyhiä sakramentejä käyttää, jos mikä riena siitä vielä tulisi.

–Onko teillä kirjoja ja osaatteko kaikki lukea?

Länsipitäjän mies, Heikki Haavisto, vastasi:

–Meillä juuri lienee, jotka nyt tässä olemme, mutta ei monellakaan muulla.

–Ettei sellainen surkeus kuin lasten kastamattomuus saisi heidän sielujensa vahingoksi jatkua, niin annan minä teille ja kaikille, jotka siihen kykeneviksi huomaan ja joiden elämä on siveä ja nuhteeton, vallan ristiä ja pyhään kasteeseen panna kaikki ne lapset, joiden luullaan kuolevan, ennenkuin papillinen kaste heille voidaan antaa. Itse tulen minä määrääaikoina matkustamaan seurakunnassa papillisia toimia pitämässä. Teidät nimitän minä lukutaidon opettajiksi ja kirkollisen järjestyksen ylläpitäjiksi, kuudennusmiehiksi eli ontoreiksi kunkin paikkakunnallenne, niin paljon kuin voimanne riittävät. Tässä myös lahjoitan teille nämä kirjat, Uudet Testamentit itsellenne ja »Lasten parhaat tavarat» lapsillenne, sekä omillenne että sen verran kuin ulottuu muiden lapsille, joita teidän on opetettava niitä lukemaan. Ottakaa nämä!

Miehet astuivat kukin vuorollaan pöydän eteen ja vastaanottivat juhlallisina ja totisina kirjat, jotka pastori heidän kankeihin käsiinsä pisti.

Kun kaikki taas olivat istuutuneet, virkkoi Vaaralainen:

–Hyvin on tarpeen, että kirjoja annat, kovin on ollut usko heikkoa täällä ja opetus leväperäistä. Kiitämme sinua kirjoistamme ja toivomme, että meitä opastaisit. Vähän me tiedämme ja pimeydessä vielä vaellamme.

Hän oli liikutettu, ja hänen kätensä vapisivat vähän, kun hän kahden kouran puristi kirjapakkaa, jonka oli saanut.—Sama salainen liikutus, joka näkyi vain siinä, että mikä pyyhkäisi hiukset otsaltaan, mikä sipaisi suutaan tai partaansa kosketti, oli vallannut muutkin. Kirkossa olivat he äsken kuulleet hänen puhuvan ja toimitusta pitävän tavalla, jota eivät olleet ennen nähneet. Sitä kaunopuheisuutta, sanain selvyyttä ja voimaa, sitä varmuutta ja vakavuutta ei ollut entisillä papeilla ollut. Ymmärtämättömiä, outoja asioita oli se entinen oudonsekaisella kielellä puhunut ja lopulta ollut heikkoutensa tähden kaikkeen kykenemätön. Niinkuin lapset vanhempainsa puhetta seurasivat he nyt hänen sanojaan ja liikkeitään riippuen kuin kiinni hänen huulillaan. Tällä oli ryhtiä asennossaan, hän oli pitkä kuin korpikuusi, ja silmäterässä oli vaikutus semmoinen, ettei tahtonut voida kauan kestää, kun katse kohti sattui, ja kun hän puhui, niin pani kuin hervottomaksi.

Hän näkyi mieltävän jotakin, ilme hänen kasvoillaan kävi yhä totisemmaksi, otsa rypistyi hetkeksi, ja kulmakarvat lähenivät toisiaan. Hetken vaiettuaan virkkoi pastori:

–Pimeydessä vaellatte, sanoitte, ja totta sanoitte. Heikosti sattuvat keskeenne vielä taivaallisen valon säteet. Siitä tahdomme kanssanne vielä puhua. Minä tiedän, että taikausko, noitiin ja

poppamiehiin luottaminen on suuri Suomen kansassa, josta siitä monin paikoin paha maine kulkee. Sielläkin, missä usko omaan Jumalaan ja hänen oikeaan oppiinsa ovat ehtineet enemmänkin vaikuttaa kuin täällä, se vielä salassa piilee. Mutta täällä tiedän minä sen vielä vallan kauheasti rehoittavan, niinkuin olen kuullut ja tällä lyhyellä ajalla itsekin huomannut. Onko niin?

Hän oli kääntynyt miehiin ja tarkasteli heitä terävästi. Mutta he tekivät samoin kuin kaikki muutkin, joiden kanssa hän oli tuosta arasta asiasta puhunut: vaikenivat ja katselivat pois päin.

–Onko niinkuin sanoin? Sanokaa suoraan ja pelkäämättä, Antero Vaaralainen.

–Enhän tiedä, vastasi vanhus vältellen. Ei sitä kai meidän talossamme.

–Eikä meidänkään, urahtivat jotkut toiset.

–Enhän ole teitä enkä talojanne siitä syyttäneykään, mutta sitä ette kieltäne, ettei noituutta ja taikuutta ylt'yleensä harjoitettaisi.

–Emmehän niin tarkoin tiedä.

–Mutta minä tiedän, että sitä harjoitetaan, ja harjoitetaan sielläkin, missä voisi kaikkein vähimmin luulla niin tapahtuvan, ja se kai pitää teidänkin tietää. Minä tahdon, että minulle totta puhutte, ettekä minulta mitään salaa, te, joiden tulee täällä minua auttaa pahuuden voimia vastustamaan. Se ainakin on tuttua teille, niinkuin se on jo minullekin, ja piispakin Turussa sen tietää, että koko itäpuoli pitää, koko Korpivaaran kulma on vielä kokonaan pakanuuden pimeydessä, että heillä ovat omat velhonsa, jotka heidän lapsillensa nimet antavat ja uudelleen kastavat, että kansa siellä haltijoita palvelee ja muka heille pyhitetyissä lehdissä uhraa. Vai ettekö ole kaikesta siitä mitään kuulleet?

Niinkuin olisivat jostakin painavasta taakasta päässeet, vastasivat kaikki miehet melkein yhteen ääneen:

–Se on kyllä se, niinkuin sanot! Niin on siellä.

–Eikö myöskin ole totta, että noitia sieltä kuljetetaan tännekin sydänpitäjään taikomuksiaan tekemään?

Taas vaikenivat miehet ja sulkeutuivat itseensä. Vähän ajan päästä virkkoi Kailanen:

–Lienee niin ollut ennen vanhaan, vaan ei nyt ole kuultu.

Mutta silloin astui esiin miehistä muuan, joka ei ollut tähän saakka mitään puhunut. Hän oli synkän ja totisen näköinen, juro, suuri mies, puettu kuluneeseen turkkiin, jonka aukoista näkyivät lammasnahkaiset liivit.

–Jos nyt puhutaan asiat, niinkuin ne ovat ... ja minä en heitä pelkää enkä sentähden salaa ... tehköt mitä tahtovat, jos taitavat ... mutta niin on laita, että tietäjiä kuullaan ja kysellään ja pitkätkin matkat niiden jäljessä juostaan. Eikä ole se tapa vähenemässä, vaan leviää, kun ovat alkaneet Korpivaaran kulmalta enemmän muussa pitäjässä liikkua. En ole itse siellä käynyt, laitan asiani aina toisapäin, mutta kummia olen sieltä kuullut, vaikken heitä haastella huoli, suutani pilatakseni. Sen vain sanon, että kun tahtovat, saavat silmät päässä kääntymään, että lahopökkelö mieheltä näyttää ja tukkaan oksa tarttuu kuin käsi, jos ei ennätä Herran siunausta hokea, ennenkuin alaitse astuu. Ei ole sinne kenenkään hyvä mennä eikä apua heiltä hakea. En ole hakenut enkä hae.

–Ei se ole muuta kuin oma pelko, joka sen tekee. Joka Jumalaan luottaa ja häneltä suojelusta anoo, sille eivät taikurit mitään mahda.

–On täällä rukoiltukin, mutta ei ole auttanut, eikö liene osattu oikein sanoin rukoilla? Ovat sieltä ajaneet räähkän karjaan tänne asti ja laittaneet tauteja ihmisiin ja viljankasvun taioilla turmelleet. Siitä on rasitus koko seurakunnalle ... sanon suoraan ... tehköt mitä tahtovat ... eivät minuun panennaiset pysty, eikä minulta köyhältä metsänkävijältä, yksinäiseltä mieheltä ole mitään ottamista...

–Hyvähän sinun on puhuaksesi, mutta entäpä meidän? Jos polttaa meiltä talot ukontulella...

–Tai ajaa sudet karjaan...

–Kuka niin tekisi? kysyi pastori, yhä enemmän ihmeissään näitä puheita kuullessaan.

–Korpivaaran Panupa tietenkin, joka kaikilla markkinoilla täällä taikoja tekee ja taaskin on tänne saapunut. Kuka meidät häneltä varjelee, jos hänet suututamme?

Pastori taisteli hetken aikaa itsensä kanssa, hillitäkseen kuohahtavaa mieltään. Annettuaan miesten väitellä puhui hän heidän vaiettuun:

–Hyvät miehet ... minua surettaa syvästi se, mitä nyt olen kuullut, että teissäkin, pitäjän valistuneimmissa miehissä, vielä elää usko ja pelko taikurien ja tietäjien voimaan. Tietäkää kuitenkin, että taikuus on perkeleestä, mutta perkeleen valta on kukistettu. Vangittu on pimeyden ruhtinas ja istuu kahlehdittuna alimmaisessa helvetissä eikä hän saa haltuunsa enemmän kuin kahlekoira ketään, joka ei itse häntä lähesty. Uskomalla noitiin ja velhoihin te häntä lähestyitte. Mutta se on Herralle kauhistus, ja minä varoitan teitä siitä. Se, joka ei tottele hyvällä, hän on voimalla ja vallalla siihen pakotettava. Pankaa mieleenne tämä ja kuulkaa, mitä hänen ylhäisyytensä Turun piispa tässä kirjeessä, joka on jouluaattona päivätty ja minulle lähetetty, sanoo. Näin sanoo hän: »Teidän tulee ennen kaikkea tarkasti edeskatsovan, että noidat ja taikurit ja poppamiehet, velhot, tietäjät ja myrrysmiehet ankarasti pirullisia konstejaan harjoittamasta kielletään. Missä vain heidän liikkuvan kuulette, menkää sinne heidän tekojansa tutkimaan ja paljastamaan. Jos he eivät vapaaehtoisesti lakkaa pimeyden töitensä tekemästä, osoittautuen uppiniskaisiksi sanoillenne, on teidän heidät kiinni pantava ja tänne ruunun kyydillä tutkittavaksemme ja tuomittavaksemme lähetettävä, jossa kuninkaan voudin tulee teille apuansa antaa. Yhtäläinen olkoon menettelyenne niiden kanssa, jotka uudistetusta varoituksista huolimatta noitia ja velhoja suosivat ja heidän apuansa käyttävät.»

–Ankarat on siinä mies sanat pannut, virkkoi outo ääni oven puolelta tupaa.

Pastori katsoi ylös paperistaan ja näki oven suussa parrakkaan, rotevan, pitkän miehen, jonka suippolakki melkein lakea hipoi. Kädessä oli hänellä suuri valkoinen jänis, jota korvista riiputti.

–Kuka sinä olet? kysyi pastori.

–Terve talohon, sanoi mies rehevästi. Etkö tunne Korpivaaran Panua?

–Mikä on asiasi?

–Lähdin katsomaan uutta kirkon herraa ja hänelle tulolahjoja tuomaan. Käkesin sinua näkemään, josta olen jo paljon puhuttavan kuullut.

–En huoli minä lahjoistasi.

–Ka, mikset huoli ... sen vähyyttä jos katsonet, niin sano, minä tuon mitä haluat ... tahdotko hirven, vai karhunko tahdot? Kelpasipa entiselle papille metsämiehen tuomiset.

–Mutta nykyiselle ei kelpaa. Erehdyt, jos luulet pilkkasi minuun pystyvän. Sanon sinulle muuten, että kristittyjen on tapana riisua lakkinsa vieraaseen tupaan tullessa.

–Jos en liene vieras mieltietty, niin pääsenhän pois sitä tietä, jota tulin, virkkoi Panu, lähtöä tehden, mutta ottamatta lakkia päästään.

–Tulit kuin kutsuttu, minulla on kanssasi sana vaihtamatta.—Jääkää miehet, virkkoi hän nähdessään, että nämä tekivät lähtöä poistuaakseen tuvasta.

–Ettehän minua pelänne? sanoi Panu.

–Ajattelimme, että olit meille sanonut sanottavasi, sanoi Vaaralainen.

–Vielä on minulla hiukan lisättävää. Istukaa vain paikoillenne.

Miehet istuutuivat vähän väkinäisesti, ja jonkinlainen levottomuus kuvastui heidän katseissaan.

–Kuulit äsken, mitä luin, virkkoi pastori Panun puoleen kääntyen. Se oli sinua varten. Ellen erehdy, olet sinä se samainen Korpivaaran tietäjä, josta olen kuullut puhuttavan.

–Tietänen yhtä toista minäkin, vaikken äijettä enemmän.

–Tiedät nyt siis senkin, että aion tehdä elkeistäsi lopun, joita täällä koko kristityn kansan kauhistukseksi harjoittanut olet, ja saattaa sinut noidantöistäsi edesvastuuseen, ellet niistä lakkaa.

–Mitäpä noitasi minuun, vastasi Panu pankon nurkalle istuutuen.

–Kiellätkö olevasi noita?

–Kuka on sanonut, että olen noita?

–Röyhkeytesi sen minulle jo sanoo, ellen muuten sitä tietäisi. Nämä miehet sen myöskin taitavat todistaa, että täällä taikurina kuljet ja että taaskin olet tullut herkkäuskoisia pettämään. Mutta minä varoitan sinua: lakkaa, jos henkesi on kallis.

–Minkähän minulle tainnet. Vai sanovat nämä miehet...?

–Emmehän mitään ole sanoneet ... emme tunne koko miestä.

–Pelkonne on turha, ei hän teille mitään mahda. Mutta jos ette te tunne tätä miestä velhoksi, niin on täällä niitäkin, jotka sen tekevät. Astu esiin, Reita!

Panu hätkähti sen nimen kuultuaan. Arka ilme silmissään, niinkuin otuksella, joka kuulee oudon risahduksen metsästä, mutta ei tiedä, mistä se tulee, eikä osaa sitä pakoontaan lähteä, katsahti hän samalla kuin kokoon kyyristyen ympärilleen ja näki karsinan pimeästä uunin suojasta astuvan esiin nuoren miehen. Tuokion häntä värähtämättä katsottuaan katosi säikähdys hänen silmistään, ja ilme vaihtui pistäväksi, väijyväksi vihaksi.

–Tunnetteko toisenne? kysyi pastori.

–Tunnenhan Panun, vastasi Reita.

–Tunteekos Panu tämän nuoren miehen?

–En tunne, vastasi Panu, silmiänsä räpyttäen.

–Sano, Reita, hänelle sitten, ken olet.

–Olen Reita Reidanpoika, jonka isän tuhosit epärehellisessä taistelussa.

–Lienet, kuka lienetkin, virkkoi nyt Panu yhä enemmän tointuen, mutta Reita kaatui miesten ottelussa.

–Kavalasti hänen kimppuunsa karkasit, vaikka taistosille vaadit. Metsärosvo olet, vaikka sanot tietäjä olevasi. Eikä ole sinulla oikean tietäjän lahjoja.

–Sinullakos ne on?

–Ei ole minulla, enkä niistä välitä. Mutta isälläni oli, jonka tuhosit. Luulit saavasi hänen tietonsa, mutta mennessään hän ne vei. Et osaa loveen langeta, et tulevia tiedustella, et oikeata taikaa tehdä, niinkuin isäni osasi.

–Hammas suussa synnyin minäkin, kehahti Panu.

–Siksi oletkin peto semmoinen kuin olet.

–Nyt jo kehut, Panu, sillä, minkä äsken kielsit, virkkoi pastori.– Olet siis kuitenkin tietäjä?

–En kiellä sitä, mikä tosi on. Tietäjä olen.

–Ja myönnät pirun väellä liikkuvasi?

–Liikun väellä Väinämöisen, väellä kaiken kaikkivallan.

–Jo vaimen valehtelitkin ... Lempo auttajasi, huusi Reita.

–Minä kiellän sinua täällä millään väellä liikkumasta, kuohahti pastori seisoalleen nousten.

–Ja minä kielloistasi viis!

–Ellet minua tottele, etkö luule esivallan käden sinua saavuttavan?

–Pitkät pihdit, mutta huonot pitäjät.

–Kuolema sinulle, jos sinut noituudesta tavoitan! Tiedä se, että voin sinut jo oman tunnustuksesi nojalla Turkuun poltettavaksi lähettää! huusi pastori yhä enemmän kiihtyen ja piispan kirjoitusta kädessään ojentaen.

–Mutta jos minä en pala!

Sen sanottuaan pyörähti Panu kantapäillään ja astui ulos porstuaan, johon kokoontunut väki väistyi hänen tieltään kuin ruhtinaan.

–Ota jäniksesi! huusi pastori hänen jälkeensä.

–Kun et itse syöne, niin syötä koirallasi! vastasi Panu taakseen katsahtamatta.

Häntä ennen olivat tuvassa olleet miehet yksi toisensa perästä väittelyn kestäessä hiipineet ulos, ja kun pastori aikoi kääntyä heidän puoleensa, huomasi hän olevansa Reidan kanssa kahden.

–Reita, sanoi hän, olet tarjoutunut palvelukseeni. Otan vastaan tarjouksesi. Ensi työkseksi määrään, että pidät silmällä tuota miestä ja heti kohta minulle ilmaiset, jos saat tietää hänen täällä taikuuttaan harjoittavan. Vai pelkäätkö sinäkin häntä?

–En pelkää! vastasi Reita.

Pastori nousi ylös ja kokosi kirjansa. Katsahtaessaan ulos porstuan ovesta näki hän Panun suorana ja ylpeänä astuvan jälle päin. Tähän saakka oli hän niiden noitien mukaan, joita oli nähnyt Turussa tutkittavina, kuvaillut heitä kaikkia pieniksi, tihru- ja kierosilmäisiksi, rumiksi kummituksiksi. Tämähän oli kuin sotilas ja esiintyi itsetietoisella varmuudella. Eivät häntä ehkä syyttä pelänneet. Mutta nyt tiesi hän ainakin, mistä vihollinen oli etsittävä. Ei nyt enää tarvitsisi taistella väistyviä varjoja vastaan, vaan oli vastustaja itse tullut häntä taisteluun vaatimaan. Ei ollut se ylenkatsottava vastustaja. Mutta sitä suurempi on vaikutus oleva, kun hän kukistuu.

V

Niin pian kuin Panu oli ehtinyt vähän matkaa pappilasta, keräytyivät hänen miehensä, joista toiset olivat häntä porstuaan saakka seuranneet, toiset jääneet vähän ulommaksi odottamaan, hänen ympärilleen.

–Mitenkäs kävi? Mitäs sanoi?

Mutta huoletonna jatkoi Panu matkaansa virkkaen olkansa yli:

–Poika se on parraton nulikka, vaikka on pitkä. Uhkasi elävältä polttaa.

Ilpo, joka oli ollut porstuassa väittelyä kuulemassa, jouduttautui kertomaan kuulemiaan:

–Suorat sanoi sanat Panu ... voi miestä sitä, mitenkä hyvästi sanoi.

–Mitenkä sanoi?

–Näin sanoi: »Liikun väellä Väinämöisen, väellä kaiken kaikkivallan».

–Mainiostipa sanoi!

Panu hymyili tyytyväisenä edellä kulkiessaan.

–Honkaan taittaa päänsä semmoinen pässi ... luulin kummemmaksikin.

–Mutta jos vielä minkä tekee?

–Ei ole minkään tekijätä.

–Mutta silmä on tuima...

–Mutta loihtu huono. Kaikki lauloi tietonsa yhteen läjään.

–Lauloiko?

–Ka, lauloipa tuo tai lateli. Vihoitteli ja uhkaili. Ei uhaten orava putoa, tuskitellen teiri puusta. Tietäisi kai nyt sitä vaaraa vasten varautua, jos viitsisi... Onko voutia näkynyt?

–Tuoll' oli jäällä äsken ja kuului jo kyselleen.

–Onko nahkasaksoja paljon?

–Vähän on vielä, mutta tulossa sanotaan olevan; pyry on viivytännyt Viipurin miehiä.

–Hyvä on. Olkaahan täällä saapuvilla. Kun puhuttelen voutia, niin sitten taas tarvitsen teitä, sanoi Panu ja lähti jäälle.

Lahden pohjukassa, jonka suvanto muodosti kirkon rantaan, liikkui markkinäväki. Paitsi muutamia reellisiä rihkamatavaraa oli siellä kaupaksi suoloja, sarkaa, pellavaa ja rautakaluja. Eniten kuitenkin näkyi turkiksia, joita myyjät kantoivat suurissa rykelmissä kaulansa ympärillä, niin ettei miehistä näkynyt muuta kuin pää ja vähän jalkoja. Siinä oli karhumies kokonaan karhunnahkain peitossa, kettumies, susimies, ilvesmies, mutta oravamiehiä enimmäin. Pohjanmaalta oli saapunut laumoittain poroja, joita torniolaiset poromiehet, renkeinään tihrusilmäisiä, pieniä lappalaisia, kuljettivat markkinoilta markkinoille. Hevosia, joita ei tiettömillä erämaan taipalilla kyetty paljon käyttämään, oli vain jokunen siellä täällä. Suurin osa markkinamiehiä oli saapunut suksilla hiihtäen, ja suksia ja sauvoja seisoivat pystymetsänä jäällä ja rantatörmällä. Väkeä oli kahta eri rotua paitsi lappalaisia: puheliaita, vaaleakasvoisia, vähän veltoja savolaisia lammashakaturkeissaan, ja tummaverisempiä, solakkaruumiisia, kauhtanoihin ja metsällisten nahkoihin puetuita karjalaisia. Savolaiset tallustelivat raavaannahkaisissa, pitkävartisissa pieksuissaan, karjalaiset keikkuiivat keveissä, punaisella reunustetuissa poronahkajalkineissaan. Siellä täällä astuskeli joku venäläinen pitkässä, laajahihaisessa turkkihameessaan, päässä suunnattoman suuri ja korkea karvalakki. Kotokeittoviinaa, olutta ja lämmintä siirappivettä anniskeltiin kirkon rannassa olevasta havumajasta, ja pappilan nuottakodan ovella seisoivat säkkipillin puhaltaja soittaen tanssinuottia jäällä pyörähteleville, joiden joukossa Kuisma ylinnä keikkui.

Kun Panu miehineen laskeutui jäälle, herätti hänen tulonsa heti huomiota. Joutilas väki kerääntyi häntä katsomaan, ja hänen takanaan kuiskailtiin: »Korpivaaran tietäjä»; kauppiaat huusivat häntä tavaroilleen, ja toiset kiiruhtivat häneltä nahkoja kyselemään, sillä hän oli aina ollut hyvä sekä ostamaan että myymään. Oli myöskin jo alkanut tieto levitä kohtauksesta pappilan pirtissä.

Hän näki sen huomion, minkä herätti, kulki reeltä reelle, miesryhmästä toiseen, hintoja kysellen ja tuttavien puhutellen. Silloin tällöin nykäisi häntä joku kauhtanan liepeestä, veti hänet syrjään ja puheli kuiskaten ja salaperäisesti hänen kanssaan.

Hänen erään reen luona seistessään ajoi siitä sivu täyttä karkua muuan torniolainen poromies. Huomattuaan Panun heitti hän hihnan poron selältä maahan ja hyppäsi pulkastaan. Asettuen tietäjän eteen ja tarkastellen tätä huusi hän:

–Vai sinä se olet se maan kuulu tietoniekka? Terveisiä Lapista! Et sinä sentään Lapin velhoille vertoja vedä!

–Enhän pyrikään, kuomaseni!

–Kuomaseni! Koira kuomasi ... mutta minä en usko tietäjiin, minä uskon paaviin!

–Ei ole enää paavin usko oikea usko, huomautti joku mies kehästä, joka oli siihen ympärille syntynyt.

–Kenenkäs on oikea?

–Luteruksen.

–Sitten minä uskon siihen, mutta noitiin pilasen—ja hän kääntyi perin ja teki häpäisevän liikkeen Panun edessä. Panu kääntyi pois, mutta silloin huusi pohjalainen hänen jälkeensä:

–Älä mene, Panu pahanniminen, osta poro! Älä mene, kuuletko!

Mutta kun Panu ei ollut kuulevinaan, juoksi mies hänen jälkeensä, tempasi lakin hänen päästään ja painoi sen omaan päähänsä:

–Tämäkö on se tiedon lakki? Nyt olen minä yhtä hyvä tietäjä kuin sinäkin!

Panu koppasi lakkinsa pois ja sysäsi luotaan juopuneen miehen. Tarttuen sitten hänen poronsa kuonoon, puhalsi hän sitä sieraimiin ja virkkoi piloillaan, niinkuin näytti:

–Aja koskeen isäntäsi!

Pohjalainen hyppäsi pulkkaansa ja huusi mennessään:

–Jos ajaakin, niin ei se sinun käskystäsi aja. En pelkää taikojasi!

Hän ajoi täyttä laukkaa poispäin jäätä pitkin.

Ryhmä hajosi, ja Panu jatkoi kävelyään. Hän oli keksinyt loitompaa voudin tuuhean turkiskauluksen ja meni häntä tapaamaan.

Vouti oli suuri, lihava, pitkäviiksinen herra, puoleksi sotapuvussa. Päällä oli hänellä väljä sudennahkaturkki, jonka vyötäisiä sitomassa oli paksu hirvannahkahihna ja siitä riippumassa pitkä, käyrä miekka. Kaikki, joita hän puhutteli tai joiden ohitse hän kulki, paljastivat päänsä hänen edessään. Hän kulki kuin halliten markkinapaikalla, tarkastellen, järjestellen ja toruenkin, kun sille päälle sattui. Nähtyään Panun viittasi hän häntä luokseen. Panu lähestyi häntä kumarrellen ja avopäin. Armollisesti otti vouti hänet vastaan.

–Panehan lakki päähäsi ja kerro mitä kuuluu. Mitäs nyt nahkoista tarjotaan?

–Ei ole vielä mitään tarjottu, kun ei ole kysytykään.

–Onkos paljon nahkoja?

–Ei ole paljon ... mikähän lienee pari ahkiollista.

–Sano kymmenen, sinä vanha kettu.

–Huonot taitaa tulla markkinat, kun ei ostajiakaan näy.

–Ja minä sanon, että hyvät tulee. Nahka nousee vielä toisen puolen hinnassa. Tulee kuninkaan ostaja.

–Joka sille saanee myydä...

Vouti kuiskasi jotakin Panun korvaan.

–Tehdään vain, jos teidän armonne suostuu.

–Suostuinhän viime talvenakin. Onko sinulla miehet varattu?

–On kymmenkunta.

–Se riittää. Minä annan rahat. Ennätätte hyvinkin ostaa edeltäkäsini. Ne eivät ole täällä ennen iltaa. Mutta nyt minä vaadin paritsat, en suostu enää ilman antamaan.

–Ka, enhän minä paritsoitta. Paljonko tahdot?

–En tahdo rahassa mitään.

–Ka, missäs sitten, jos et rahassa?

–Onko sinulla monta karhua kierroksessa tänä vuonna?

–On kolme.

–Sano viisi! Tahdon kaikki viisi karhua siitä rahasta, minkä nyt lainaan, ja avusta, jota annan. Näiden on sinun annettava rauhassa maata maaliskuuhun asti. Silloin tulen tappamaan. Itsesi ja suksimiestesesi tulee olla minulle ja miehilleni apuna ajossa ja majoittaa meidät niinkuin ennenkin.

–Niinhän toki, kuten vain parhaiten voidaan.

–Ja sitten ... mitä sinä, moukka, sinne suu auki töllistelet!—ärjäisi hän muutamalle talonpojalle, joka häntä katseli, mutta nyt säikähtäen vetäytyi syrjään,—sitten tahdon minä paljon paremman saunoittajan kuin viime vuonna.

–Hyvähän se oli. Kylän pullehin emäntä.

–Vanha akka oli. Nyt tahdon Annikin, sen tytön, joka on orjana talossasi.

–Kovin on nuori vielä ja toiselle luvattu...

–Sen parempi.

–Enhän tiedä, lähteekö saunoittamaan.

–Ellet anna, jääkööt kauppamme.

–Älkähän, parastani koetan.

–Lupaatko varmaan?

–Luvatahan saanen.

Vouti vei Panun leveälle reelleen, jonka eteen oli komea ori valjastettu, otti kuomin taskusta pussillisen hopeariksejä ja luki niitä ison koon Panulle.

–Mutta katsokin, ettei karhuja peloitella makuuksistaan, varoitteli vouti vielä. Oletko manannut metsän väen vartioimaan?

–Manatut ovat, jos eivät paremmat manaajat pois säikäyttäne.

–Mitkä paremmat?

–Täällä on teillä kovat manaajat, sanoi Panu ja viittasi päällään pappilaan päin.

Vouti rehahti nauramaan.

–Sen manusta, sinä irvihammas! Ei sen jumalat näissä asioissa auta.

–Autatteko meitä, jos alkaa ahdistaa, niinkuin on uhannut?

–Niin kuuluu tehneen. Mutta ole huolelta. Minä olen kaikkien niiden ystävä, jotka antavat kuninkaalle, kuin kuninkaan on ja—minulle kuin minun on. Onko sinulla veronahkat?

–On ... ja vähän päällekin.

Vouti aikoi mennä, mutta vielä oli Panulla asiaa.

–Tuota, kuulehan ... annathan saunasi?

–Aiotko siellä taas taikojasi tehdä...

–Täytyyhän auttaa tarvitsevia...

–Saanethan tuon. Mutta katso, ettei tule puheita.

Silloin syntyi hälinää jäällä, ja väki lähti huutaen juoksemaan koskelle päin. Porohuijari pohjalainen oli ajanut suvantoon ja hupparoi siellä avutonna jääpalasien välissä, sill'aikaa kuin poro, joka oli pulkkineen päässyt jäälle, karkasi hurjassa laukassa rantaa kohti. Surkeasti uikuttaen huusi pohjalainen ihmisiä apuunsa ja rukoili tietäjää päästämään häntä kiroistaan. Ei kukaan uskaltanut mennä jäälle, joka rutisi ja ulahteli. Silloin tempasi Panu nuorakimpun lähimmästä reestä, satoi sen suksen varpaalliseen, lähetti suksen hankea pitkin menemään hukkuvata kohden ja veti hänet ylös suvannosta.

–Tekeekö toisen kerran mielesi häväistä Korpivaaran tietäjää? virkkoi hänelle Panu.

Vilusta väristen ei torniolainen osannut muuta kuin itkeä. Vouti komensi miehensä hoitamaan hänet kotiinsa, ja kiinniötetun poron pulkassa ajettiin Tornion mies voudin pirttiin.

Mutta yhä suuremmalla ihmetyksellä ja pelolla katselivat markkinamiehet Panua.

Pitkän aikaa oli eräs hätäisen näköinen nainen seurailut häntä hakien tilaisuutta häntä puhutellakseen. Viimein rohkaisi hän mielensä.

–Kuulehan, Panu, kuiskasi hän. Se on ollut siinä tuskassa taas monta päivää, ei pääse mihinkään, hervotonna makaa. Kuuli sinun olevan täällä, niin vaati hakemaan. Tule, hyvä mies, meitä auttamaan!

Panu tarkasteli vaimoa, antoi hänen hätäillä ja virkkoi sitten:

–Taidat olla se sama, joka viime talvena sanoit ennen itse kuolevasi kuin Korpivaaran tietäjältä lähdet apua hakemaan.

–Älä nyt sitä muistele... mikä lienee mieleni sokaissut.

–Mene sen pappisi luo, jota odotit... Nythän se on tullut.

–Eihän se mitään mahda...

–Mahdankos minä?

–Sinä mahdat ... voi, kyllä sinä mahdat ... se kuolee, jos et tule ... minä annan vaikka ainoan lehmäni, jos tahdot.

–Viehän sitten voudin saunaan, sinne vanhaan uhrilehtoon... Jos on aikaa, niin tulen. Mutta muista se, ettet kenellekään hiisku sanaakaan, muuten ei taika tehoa.

Vaimo lähti juoksujalassa jäältä. Panu kääntyi itsekseen hymyillen nahkain ostoa järjestämään.

–Tuokin ristitty, naurahti hän, asuu ihan kirkon nurkkajuuressa...

Yht'äkkiä muisti hän jotakin nähdessään poikansa miesjoukossa. Otettuaan hänet syrjään virkkoi hän:

–Minä tarvitsen kolme vaskirahaa kolmen kuninkaan valtakunnasta, yhden kustakin. Tarvitsen ne sairaan pesuveteen pantavaksi. Tuoss' on riksi, vaihda sillä yksi raha tuon ryssän reestä, toinen saksalaiselta, joka saippuoita kaupittelee, ruotsin raha on mulla itselläni. Ja kun näet meikäläisiä, sano, että odotan nuottakodan kupeella.

VI

Ilta alkoi pimetä, ja vähitellen tyhjjeni jää. Siellä täällä nuuskiskeli vain jokin tuuheakarvainen koira rekien sijoja, ja hoilotteli joku kotiteko-oluesta juopunut markkinamies. Vähitellen vetäysivät nekin maihin, eikä kuulunut enää muita ääniä kuin kosken kohina suvannon päässä.

Samassa kun päivä pimeni, syttyi tulia taloissa, rannoilla ja metsissä. Huoneita kun oli vain vähän ja nekin vuokratut rikkaimmille ja kaukaisimmille kaupustelijoille, täytyi suurimman osan markkinaväestä viettää yönsä päivänsä taivasalla. Sakea, suojaava kuusikko rannalla oli kuin sotaleiri nuotiotuliseen, joita roihusi vierieressään kiinni. Metsä, josta ei saanut puuta kaataa, oli ikivanhoista ajoista tähän tarpeeseen rauhoitettu. Vuoteena oli makaavilla havuja, niiden päällä nahkoja ja peitteenä taas nahkoja niillä, jotka niitä tarvitsivat. Lappalaiset ja muut, joilla oli poroja, olivat niiden kanssa sijoittuneet vähän ylemmä rannasta petäjikkökankaalle, jossa kasvoi jäkälää.

Suuren kankaalle kaatuneen hongan kylkeen oli sijoittunut puolikymmentä miestä. Suuri tervasnuotio roihusi heidän keskellään valaisten laajalti harvaa metsää, jossa puuhun kytketyn poron sarvet hämmöttivät.

Ympäriä kuului toisten porojen kellojen kilinää, ja silloin tällöin usahti koira metsässä estäen irtaimia liian kauaksi loitonemasta. Miehet olivat juuri ateriansa lopettaneet, siirtäneet padan hankeen kannon päästä ja istuutuneet höyryävän oluthaarikan ympärille, jonka sisältöä olivat padassa lämmittäneet. He olivat kaikki poronahkoihin puetuita, mustanpuhuvia ja pieniä, vaikka joukossa oli joku kookkaampikin.

–Huonot markkinat! virkkoi miehistä muuan.

–Eihän ollut meillä paljon myydäkään.

–Jos olisi odotettu huomiseen, ehkä olisi hinta noussut.

–Tuskinpa olisi, ainahan se on aattona ylinnä. Eikä kuulu tulevan ulkolaisia ostajiakaan.

–Mistä sen oikein kuulitkaan, Hilppa?

–Panulainen sanoi voudin miesten tienneen.

–Siinä oli! Ne vanhat liittolaiset! Pyyhitään, miehet, partojamme.

–Olipa tuo nyt tuon vertaisilla hintana mikä tahansa ... emmehän ole oikeastaan kaupantekoon tulleetkaan.

–Tökkohan tulee Reita?

–Lupasi tulla.

–Tunsiko sinut, kun häntä puhuttelit?

–Mistä olisi minut tuntenut. Poikanenhan tuo vielä oli lähtiessään ... ei ollut pulkassa pysyä, kun häntä kyyditsin vetten taa. Esteli ensin tullakseen, mutta sitten lupasi.

–Hänen äitinsäkö kuului kuolleen?

–Kuolleen kuului.

–Hullu sitäkin, kun jätti heimonsa ja lähti muualta apua hakemaan.

–Ei se sanonut silloin uskaltavansa tälle puolen vesien jäädä, niin pelkäsi Panua.

–Olisi heidät piilotettu. Mutta olla sillä Reidalla isänsä luonto, niin muuttuisivat tässä menot.

–Kun ei vain Panu kerkiäisi saada pahaa aikaan. Jos lumoa tai lopettaa?

–Ei sen taiat Reitaan pysty. Ei sanonut poika pelkäävänsä.

–Täällä on mies! huudahti iloinen ääni pimeässä, ja samassa paarusti kaksi miestä puitten välitse tulen piiriin.

–Terveheksesi, Reita! huudahtivat miehet. Käy istumaan keskellemme, tuoss' on poron talja puun tyvellä. Juomme tervehdykseksi!

–Juomme tervehdykseksi!

–Tunnetko meidät kaikki!

–Äiän tuntenen, äijä en, vaan kuulenhan teidät kotipuoleni miehiksi.

–Kauan olit maailmalla, lienet missä asti matkannutkaan?

–Läpi Suomen olen kulkenut, Turkuun tulin, siellä kuoli äiti ja siskot, minä nuorin eloon jäin.

–Panulassa on siskosi orjana.

–Vai ei ole Annikkia hengiltä pannut?

–Ei olisi annettu orjaksi, mutta metsästä löysi ja hallussaan piti. Mutta hänen ei lienkään aivan huono ollakseen; hyvä on emäntä heimolaiselleen kuten muillekin; pitää lasta kuin omaansa. Muistatko lähtösi?

–Enhän paljon muuta muista, kuin mitä äiti kertoi. Heimot riitautuivat, syntyi viha, isäni tapettiin. Eivät meitä jaksaneet suojella sukulaiset, pois täytyi paeta.

–Huono se oli teko suvultamme, mutta heikkoja oltiin silloin. Nyt ovat miehet muuttuneet ja miehet miehistyneet.

–Mitenkäpä lienevät? Kahta mahtavampihan lienee Panu nyt; pappiakin uhkaa.

–Kuule, kun haastan, vai haastaako joku muu?

–Haasta, Aslo, sinä parhaiten tiedät, sinä kielevin miehistä.

–Ja tuumissa taitavin ... haasta!

Hän, joka koko ajan oli keskustelua johtanut, nuorenpuoleinen mies, alkoi:

–Toistakymmentä vuotta on nyt Panu hallinnut, pitänyt anastamaansa valtaa kuin paras pajari. Uhria uhrauttaa, taikoja teetättää, uhrimenoilla kansaa rasittaa, mutta kansa on kylläntynyt, eikä lähde apua Panun uhreista eikä taioista. Eivät ole haltijat hänen vallassaan, ei ole Tapio kuulevinaan, eikä mielly metinen Mielikki. Paljon povaa, arpoo, ennustaa, taikoo, mutta ei ole oikeita tietäjän tietoja, eivät kuule jumalat, eivät anna vastauksiaan isäin henget, kun ei kykene heidän luonaan käymään, ei taida loveen langeta. Toista oli isäsi. Sen tiedot olivat perintötietoja, tarkka oli hänen aavistustensa vainu, häntä haltijat lempi. Kaivaten häntä muistaa kansa, alkaa nurista jo Panun omakin heimo. Sinua vuottavat, ja sinua vuotamme me. Tule sinä takaisin, sinut huudamme ensi käräjissä tietäjäksi.

–Minut tietäjäksi?

–Sinutpa tietenkin. Vanhaa sukua olet, voimaa on verissäsi, tietosi synnynnäistä, sinulla on isäsi neuvot, jonka oppiakin jo kävit.

–Sen jälkeen olen käynyt parempaa oppia.

–Sitä parempi.

–Olen kastettu!

–Ka, kastetuitahan mekin, tulet kotiin ja peseyt pyhässä lähteessä ... sillähän siitä pääset.

–Mutta minä en tahdo siitä päästä.

–Ka, mikset?

–Velhot, taikurit ja noidat ovat Jumalalle kauhistus. Minä en tahdo olla velho.

–Mutta olihan isäsikin velho?

–Minä olen oppinut sen, mikä on parempi.

–Emmehän ymmärrä. Mutta tule pois ja rupea johtajaksemme. Kukistamme Panun, rakennamme sinulle isäsi tuvan, annamme sinulle, mitä tarvitset. Me työtä teemme, kalastamme, metsästelemme, sinä jumalia lepyttelet, kyselet onnea Ukolta ja Ahdilta.

–Ne ovat helvetin henkiä, ei ole kuin yksi Jumala: isä, poika ja pyhä henki.

–Viemme onnen Panun väeltä. Kostamme sukusi surman. Tapamme hänet, joka taattosi tappoi.

–Ei sinun pidä tappaman, sanoo Herra. Kostaa tahdon, mutta toisella tavalla.

–Sano, millä tavalla.

Reita, joka oli istunut puun tyvellä, syrjin miehiin, käänsi nyt kasvonsa päin nuotioon ja alkoi puhua:

–Jättäkää nämä tuumanne ja luopukaa pakanallisista, pahoista menoistanne. Särkekää epäjumalanne ja kirotkaa ne; kääntykää ainoan oikean Jumalan puoleen, joka on kaikkivaltias ja väkevä ja vanhurskas ja iankaikkinen ja joka lähetti ainoan poikansa meidän syntejämme

sovittamaan. Hän antaa paistaa päivänsä niin hyvälle kuin pahoillekin. Jos hänet otatte, niin tulen minä kanssanne ja opetan teille uudet tiedot ja uudet uskot ja opetan teitä rukoilemaan ja iankaikkisen autuuden taivaassa saavuttamaan.

Kuunneltuaan tätä puhetta, kasvoissa ilme niinkuin eivät olisi sanaakaan siitä käsittäneet, vaikenivat miehet toisiaan ikäänkuin ujostellen silmäillen. Sitten luuli Aslo hänet oikein käsittäneensä ja virkkoi:

–Ilakoit kanssamme, leikkiä lasket.

–Tosia totisia puhun.

–Sano suotta puhuneesi ja tule kerallamme, niin valjastamme porot ja lähdemme yötä myöten pyyhkimään.

–Niin on, kuin sanoin ... lähtenette ensin papin luo, niin sitten tulen.

Syntyi pitkä äänettömyys. Sitten virkkoi Aslo surunvoittoisella äänellä:

–Ei ole sinusta mieheksemme. Etpä ollutkaan isäsi poika. Isäsi oli toista miestä.

–Se oli jalo mies! lisäsi eräs toinen miehistä.

–Ja isoisäsi sitäkin jalompi! virkkoi kolmas.—Sotia käydä osasi, vihollisen sanoin sokaisi, kuohuviin koskiin juoksutti, korkeiden vaarain harjuilta pohjattomiin kuiluihin syöksä.

–Mutta on sitä minussakin vielä miestä! huudahti Reita.

–Lieneekö mihinkään ... toisen orjaksi, papin rengiksi ... siinä miehuutesi.

–Uuden uskon teille annan ja uudet opit neuvon!

–Ei ole uusista usoista, vierahista valtiaista. Käydään levolle, miehet, ja huomenna lähdetään.

Ei ollut meillä asiata tänne. Tulimmehan koettamaan, kun saapuneesi kuulimme. Palvellaan itse jumaliamme ja haltijoitamme lepytellään niinkuin osataan.

Miehet eivät sen enempää Reidasta välittäneet, kääriytyivät vaatteisiinsa ja heittäytyivät hankeen levähtääkseen.

Vähän nolostuneena poistui Reita heimolaistensa luota. Ne kai häntä nyt halveksivat ja ylenkatsovat ja kertovat kaikelle suvulle, että hän on raukka ja pelkuri, joka ei isänsä kuolemata kosta. Liekö totta, niinkuin sanotaan, ajatteli Reita kulkiessaan kylää kohti, etteivät kostamattomat vainajat saa rauhaa haudoissaan? Sitä oli äiti puhunut ja aina kostamaan kiihoittanut, teroittanut sitä vielä viimeisessä hengenvedossaan, hankeen vaipuessaan, kun voimat pettivät ja hän siihen nääntyi.—Kosta isäsi surmaajalle! oli kuiskannut. Ja usein oli äiti näin puhunut:—Eivät kyenneet isääsi jumalansa auttamaan. Ota sinä itsellesi toinen jumala, joka on voimakkaampi, ota Ruotsin Jumala.—Se olikin mahtava Jumala, ja suuri oli sen huone, katto niin korkealla, että päätä huimasi, ja koreita kuvia täynnä; kullalle ja hopealle kiilsivät pappien puvut kynttiläkruunujen valossa, ja ihanasti helisivät veisuu ja soitto. Ne, jotka hänet tiepuolesta korjasivat ja lämpimään veivät ja huostaansa ottivat, nuo hyvät ihmiset Turussa, ne olivat jouluna hänet ensi kerran kirkkoon vieneet. Ja siellä oli puhuttu lapsesta, joka toi rauhan maailmaan ja ihmisille hyvän tahdon ja käski vihamiehiäänkin rakastamaan. Eikä hän pitkään aikaan äitiään muistanut eikä kosta ajatellut, vaan ajatteli, kuta enemmän miehistyi näiden hurskaiden ihmisten seurassa, miten kerran vielä kotiinsa pääsisi ja saisi heimolleen ilmoitetuksi, mitä tiesi Ruotsin suuresta Jumalasta. Muistui kuitenkin kostokin mieleen ja äidin manaus, varsinkin silloin, kun näki noitia poltettavan Turun tullin takana. Nyt se ajatus taas häntä puristi, mutta ei hän tahtonut päästä siitä selvyuteen. Mutta olihan pappikin puhunut kosta, joka ei velhoja säästä, ja äsken oli hän uhannut Panua: »Kuolema sinulle, jos sinut taikuudesta tavataan!» Kosto, Ristin-Kiesuksen kosto taikurille! Ja ikäänkuin sisällisen leimauksen valossa selvisi hänelle yht'äkkiä hänen tehtävänsä. Hänen herkkä mielensä innostui siitä niin, että hän juoksujalassa riensi jatkamaan tehtäväänsä, jonka oli pastorilta saanut.

Päiväkauden oli hän hiipiellyt Panun kintereillä vakoillen hänen toimiaan. Äsken oli hän hänet kadottanut näkyvistään, ja Panu oli haihtunut kuin aave näkymättömiin. Mutta yht'äkkiä välähti hänen päähänsä vaistomainen ajatus siitä, minne Panu oli kadonnut, niinkuin se välistä välähtää

tarkalle metsämiehelle, joka on riistan jäljiltä eksynyt. Ja suoraan kuin nuoli riensi hän jään yli voudin niemeen, jossa oli kuullut olevan vanhan pyhän lehdon ja pakanallisen uhripaikan.

Kierrettyään ensin voudin talon, jonka pihalla paloi tervassoihutuja ja joka oli täynnä hevosia, rekiä ja pulkkia, ja josta kuului isoäänistä haastelua ja väliin ruotsinkielistä puhetta, kulki hän pienen pellon poikki sakeaan kuusikkoon, josta vain kaitainen polku vei niemen kärkeen päin. Sitä kulkiessaan kuuli hän ääniä jäljeltä päin ja kätkeytyi näreen juureen, jossa hänen ohitsensa samassa kulki kaksi henkilöä, mies ja nainen. Reita tunsi heti heidät molemmat, toinen oli Panu, toinen eräs kirkonkylän vaimoja.

–Kyllähän minä sitä niillä puilla lämmitin, kuului vaimo puhuvan. En luullut enää tulevasikaan ... siunatkoon sinua, että tulit ... ukon kaatamalla puilla lämmitin niinkuin käskit, ja kosken vaahdosta vesikiven päältä on vesi kerätty ... vastat ovat kolmen verotalon maalta... Lieneekö ollut pahaksi, kun Kiesuksen nimeen löylyn löin, toisen löylyn Maahisen...

Enempää ei Reita kuullut. Kun menijät katosivat, lähti hän heidän jälkeensä hiipimään ja tuli pian pienelle pyöreälle aukealle, jonka keskessä kasvoi suuri kuusi, ja sen juuresta häämötti vähäinen, musta sauna. Sen ovi avautui juuri, ja paksu huuru pullahti ulos. Reita hiipi lähemmä, painoi kasvonsa savureikään, joka oli vastalla tukittu, siirtyi ikkunaluukulle, löysi siitä raon, tähysteli sisään, muuttautui taas savureiälle ja poistui sitten kiireisin askelin samaa tietä, jota oli tullut.

VII

Yksinään istui pastori suuressa tuvassaan pöydän takana talikynttilän ääressä saarnaansa valmistellen. Edessään oli hänellä raamattu ja pieni paperipalanen, johon tuon tuostakin teki muistiinpanoja. Mutta ajatellessaan saarnansa sisältöä ja sen muotoa tunsikin hän kykenemättömyytensä saada ne sellaisiksi kuin olisi tahtonut. Kuta useammin hän täällä saarnasi, sitä vaikeampaa oli hänestä saada sanansa asetetuiksi niin, että ne kuulijakunnasta häntä vastaan kajahtaisivat. Ne istuivat kuin aholla mustat kannot jäykkinä ja tönkköinä. Puolinaisesti ne vain häntä ymmärsivät, eikä ollut parhaimmissakaan muuta kuin kuori kristinuskoa, kun alla oli vielä musta, paksu pakanaisuus melkein rikkomatonna.

Työ oli vielä melkein aloittamatonta, suuri korpi kaatamaton, ja mitä siellä lieneekin ollut viljelemättömiä aukkoja, sinne ne haihtuivat kuin pälvet puitten juurille.

Hän oli ajatellut kohtaustaan Panun kanssa. Vaikkei hän tahtonut sitä itselleen myöntää, oli se kuitenkin vaikuttanut häneen masentavasti. Tähän saakka hän oli tavannut nöyriä ja väistyyviä olennoita, jotka häntä pelkäsivät. Tämä oli asiastaan niin varma, että uskalsi tulla häntä uhkaamaan hänen omassa kodissaan. Ellei hän olisi niin varma vallastaan, ei hän niin esiintyisi. Voisiko koskaan sen miehen niskat taittaa? Uskaltaisiko täällä kukaan ojentaa auttavaa kättä hänen kukistamiseksi?

Tultuaan äsken tuvasta oli hän tavannut vaimonsa vapisemassa tuolla karsinassaan. Kerrottuaan hänelle, mitä oli tapahtunut, oli hän heittäytynyt hänen syliinsä ja pyytänyt itseään suojelemaan. —»Sinulle ei hän mitään voi, mutta minulle hän kostaa ... minä näin sen hänen silmistään, kun raotin ovea, silloin kun hän porstuan läpi kulki.» Ja hän alkoi pyytää ja rukoilua, ettei hän rakentaisi riitaa sen miehen kanssa, ettei käyttäisi väkivaltaa; se ei mitään hyödyttäisi ... saarnaamalla, opettamalla ja neuvomalla, hyvyydellä ja hellyydellä he olisivat voitettavat. Voisiko se mitään tehdä, voisivatko velhot yleensä tehdä pahaa sillä salaperäisellä tavalla kuin luullaan? Mutta olivathan ystävät ja sukulaiset heitä kaikilla Lapin noidilla pelottaneet! Yksin piispakin oli jäähyväispuheessaan varoittanut ja kehoittanut aina rukoilemaan ja heitä vastaan valveillaan olemaan. Hänen vaimollaan oli heikko usko, sen hän tiesi itsekin, ja siksi hän ehkä niin pelkäsi. Sillä miehellä oli ilkeä silmä, siksi ne häntä niin pelkäsivät. Paha henki on heikompi kuin hyvä, mutta jonkin aikansa voi hän tuhoa tuottaa.

Pastori oli noussut tuoliltaan ja mitteli pitkin askelin tuvan lattiaa. Sitten kuulosti hän karsinaan. Rauhallisesti siellä hänen nukkuva vaimonsa hengitti. Taas meni hän pöytänsä päähän istuakseen työnsä ääreen. Hänen silmänsä sattuivat Luteruksen kuvaan. Sillä miehellä oli rohkeutta, ei pelännyt itseään piruakaan iskemästä...

Kuului askelia porstuasta, ja joku raotti ovea.

—Kuka siellä?

—Minä, vastasi Reidan ääni. Kuulkaahan, kuiskasi hän, nyt se on satimessa.

—Kuka?

—Panu on voudin saunassa ... tekee taikojaan ... sillä on sairas käsissään ... minä kuulin sen hokevan ja loitsivan ja näin ruumistaan vääntelevän ja käsillään huitovan...

Temmaten lakkinsa ja turkkinsa riensi pastori sanaakaan sanomatta ulos Reidan jäljestä.

Ulkona oli alkanut lunta pudotella, ja nuotiovalkeista metsän reunassa ja järven niemessä kohosi punaisia tulen heijastamia patsaita korkealle ilmaan. Ne kohosivat kuin aukoista maan alta, niinkuin olisivat manalan syvyyksistä tulleet ja sen läsnäoloa loistaneet.

—Ketä se taikoi? kysyi pastori, kun olivat jälle tulleet.

—Sitä rampaa tyttöä, jonka äiti aina juoksee puheillanne.

Yhtä mittaa oli Rampa-Riitan äiti juossut apua anomassa tyttärensä tautiin ja vielä eilen rukoillut häntä parantamaan. Oli kättänsä hänen päällensä panemaan ja lukuja lukemaan. Ja nyt on hän kääntynyt taikurin puoleen!

Hänen jäsenensä jännittyivät, ja hän puristi nyrkkejään kulkuansa kiinnittäen.

–Tästä mennään! sanoi Reita ja oikaisi voudin taloon vievältä tieltä suoraan niemen nenään.

–Onko sinussa miestä minua auttamaan, jos tarvitaan? kysyi pastori.

–Käyn kiinni kuin ahma poron niskaan! vakuutti Reita, joka oli yhä enemmän innostunut.

Pastori ja Reita kulkivat jäätä myöten voudin niemeen erään rannassa olevan johteen kohdalle ja hiipivät aitovartta pitkin, kunnes tulivat tielle, joka vei saunalle. Reita tutki jälkiä: ei ollut vielä pois päin johtavia. Mutta kun he tulivat aukon reunaan, avautui saunan ovi ja mies astui ulos. Samassa pyörähti hän ympäri ja katosi saunan taa. Sen nähtyään ampui Reita kuin nuoli jälkeen, ja molemmat katosivat niemen kärkeen päin.

Pastori kiirehti saunaa kohti, mutta ei ehtinyt vielä oven ripaan tarttua, kun ovi lensi uudelleen auki ja valoa tulvahti sen täydeltä ulos pimeyteen.

Ovessa seisoivat Rampa-Riitta omilla jaloillaan, pitäen pihtipielistä kiinni. Hänen äitinsä seisoivat takana tukien häntä käsipuolesta, vaikkei sairas nähtävästi tukea tarvinnut.

–Herra Jumala, pastori! huusi vaimo.

–Pastori! Pastori! huudahti tyttö. Minä olen terve! Minä osaan kävellä! Jalka ei ole enää kuolluksissa eikä käsikään ... katsokaahan, minä saatan sitä liikuttaa, miten tahdon ... voi, voi, kuinka siinä pihisee kummasti ... se kun siveli ja viileteli ... ja sitten manasi rienaa pois ja kiljaisi ja käski nousta, ihan oli kuin olisi joku ponnahuttanut seisoaalleen ... minnekä se meni? ... vai pastoriko se minut parantikin?

–Eihän, vaan Panu ... sanoi äiti.

Mutta pastori seisoivat siinä ihan tyrmetyksissään. Aamulla oli tyttö ollut vielä liikkumaton ja puhumaton vuoteessaan. Nyt hän käveli ja puhui. Eikä pastori tointunut sanaa sanomaan.

–Minnekä se Panu meni? soperteli tyttö yhä. Tahtoisin sen polvia halata. Pastoriko se on? Sanoitte eilen äidille, että Jumalalle ei ole mikään mahdotonta ... nyt on Jumala minut parantanut ...!

–Perkele sinut on parantanut eikä Jumala ... kirous sinulle ja parantajallesi, pakana! huusi pastori kättään pänsä yli kohottaen.

–Älä kiroo häntä ... älä kiroo! kiljaisi äiti tarttuen pastoria käteen ja painaen sen alas. Älä Jumalan nimessä säikäytä häneen tautia takaisin.

–Parempi, että kristillisesti kuolee kuin pakanakeinoilla paranee.

Tyttö alkoi vapista ja horjua. Äiti riensi häntä tukemaan ja kiljui:

–Mene hiiteen täältä, pappi! Anna olla meidän rauhassa, kun et, tyhmä, itse kuitenkaan mitään mahtanut... Älä pelkää, Riitta, ei se sinulle mitään taida ... mene tiehesi täältä, kuuletko... Tule pois, Riitta!

Ja hän kääri hänet turkkiinsa, talutti ulos ja istutti kelkkaan, jolla oli hänet tänne vetänyt.

Silloin ilmaantui Reita ovelle.

–Karkuun pääsi! huohotti hän. Sukset oli rannassa ... en saavuttanut.

–Sama se, kyllä me hänet vielä saavutamme.

–Kyllä hän teiltä pänsä säilyttää ... Panu! huusi vaimo mennessään.

Ei ollut pastori vieläkään hämmästyksistään kokonaan selvinnyt. Tyttö oli parantunut, ihme oli tapahtunut. Ja se ihme oli perkeleestä.

–Onko pimeyden ruhtinas sitten vielä kerran päässyt kahleistaan irti! huudahti hän otsaansa pyyhkäisten ja seisten saunan kupeella hangessa, raskaan, märän lumen salaperäisesti kuiskiessa pimeään metsään putoellessaan. Onko hänet lähetetty tänne varta vasten minua vastustamaan? Olkoon! Mutta minä sidon kuin sidonkin hänet uudelleen!

VIII

Voudin talo oli suuren koivikon keskellä, korkean teräväpäisistä laudoista tehdyn pystyaidan ympäröimänä. Portti oli raskas ja raudoitettu, paksuilla tammisilla salvoilla varustettu. Sen eteen oli kytketty kaksi vihaista susikoiraa, joiden rautariimut olivat niin asetetut, että vieras parahiksi pääsi välitse niiden molemmin puolin terhentäessä. Nyt oli portti auki, piha täynnä hevosia, rekiä ja poron pulkkia.

Äsken juuri oli kuninkaan ostaja saapunut ja vouti oli talonsa vartijalle, joka rappusten edessä käyskenteli pertuska olallaan, antanut käskyn, ettei pyrkijöitä enää tänä yönä olisi hänen puheilleen päästettävä.

Vartija juuri selitti sitä miehelle, jonka rappusten edessä oli pysäyttänyt, sulkien häneltä pertuskan varrella tien.

—Ilmoittakaa, että se on pastori Martinus Olai, joka tahtoo häntä tavata.

Kun vartija avasi tuvan oven, kuului sieltä hoilotusta, naurua ja isoäänistä haastelua. Yht'äkkiä se tauskosi, ja voudin ääni kuului sanovan:

—Anna vaan Martti-papin tulla!

Suuressa uunissa palaa roihusi iso pystyvalkea, jotapaitsi huone oli valaistu raskaisiin metallijalkoihin asetetuilla kynttilöillä. Isolla verkapeitteisellä pöydällä oli toisessa päässä aterian tähteitä, toinen pää oli katettu juomatarvareilla, joiden ääressä istuivat vouti ja eräs tuntematon vieras. Pöydän alla oli karhun talja ja melkein koko huone oli sisustettu nahkoilla, joiden päällä riippui aseita: kirveitä, pertuskoita, jousia ja niiden keskellä hirven sarvissa hylkeennahkaiseen huotraan pistetty pitkä kivääri.

Vouti nousi seisoalleen ja koetti vakavasti kulkea puolilattiaan tulijaa vastaan.

—Mikä tuottaa minulle kunnian tällä tavattomalla tunnilla saada matalassa majassani sanoa tervetulleeksi korkea-arvoinen naapurini? Terve tuloa tupaani! Saan kunnian esittää toisilleen pastori Martinus Olain ja harvinaisen vieraani, hänen majesteettinsa kuninkaan vaatekammion vartijan, mestari Erik Pehrssonin.

Vieras nousi tervehtimään. Hän oli kookas, pullea mies, silmät pienet ja hyväntahtoisen näköiset.

—Olkaa hyvä ja istukaa!—Pirkko hoi! huusi vouti sitten unohtaen juhlallisuutensa.

Sisään tuli keski-ikäinen, pulska nainen, vyötäisillään avainnippu, jota hän emännän vallalla oli kantanut jo voudin vaimon eläessä.

—Tuo olutta, Pirkko!—Pyydän saada juoda terveydeksenne!

—Tulen virka-asiassa, sanoi pastori, kun tervetuliaismenot vihdoin oli suoritettu ja hän hiukan kostuttanut huuliaan oluthaarikassa. Tulen pyytämään apuanne.

—Kuninkaallisen majesteetin käskynhaltijana olen minä yhtä velvollinen kuin halullinenkin ojentamaan avullista kättäni ... onko markkinaväki rauhaanne häirinnyt? Jos niin on, niin sanokaa vain, ja syyllinen on saava rangaistuksensa.

—Minun rauhaani ei kukaan ole häirinnyt, mutta sitä pahemmin on täällä häiritetty kirkon ja kristillisen seurakunnan rauhaa, loukattu sen arvoa tavalla, joka on Herralle kauhistus. Täällä on läheisyydessämme harjoitettu törkeitä noituutta.

—Noituutta? Vai noituutta? Velhoutta? Ainahan ne näin markkina-aikoina...

—Tulen pyytämään, että pahennuksen aikaansaaja ja rikoksen tekijä, joka minun on onnistunut saada paljastetuksi, vangittaisiin. Kun tehtäviini kuninkaallisen majesteetin ja korkea-arvoisen tuomiokapitulin käskyn mukaan kuuluu ei ainoastaan ilmianto-oikeus, vaan myöskin—velvollisuus, pyydän teitä antamaan minulle sitä avustusta, jota kirkko tällaisissa asioissa on maalliselta vallalta oikeutettu saamaan.

—On varmaan oikeutettu. Mutta kuka on noitunut? Ku—ketä on noiduttu?

–Tulen juuri metsäsaunasta tästä läheltä, tältä niemeltä, muutamia kivenheittoja asunnostanne.

–Sitä sanotaan suuren kuusen saunaksi ... vai siellä ne taas?

–Siellä on juuri nyt, hetki sitten tapahtunut jumalaton teko ... siellä on pirun voimalla rampa parannettu.

Vouti virnisti ikeniään niinkuin hänen tapansa oli, kun oli jotakin pulmallista tapahtunut, ja raapi korvallistaan.

–Jopahan on taas se Panu ... mutta paransiko se todellakin! Noh, kah, osaahan se, mutta mitäs pahaa siinä, jos paransi? Antaa tohtorin tehdä terveeksi.

–Asia on minusta liian totinen leikin laskuksi.

–En minä leikkiä ... se Panuko minun pitäisi vangita?

–Ette suinkaan tahtone puolustaa sitä, että täällä kirkon nurkkajuudessa taiotaan ja noidutaan ja inhoittavaa, pakanallista menoa harjoitetaan.

–Panu on hyvä mies, mainio metsästäjä ja verojen maksaja, kuningaskin on kiittänyt hänen nahkojaan, niinkuin mestari Eerikki voi todistaa, ja hän pitää hyvää järjestystä erämaillaan.

–Hän on liitossa pahojen henkien kanssa, on noita ja velho ja kristinuskon pahin vihollinen.

–Mitä te sitten minulta tahdotte?

–Tahdon, että jo tänä yönä panetat hänet kiinni ja toimitatte hänet Turkuun tutkittavaksi ja tuomittavaksi.

–En tee kumpaakaan.

–Sallitteko minun kysyä, miksette?

–Se ei kuulu tähän.

–Oletteko hänelle ehkä jossakin kiittollisuuden velassa? Vai pelkäättekö häntä?

–Parasta olisi, jos tekin häntä pelkäisitte.

–Minulla ei ole mitään omallatunnollani niinkuin teillä ehkä on.

–En ole kutsunut teitä tänne ripittämään itseäni.

–Hyvä olisi, jos joskus senkin tekisitte.

Vouti ja pastori olivat nousseet seisomaan.

–Mitä tarkoitatte? kivahti vouti.

–Varoitan teitä asettumasta kirkkoa ja papistoa vastaan sille kannalle, jolle olette osoittanut taipumusta asettua. En ole teitä vielä kirkossa nähnyt, herra Fincke, te suojelette noitia ja velhoja, vieläpä niitä käytättekin.

–Kuka sen on sanonut?

–Minulle ei ole tuntematonta, minkä koko maailma tietää, että vaimo vainajaanne parantaaksenne noitaan turvasitte.

–Olette kai sitten myöskin kuullut, että hän parani, vaikka sitten taas muuta heikkouttaan kuolikin. Panu on mainio tohtori.

–Se on siis totta kuitenkin?

–Ka, miksei tosi totta olisi!

–Tiedätkö, mikä rangaistus niitä odottaa, jotka noitiin turvauvat?

–Tiedän olevan kaikenlaisia vanhoja, tyhmiä asetuksia, jotka eivät minua liikuta.

–Ette siis suostu vangitsemaan Panua?

–Ei maksa vaivaa.

Pastori nousi lähteäkseen.

–Silloin täytyy minun valittaa piispalle ja jättää asia hänen edemmä ajettavakseen.

–Valittakaa minkä mielenne tekee!

–Eräs toinenkin teitä koskeva asia on minun ilmoitettava. Olen kuullut teidän mitä väkivaltaisimmalla tavalla talonpojan naisia kohtelevan, raiskaavan kaikki vihille vietävät neitokset. Olette häpeämätön mies, jonka menosta on tehtävä loppu.

–Ja kuka on se mies, joka estää minua elämästä niinkuin tahdon?

–Minä olen se mies! Ja voitte olla vakuutettu siitä, että minä pidän, mitä olen luvannut. Ja hyvästiä heittämättä poistui pastori.

–Pöh! tuhkaisi vouti hänen jälkeensä. Sitten meni hän pöydän päähän, tarttui oluthaarikkaansa, tyhjensi sen yhdellä siemauksella ja paiskasi pöytään niin, että siitä vanteet valahtivat.

–Vai tämä uusikas rupee täällä pöyhistelemään ja komentamaan! Minä sille näytän!—Panu! huusi hän ovesta porstuaan.—Käy tänne, mies!—Pirkko hoi! Olutta Panulle!—Lempo sinua, mihin välikäteen minut saatoit. Nyt on naapuriviha ilmitulessa sinun tauttasi. Mutta sama se! Parempi olla papin vihoissa kuin sepän vihoissa! Nyt nahkakaupan tekoon ... täss' on kuninkaan ostaja. Minä olen jo hinnoista sopinut ... saat enempi vielä kuin mennä vuonna.—Tiedätkö, mitä me huomenna teemme! Se haukkui sinua noidaksi ja minua noitain suojelijaksi. Me ajamme karahutamme huomenna kaksivaljakolla kirkkoon.

Panu esteli, sanoi olevan jo aamulla varhain aikomuksensa lähteä kotiin.

–Ei auta, tule pois vain, saat kunnian kuninkaan voudin kuskipukilla istua! Vai peloittaako sinua? Pidä sinä vain varasi! Se on yhtä suuri tietäjä kuin sinäkin. Katsoo niin julmasti kuin paras loihtija. Jos laulaa sinut vielä kainaloita myöten alimmaiseen helvettiin.

Panu loi oven suusta voutiin tutkivan, hiukan epävarman katseen saadakseen selville, puhuiko vouti totta vai pilas. Kirkkoon meno ei häntä miellyttänyt. Mutta ei auttanut sitä vastaan sanominen, kun se tuolla päällä oli.

Mutta kun pastori tuli kotiinsa, rutisti hän kourassaan paperilapun, johon oli alkanut saarnaansa kirjoittaa.

–Nyt minä puhun niin, että kivetkin heräävät ... ja toivottavasti he nyt minua ymmärtävät.

IX

Voudin talossa oli sinä yönä suuret juomingit ja karkelot rahvaankin tuvassa. Iso oluttynnyri vuoti tuvan karsinassa kaikille, jotka sitä tahtoivat. Panu oli kieltänyt miehiään päihtymästä, mutta salli heidän hyppyyn osaa ottaa. Ylinnä muista keikkui Kuisma. Vouti itsekin kävi iloa katsomassa ja naisia tarkastamassa, joista aina kauneimmat valitsi.

Jouko seisoj ujonä muiden takana katsellen kummastunein silmin outoja ihmisiä ja menoja. Aamupuoleen yötä kutsui hänen isänsä hänet pois ja määräsi hänet menemään pappilaan ja siellä metsän rantaan piiloutuen pitämään silmällä, mitä tapahtui. Aamun tultua tulisi hänen mennä kirkolle ja kuulostella, mitä ihmiset puhuisivat, mutta kirkkoon ei hän saisi mennä.

Kun Jouko lähestyi pappilaa, tapasi hän pihalla seisomassa ryhmän kokoisiaan nuoria poikia, jotka näkyivät jotakin odottavan.

Tuli paloi pappilan salin pöydällä. Ikkunasta voi nähdä, että pappi siellä käyskenteli edestakaisin pöydän ja uunin pankon väliä.

–Mitähän tuo meille sanoo? kuului muuan pojista virkkavan pelokkaan kunnioittavalla äänellä.

–Peloittaako sinua? kysyi toinen.

–Ei peloita, mutta ei tiedä, osaako sen edessä olla.

–Ei sitä tarvitse pelätä, se kuuluu olevan lapsille hyvä ja antavan kirjat.

–Pitääkö sille osata lukea? Minä kai en osaa.

–Minä osaan Isämeidän ja Siunauksen, vaikkei kuulu tarvitsevan ennen kuin ripille mennessä.

–Mene sinä eturintaan, kun osaat...

–Ei siinä ole muuta osaamista, kun vain sanoo kolme kertaa uskon, kun se kolme kertaa kysyy: uskotko?

–Mutta muistetaankin kolme kertaa sanoa. Isä sanoi, ettei kaste mitään vaikuta, jos ei kolme kertaa sano. Kolmesti se vettäkin päähän valelee. Siinä se on taika.

–Jokohan meidän pitäisi mennä sisään?

–Odotetaan, kunhan itse kutsuu.

Kaarina ilmaantui ovelle ja kysyi, olivatko he niitä papin puheille pyrkiviä. Pojat sanoivat olevansa kastettavia. Silloin Kaarina heitä tutkimaan, mikä heille millekin nimeksi. Yksi sanoo käsketyt kastaa Tuomaaksi, toinen Juhanaksi, kolmas Taavetiksi.

–Entäs tuo poika, joka tuolla nurkkajuudessa seisoo? Mikäs sinulle nimeksi? huusi Kaarina Joukolle.

Jouko pyörähti nurkan taa ja katosi näkyvistä. Samassa tuli pastori kutsumaan poikia sisään ja vei heidät vanhaan pirttiin. Kun ei ketään näkynyt pihalla, hiipi Jouko sinne takaisin ja asettui tuvan pienen ikkunan taa, siitä katsomaan ja kuuntelemaan. Painaen otsansa ikkunan ruutuun kiinni näki hän poikain seisovan kehässä pöydän edessä ja papin istuvan penkin päässä heidän keskessään. Kaikkia papin sanoja hän ei erottanut, kuuli tämän vain puhuvan armosta ja laupeudesta ja kiiltävistä vaatteista. Äänen hän kuuli lempeäksi ja sydämelliseksi. Sitten se antoi heille kullekin käteen neliskulmaisen kalun, joka oli kuin lautaa. Yhä uteliaampana painoi Jouko korvaansa ikkunaan ja kuuli nyt selvemmin papin sanat.

–Nämä ottakaa ja näistä oppikaa. Te olette tähän saakka pimeydessä vaeltaneet, mutta tänä päivänä on taivaallinen isä teidät lapsiksensa tekevä ja teille taivaan oven avaava ja iankaikkisen elämän antava. Kun olette kirkossa pyhän kasteen saaneet, olette te mahdolliset sinne sisälle tulemaan ja Jumalan lapsiksi kutsuttava, eikä perkele eivätkä pahat henget teille mitään mahda, jos uskonne lujana pysyy. Sen uskon mahdollisuus teille nyt tänäpäpä annetaan.—Odottakaa täällä ja seurakkaa minua, kun näette minun kirkkoon menevän.

Sanat kumisivat ikkunan läpi oudosti Joukon kuuntelemaan korvaan. Se oli hänelle käsittämätöntä puhetta. Oliko se loihua, jonka sanat hän kuuli, mutta jonka merkitystä hän ei

ymmärtänyt? Mitä oli »usko», josta pojat olivat puhuneet ja josta pappikin puhui? Oliko se joku syntysana? Hän painoi sen mieleensä. Ja mitä »taivas» ja nuo neliskulmaiset kalut, jotka pappi pojille antoi?—Isä oli kieltänyt häntä kirkkoon menemästä.

—Mutta minä menen! päätti hänessä outo voima, ja hän lähti kirkolle päin, kun näki papin menevän omaan tupaansa.

Jo varhain aamulla ennen auringon nousua seisoskeli markkinaväkeä kirkon oven edustalla. Niinkuin edellisenäkin päivänä alettiin markkinat tänäänkin jumalanpalveluksella, eikä ollut tapana mitään kauppoja tehdä, ennenkuin toimitus kirkossa oli päättynyt. Messun tiettiin tänään tulevan tavallista juhllisemmän. Se oli oleva täydellinen jumalanpalvelus saarinoineen. Sitäpaitsi tulisi kymmenen omine voimineen kirkolle hiihtäneen lapsen kaste toimitettavaksi. Varmaankin tulisi pappi saarnassaan myöskin puhumaan siitä, mitä yöllä tiedettiin tapahtuneen.

Tieto Korpivaaran tietäjän ihmeteosta oli jo alkanut levitä. Olihan useinkin kuultu tietäjän pikku tauteja parannelleen, mutta sellaisista kuin rampain nostamisesta jaloilleen kerrottiin vain muinaisina taruina. Olivat myöskin jotkut kuulleet kuiskailtavan pastorin saapumisesta taikasauvalle ja hänen yöllisestä käynnistään voudin luona, jossa olivat riitautuneet. Toiset sanoivat Panun jo olevan nuoriin lyödyn ja lähetetyn Turkuun mestattavaksi. Mutta toiset olivat nähneet hänet aivan ikään voudin pihalla eikä olevan niinä miehinäänkään.

Tuosta kaikesta keskustelivat kirkon ympärillä seisijat, joista suurin osa oli kokoontunut oven eteen sen avautumista odottamaan. Jouko seisoi erään toisen panulaisen kanssa miesten puhetta kuunnellen.

—Panun miehän tuon parhaiten tietänee. Sano sinä!

—Ei sitä niin vain Panua kiinni panna.

—Minkäs taitaisi, jos pantaisiin?

—Ei taitaisi olla sidettä, joka sen kalvosissa kestäisi.

—Mutta lipettiinhän lähti, kun kuuli papin tulevan.

—Ja kirkkoon ei uskalla tulla.

—Ei ole vielä aika tullakaan. Jos tahtois, ei tarvitsisi se mies avaimia odottaa.

—Ettäkö ilman aukaisisi?

—Saattaisi se senkin tehdä, jos tahtois, ja on saattanut tehdäkin.

—Ettäkö korpin valkoisen höyhenen lukkoon pistäisi...

—Minkäpäähän pistäisi.

—Mutta jos jalka väliin jäisi.

—Mitenkäpäähän jäisi, kun tasakäpälässä yli hyppäisi.

—Ei tunnu olevan teidän tietäjällä kirkonväki hallussaan, virkkoi muuan Vienan mies.

—Onkos teidän?

—Meillä oli tietäjä, ja elää se vieläkin. Lappalainen on... Vienan ja Lapin rajamailla asuu, jolla on se voima, että papille itselleenkin kirkon haltijat näytti.—Ollet se mies, mikä olevasi sanot, niin näytä, sanoi Ryssän pappi.—Mutta jos pelästyt ja alat huutaa?—En omaa väkeäni pelkää.—Kättään tietäjä käännähytti ja sanoi: Katasta tuonne! —Katsoi pappi, ja alkoi kirkkomaalta purkaa tien täydeltä pientä ja suurta, elävää ja kuollutta. Jo luulee pappi tuomion tulevan ja alkaa rukoilla:—Aseta väkesi, aseta väkesi!—Viittasi vain tietäjä kädellään, ja kirkonväki katosi.

—Ei meidän papille näyttäisi.

—Ei tiedä, mitä vielä näyttää.

—Vapisee siinä vankkakin hänen haastaessaan.

—Hyvä olisi, kun saisi manatuksi pois noidat ja velhot.

—Kukas antaisi karjaonnan emännille, jos tietäjät pois?

—Pappi siunaisi...

—Ei papin siunaus auta... Eivät kuule häntä metsän väet... Eivät tottele kontio eivätkä sudet.

–Kuuluvatpa tottelevan. Kun kirkonkellojen soidessa karjan ensikerran laiturille lasket, kaikkoo karhu sinä kesänä kirkonkellon kuuluvilta.

–Ei tarvitse kelloakaan, kun uskoo ja Ristin-Kiesuksen nimeä hokee.

–Huonot taitat! hymähti Panun mies.

–Käyhän kirkkoon, niin kuulet.

–Oliko uhrin isot Vienassa viime kesänä? kysyi Panun mies.

–Sata poroa tapatti Jyskyjärven rikas. Mutta Permissä ei enää uskalleta uhrata, sittenkun Iljamunkki lehdon poltti. Suuri on siellä pappien valta.

–Kun antoivat polttaa.

–Poltetaan ne vielä täälläkin.

Päivä oli alkanut valjeta. Kun auringon ensimmäinen säde murtautui metsän takaa, lensivät pakkasesta ulvahtaen auki kirkontornin luukut, ja samassa helähti kello soimaan, jolloin toiset päänsä paljastivat, toiset vielä vanhan tavan mukaan silmänsä ristivät.

Niin kauan kuin kello soi, ei kuulunut hiiskahdustakaan ympärillä seisovasta väkijoukosta. Paljon oli siinä niitä, jotka kerran tai kaksi elämässään olivat sen äänen kuulleet, mutta joille se oli käynyt heidän uskontonsa ylimmäksi ilmaukseksi. Kellon äänessä se oli se salainen Jumalan voima, joka pakanuuden peikot oli voittanut, julmat jättiläiset karkoittanut ja joka suojeli kaikista pahain henkien juonista.

Jouko oli säpsähtänyt kellon ääntä. Usein oli hän kuullut miesten kirkkoa ja kelloa kiroavan. Isä sitä vihasi, mutta häntä alkoi peloittaa sen liikunta, hän luuli sen päällensä putoavan joka kerta, kun sen ammottava kita matalasta tornista häneen päin kääntyi. Mutta kun kello oli ensimmäiset vihansa purkanut, kun se rauhoittui ja tynemmin ja säännöllisemmin lekkui, valtasi hänet niinkuin muutkin viehkeä, harras mieli, ja hän kääntyi arka hymyily huulillaan katsahtaakseen toveriaan, johon oli kirkolle tullessaan yhtynyt ja joka äsken oli toisten kanssa väitellyt. Mutta toveri oli poissa eikä näkynyt täällä muitakaan hänen heimolaisiaan.

Kun aamusoitto lakkasi, avautui samassa kirkon ovi, ja sen ikkunalaudat lensivät selälleen. Silmänräpäyksessä täyttyi pieni kirkko kuoriaan myöten, eivätkä sittenkään sinne mahtuneet tuskin puoletkaan pyrkijöistä. Ulosjääneet asettuivat seinämille avonaisten ikkunain alle kuunnellakseen ja jumalanpalvelukseen osaa ottaakseen. Jouko oli päässyt tunkeutumaan ovensuuhun. Kirkko täytyi hänen nähdä, isän kiellosta huolimatta. Äiti oli lähtiessä salavihkaa kuiskannut:

–Käy kirkossa, että tiedät tultuasi kertoa.

Kirkko oli pieni ja ahdas, penkit ilman selustimia, alttarin ympäryksessä kömpelö häkki, alttari itse kuin kumollaan oleva puulaatikko alastomassa seinässä kiinni, saarnastuoli »pönttö», kaikki maalaamatonta, höylämätöntä puuta; ainoat koristeet olivat valkoinen liina alttarilla ja sininen saarnastuolissa, alttarin päällä seinässä musta risti ja katossa keskellä kirkkoa pieni kynttiläkruunu riippumassa.

Mutta Joukon mielestä oli kirkko huimaavan korkea, ja kaikki sen laitokset, mutta etenkin katon kannattimet ja ristiorret, ihmeelliset. Hänen sitä silmäellessään alkoivat orret ja ristit natista, ja taas yllähti kello soimaan hänen päänsä päällä. Ei ollut se kauan soinnut, kun väki ulkona ja porstuassa ja kirkossa alkaa liikkua ja äännähdellä: »Pappi tulee! pappi tulee!»

Väkijoukon keskeen avautunutta käytävää myöten astuu Martti Olavinpoika kirkkoon, pitkä musta kauhtana yllään, kaulan ympärillä valkoinen kehä kuin päivänkakkara. Hänen jäljessään tulevat kastettavat pojat kaksittain, kirjat käsissään, ja heitä seuraa suntio suurta kiiltävää astiaa kantaen. Ulkona ovat päät paljastuneet, ja kirkossa olivat kumartavat sitä mukaa, kuin pappi seurueineen etenee. Kuoriin tultuaan sijoittaa hän pojat alttarin eteen, nousee itse alttarille, polvistuu siinä, nousee ylös ja yhtyy voimakkaalla äänellä virteen, minkä suntio, joka samalla on lukkari, on aloittanut. Kauan saavat he kahden veisata, eikä osaa seurakunta yhtyä. Mutta virsi on sama kuin oli eilen, kirkossa on niitä, jotka ovat sen ennenkin kuulleet, nuotti on tuttu, ja ennenkuin virsi on lopussa, on siihen yhtynyt ääniä kirkossa ja joitakuuta sen ulkopuolella. Jouko seisoo ovensuussa yhä enemmän

ihmeisiinsä vaipuneena siitä, mitä kuulee ja näkee. Hän kuulee virren lakkaavan, näkee papin panevan kätensä ristiin, muut tekevät samalla tavalla, ja eräs vaimo, joka Joukon vieressä seisoo, nykäisee häntäkin panemaan. Pappi puhuu jotakin, rukoilee, ja Jouko rukoilee muiden mukana, ymmärtäen sanat, mutta ei niiden sisältöä tajuten.

Mutta nyt tajuaa hän, mitä pappi puhuu. Hän käskää pojat alttarin eteen astumaan ja kastetta vastaanottamaan. Pojat astuvat esiin, ja kun pappi taas on jotakin lukenut ja puhunut sillä samalla hellällä ystävällisellä äänellä, jolla Jouko kuuli hänen heitä pappilan tuvassa puhuttelevan, kysyy hän heiltä kolmeen kertaan: »uskotteko?»—ja päättään syvään kumartaen vastaavat he: »uskomme». Vuorotellen menevät he hänen luokseen, hän valaa kolmesti vettä heidän päähänsä ja antaa heille nimet.

»Minä kastan sinut Tuomas nimeen Isän, Pojan ja Pyhänhengen... Minä kastan sinut Juhana, Taavetti ... Paavali.»—Kirkkoväki kertoo nimet Tuomas, Juhana, Paavali ja jokaisen kymmenen nimet ja lopulta Joukokin liikauttaa huuliaan outojen sanojen mukaan ja kummastelee taas taikaa sanoissa »Isän, Pojan ja Pyhänhengen», joiden perille hän tahtoisi päästä.

Ja sitten astuu pappi takaisin alttarille ja puhuu niin, että Joukon sydäntä sykeröitsee, puhuu jostakin miehestä, jonka luokse eivät sallineet lasten tulla, mutta joka sanoi: »Sallikaa lasten tulla minun tyköni, sillä senkaltaisten on taivaan valtakunta, ja hän otti heidät syliinsä ja pani kätensä heidän päällensä ja siunasi heitä.» Ja sen tykö olivat nyt tulleet ne, jotka nyt kastetut olivat.

»Rukoilkaamme näiden lapsukaisien puolesta, jotka Herran pyhään seurakuntaan otetut ovat»,—sanoi hän lopuksi, polvistuen alttarin eteen, ja kaikki muutkin polvistuivat.—Jokaista hänen liikettään seurasi Jouko, näki jokaisen värein hänen kasvoissaan, jokaisen silmänluonnin ja välähdyksen hänen katseessaan. Polvistuvan oli hän nähnyt ennenkin kotoisten uhripappien, hokeneet ja loihtineet ja puhuneet ne olivat nekin, ja kastettavankin oli hän monesti nähnyt isänsä kotona pyhässä lehdossa lähteen reunalla, mutta tämä ei irvistellyt, ei silmiään mulkoillut, ei ruumistaan väännellyt, vaan seisoi suorana, sanoi sanansa helakasti, voimakkaasti—ja yhä enemmän ihmetteli häntä Jouko. Mutta nyt astui pappi alas alttarilta, avasi oven sakaristoon ja katosi sinne.

Suntio aloitti virren. Silloin syntyi melua ovella, jonka suussa Jouko seisoi. Kuului kovaa aisakellon soittoa, hevosten korskunaa ja huutoja. »Tietä kuninkaan voudille!» Väkeä komennettiin ulos, toiset tungettiin tiukemmalle penkkeihin ja isona ja leveänä, kyynärpäillään tietä tehden, astui vouti kirkkoon Panun seuraamana.

—Pois minun penkistäni! komensi hän keskelle kirkkoa tultuaan ja ajoi saarnastuolin edessä olevan penkin tyhjäksi, istuutuen sen keskelle ja katsellen tahmeilla ja kohmeloittuneilla silmillä ympärilleen.

—Vai te voudin penkkiin, moukat! Missä täällä ovat kirkonmiehet?—Ka, Panu, istu vain siihen! Älä ole milläsikään! Ei ole hätää, kun minä olen mukana.

Seurakunta oli lakannut veisaamasta, ja suntio yksin sai lopettaa virren. Kun hämmennys vähitellen oli asettunut, avautui viimeistä värssyä veisattaessa sakariston ovi, ja hitain, mutta varmoin ja arvokkain askelin astui pastori saarnastuoliin.

X

Nähdessään papin saarnastuolin reunan takaa nousevan vavahti Jouko. Ensin nousi sieltä otsa, sitten kasvot ja rinta, nousivat niinkuin outo olento ontosta puusta, ja Jouko luuli jo hänen jalkojaan myöten nousevan, kun voimakkaat, rystyiset kädet tarttuivat saarnastuolin laitaan ja silmistä, rypistyneiden kulmien alta ampui tuima, läpätunkeva katse halki kirkon. Ei näyttänyt se enää olevan sama lempeä mies, mikä äsken.

Eikä hän ollutkaan sama mies. Se hetkellinen mielen hellyys, joka oli pastorin vallannut hänen ensi kerran eläessään kastaessaan omilla jaloillaan seisovia lapsia ja joka oli Joukoakin niin lämmittänyt, oli poissa, ja nyt hän seiso siinä niinkuin sotilas rintamassaan otsa otsaa vastaan vastustajainsa ja vihollistensa kanssa, jotka hävyttömyydessään olivat kokonaisen penkin hänen omassa kirkossaan anastaneet. Hänen mielensä kuohahti, veret kiehuivat hänen poskillaan, ja unohtaen rukoukseensaakaan painua karkasi hän arvelematta heidän kimppuunsa niinkuin olisi yhdellä iskulla heidät musertaa tahtonut. Vaistomaisesti tuns seurakunta, mitä oli tulossa, niinkuin herkät metsäläiset jo päivää ennen ukonilman aavistavat. Voudin silmäkään ei katsetta kestänyt, vaan lähti seiniä pitkin harhailemaan.

Panu siveli partaansa ja kirosi mielessään voutia, joka oli saattanut hänet tähän kiusalliseen asemaan. Mutta Jouko ei voinut kyllin kummastella, mitä varten isä oli tullut kirkkoon.

–Nimeen Isän, Pojan ja Pyhänhengen! sanoi hän tuimasti ja uhkaavasti, —piti vähän väliä ja jatkoi:

–»Sillä tietäkää se, ettei yksikään huorintekijä taikka saastainen eli ahne ja epäjumalan palvelija ole Kristuksen ja Jumalan valtakunnan perillinen, sanoo pyhä Paavali», alkoi pastori.

Ja pitäen vähän lomaa hän taas jatkoi:

»Mutta peppureille ja hirmuisille ja murhaajille ja salavuoteisille ja velhoille pitää sija oleman siinä järvessä, joka tulesta ja tulikivestä palaa ja joka on toinen kuolema.»

Se oli kuin ensi puuskaus alkavasta myrskystä, kaksi kovaa rajua hyökkäystä, jonka jälkeen ilma hiukan asettuu, noustakseen säännöllisesti ja asteettain yhä suurempaan voimaan.

–Enkä minä taida eikä minun pidä enää vaikeneman niistä kauhistuksista, joita täällä kuullut ja katkeralla mielikarvauksella havainnut olen, kuinka useat sanankuulijoistani vastoin kaikkea kristillistä menoa surkuteltavassa ja suurimmassa pimeydessä vaeltavat, niin etteivät pahaa hyvästä ja valhetta totuudesta erottaa taida, vaan antavat itsensä hävyttömäin viettelijäin ja velhojen ja muiden taikuuden hengeltä riivattujen kautta johdattaa ja taluttaa. Täällä tiedän minä joka nurkassa vielä tänä Herran valistuksen aikana pimeyden töitä harjoitettavan ja kalliisti ostettuja sieluja perkeleelle pyydystettävän kaikenlaisilla lukulangoilla ja muilla pimeydessä kudotuilla verkoilla, niinkuin lintuja pauloilla ja kaloja ongella. En tahtois minä korviani uskoa siitä, mitä näistä perkeleen konsteista kuullut olen ja mitä hävyttömiä asioita teidän seassanne tapahtuu. Jos Jumala siunaa yhden nuoren aviovaimon kohdun hedelmällä ja antaa hänen synnyttämisen aikansa joutua, kuinka ei vanhain ämmäin karkäs ja hävytön joukko piiritä ja saarra häntä? Ensin peljätetään häntä synnyttämisen kivun raskaudella ja kovuudella, sitten opetetaan tuhatta naurettavaa asiata: syötetään lukusuoloilla ja vyötetään langoilla solmituilla niinillä ja käärmeen nahkoilla, niinkuin minulle kerrottu on, ja se kaikki siinä järjettömässä tarkoituksessa, että sen kautta kipuja vähentää ja estää.

–Jos Jumala tutkimattomassa viisauksessaan antaa jonkun ihmisen sairauteen langeta, liioitenkin johonkin äkilliseen ja senkaltaiseen, jota harvemmin nähdään, niinkuin halvaukseen, päänheikkouteen ja lankeavan tautiin, niin luulette te niiden olevan noitain ja taikurien nostattamia ja taitavan heidän avullaan parannetuiksi tulla. Sentähden kutsutte te nämä perkeleen palvelijat kylvettämään, loihtuja lukemaan, arpomaan ja saatanan juonia tekemään. Eikö tämä ole perkeleellistä menoa ja Jumalan töihin tunkeutumista? Voi, pitkämielinen Herra Jumala, joka sen kaltaisia vihasi asioita niin kauan kärsit! Sillä se pirullisin asia on, että se sairasten kallis aika, jonka Jumala vielä

heidän viimeisilläänkin ja tautivuoteellaan heille lahjoittaa, tällä helvetin liekillä kulutetaan niin kauan, että voima raukee, aika raukee ja sieluparkain ilman yhtäkään parannusta Jumalan eteen astuman pitää!

Naiset alkoivat nyyhkyttää siellä täällä kirkossa. Miehet käännähtelivät. Sitten oli taas hiljaa kirkossa ja ulkona. Joku koira siellä vain ulvahti.

–Mutta mitä on tämä kaikki siihen epäjumalain palvelukseen verraten, jota harjoitetaan, ei tosin enää kaikkialla, mutta monin paikoin tässäkin pitäjässä! Yksi on Jumala ja ainoa hänen poikansa, mutta täällä on niitä, jotka monenlaisia haltijoita ja helvetin henkiä palvelevat ja kumartavat ja uhreilla lepyttävät, jotka heille puita ja metsiä pyhittävät ja eläimiä teurastavat. Mutta Jumala on kerran heidät ruhjova, ja taivaan tuli on polttava tuhkaksi heidän epäjumalansa— olkaa siitä varmat!

–Oo, te taikurit ja velhot ja noidat, joiden kautta kaikki tämä pahennus ylläpidetään, jotka petätte ja hengellisesti murhaatte ja tapatte, kuinka luulette te kadotuksen välttävänne, jotka niin monet sinne saattaneet olette ja lähimmäisetkin sukulaisenne, lapsenne ja heimolaisenne sinne viette ja saatatte! Jos ei ikänänsä helvettiä siinä katsannossa, kuin Jumalan sana ilmoittaa, nimittäin perkeleille ja hänen enkeleillensä valmistettu olisi, niin pitäisi sen vanhurskaan Jumalan sen teidän tähtenne valmistaman, sillä te olette riettaimmat ja pahemmat häntä. Mutta teidän hetkenne on lyönyt, koston ja rangaistuksen päivä on tullut. Minä voisin teidät lain vasaralla murskata, voisin teidät kahleisiin panettaa ja maalliseen ansaittuun rangaistukseen saattaa sekä ynnä auttajainne ja suosijainne kanssa, jotka ovat esivallalta käskyn saaneet kirkon puolesta sotia, mutta jotka näitä käskyjä ylenkatsovat.

–Ketä pastori tarkoittaa? örähti vouti ja kohentautui suoremaksi selkäänsä oikaisten.

Joko ei pastori kuullut tai ei siitä välittänyt. Hän jatkoi kiihtyvällä voimalla:

–Mutta Herra ei maallisen esivallan apua tarvitse, silloin kun hän tahtonsa täytäntöön panee. Hänen kätensä on voimallinen ja väkevä, ja sillä on hän teidät murskaava, kuni maan matokset, kun hänen aikansa on tullut, joka ei ole kauan viipyvä. Ole siis varuillasi, sinäkin häpeämätön noita, joka, vaikka saatanan hengen töillä olet Herraa kiusannut, uskallat hänen omaan huoneeseensa astua! Astu ulos täältä äläkä palaja tänne, ennenkuin katuvaaisena syntisenä sen teet!

Kaikki väki kohahti seisoalleen ja tunki voudin penkkiä kohti, jonka päässä Panukin istui. Vouti oli noussut hänkin ylös.

–Pysykää paikoillanne siellä ja antakaa tietä hänelle! komensi pastori kuivalla, käskevällä äänellä, joka vaikutti kuin tikarin kylmä pisto nuijan iskujen perästä.

Kun oli vähän asetettu, huusi pastori taas uudelleen jylisevällä äänellä:

–Astu ulos, saatana, sanon minä! Mitä viivyttelet?

–Jos Panu menee, sitten menen minäkin! huusi vouti.

–Mene! Ja mitäs tulitkaan?

–Mutta nyt en menekään! Panu, älä mene sinäkään!—Ja vouti rehahti taas istumaan.

–Ulos, noita, joka perkeleen voimaa olet uskaltanut apunasi käyttää!

Panu oli noussut lähteäkseen. Mutta kun ei hän väen tungokselta päässyt, kääntyi hän yht'äkkiä päin saarnastuoliin ja huusi:

–Mutta minä paransin hänet!

–Rohkenetko vielä suutasi avata täällä, murhamies! karjaisi pastori, kumartuen eteenpäin yli saarnastuolin reunan. Kuule sitten, mitä et ehkä tiedä, ja kuulkaa se koko seurakunta! Sairas, jonka luulit jaloillensa nostaneesi, on Herran voimasta kaatunut takaisin maahan ja makaa nyt kuoleman kielissä!—Tehkää tietä siellä oven suussa!

Väki ryntäili esiin, toiset työnsivät eteen, toiset taa, ja siinä sekasorrossa katosi Panu penkistä. Laajalla, käskevällä käden liikkeellä komensi pappi käytävän puhtaaksi, ja nopeasti nähtiin nyt Panun pujahtavan ulos ovensuusta, jonne oli häiriön aikana tunkeutunut.

Sanaakaan sanomatta nousi vouti penkistään ja seurasi mukana. Ulos tultuaan katseli hän etsien ympärilleen, mutta kun ei Panua missään näkynyt, heittäysi hän koko painollaan rekeensä ja käski karkeasti kiroten ajamaan.

Mutta kun väki Panun ja voudin poistuttua oli kirkossa asettunut, korotti pappi äänensä ja virkkoi:

–Rukoilkaamme! sanoi hän. Langetkaamme meidän polvillemme ja rukoilkaamme Häntä, joka pahat rankaisee, hyvät palkitsee, mutta anteeksi antaa kaikille, jotka katuvaisina hänen kasvojensa eteen polvistuvat. Rukoilkaamme niiden puolesta, joita piru kätyriensä kautta pyytää pauloihinsa vangita ja joiden heikkoutta, sokeutta ja ymmärtämättömyyttä hän hyväkseen käyttää. Rukoilkaamme, että hän heidät valaiseisi ja heille voimia antaisi hänen juoniansa vastaan seisomaan ja puhdistaisi heidän kotonsa ja kartanonsa niistä saastaisista kiusaajista, niinkuin minä nyt hänen huoneensa puhdistanut olen. Amen!

Joukon oli vallannut kasvava kauhistus papin pauhatessa, ja hänestä oli ollut, niinkuin olisi kirous häntäkin tarkoittanut, niinkuin olisi pappi häneen koko ajan silmänsä teroittanut, ja kun väki kirkossa kohahti seisoalleen, luuli hän niiden hänen päälleen hyökkäävän musertaakseen hänet seinää vasten. Kun hänen isänsä nousi ylös, sai hän viimeiset voimansa ponnistetuksi, tunki ulos ja lähti sen, minkä jalat kantoivat, kiitämään toverien luo nuotiopaikalle. Tuli oli siellä sammutettu ja toverit poissa. Iskien sukset jalkaansa lähti hän latua myöten hiihtämään ja tapasi miehet harjun rinteellä, jonne Panu oli käsenyt heidän mennä edeltäpäin häntä odottamaan, sill'aikaa kun hän vielä vähän voudin kanssa asioisi. Ei kukaan heistä ollut kirkossa ollut, eivätkä he näkyneet tietävän, mitä siellä oli tapahtunut. Ei Joukokaan käynyt siitä kertomaan. Hajalla silmin seisoi hän harjun selällä ja katseli puitten aukosta alas laaksoon, jossa kirkko höyrysi sisällä olevain henkeä, niinkuin Jouko välistä oli nähnyt märkään vuortenrotkojen höyryävän, joiden sisässä haltijat asuvat.

* * * * *

Kun pastori astui alas saarnastuolista, uikuttivat naiset sekä sisällä että ulkona, ja miehet istuivat synkkinä ja totisina penkkeihinsä painautuneina. Hän tunsu vaikuttaneensa, puhuessaan oli hänestä ollut, niinkuin joka sana olisi oikeaan paikkaansa iskenyt, niinkuin ne olisivat maan alle tunkeneet pahojen henkien omiin asuntoihin, niinkuin olisi kaiku niihin kaukaisimmasta korven kolkasta vastannut. Voimakas itseluottamuksen tunne hänen rintaansa paisutti. Hän oli mielestään ensimmäisen voittonsa voittanut, murtanut vihollisen rintaman, heidät pakosalle peloittanut. Samaan tapaan hän tahtoi jatkaa, tahtoi ajaa heitä takaa heidän viimeisiin piilopaikkoihinsa. Panu oli peloitettu, hänen silmänsä oli arasti välähtänyt, ja selkä oli hänen kirkosta poistuessaan ollut kuin pakenevan, häpeävän otuksen. Ei hän varmaankaan enää ole tänne uskaltava, mutta minä ajan häntä takaa, niinkuin metsästäjä sutta ajaa, ja seivästä hänet luolansa suulla! Ja hänestä oli, niinkuin el hän siihen olisi tarvinnut muuta asetta kuin sanansa ja sen voiman.

XI

Äänettöminä ja nopeasti, niinkuin olisi tuuli heitä takaa työntänyt, hiihtivät Panu ja hänen miehensä samaa latua, jota tulleetkin olivat. Ensimmäisenä hiihti Panu itse, viimeiseksi jäi vähitellen Jouko. Ehdittyään harjun laelle häntä odottavan joukkonsa luo oli Panu sanaakaan sanomatta antanut merkin lähtöön ja puhaltanut muista edelle, eikä kukaan rohjennut hiihtää hänen kupeellaan eikä puhutella häntä.

Panulla oli paljon mietittävää, ja yhä kiivaammin lykkäsi hän lylyä ja sauvan sompaa hankeen iski.

Pappi oli näyttänytynyt voimakkaammaksi kuin miksi Panu oli hänet luullut. Hänen sanansa oli sattuva, puhe voimakasta ja katse tuima. Tietäjä hän on, ja hänen tietonsa on tehoisa, millä voimalla hän sitten liikkuneekin. Ei hän muuten olisi voinut Rampa-Riitan parannusta tyhjäksi tehdä.

Oli alkanut raskaasti tuulla, suurilla soilla yltyi se pistäväksi viimaksi, ajoi lunta edellään ja karisteli sitä puista, samalla kun metsä vihaisesti ja kärtyisästi usahteli.

Tiesi mikä vaara hänestä vielä koituisi. Eikä näyttänyt olevan mitään keinoja hänen kukistamiseksi. Kaikkia muita vihoja ja kiroja vastaan tiesi Panu tait ja loihdut, mutta kirkkotaikoja, ristintaikoja ja papin silmänteiden lumouksia vastaan ei hän taitanut ainoatakaan.

Hetken hiihti hän epävarmana, miltei pelokkaana, niinkuin vaaran uhkaamana, jota ei tuntunut voivan torjua.

Jos ne pääsevät tietoon sen voimasta, jos kansa lähtee sitä kulkemaan ja joutuu sen tenhottavaksi... Se on siitä estettävä, kiellettävä. Viha vihaa, kirot kiroja vastaan!

Hän tunsu jo alkavansa olla selvillä siitä, mitä ainakin ensi aluksi olisi tehtävä. Ja kuta syvemmälle hän omiin metsiinsä painui ja kirkolta urkeni, sitä myöten kasvoi myöskin hänen luottamuksensa ja hän tunsu voimainsa paisuvan. Sinne meneväin tie nostetaan pystyyn, ladut lumotaan, ja jos hän tänne uskaltaa ... ei silloin ehkä lisätaikoja tarvitakaan ... ei tarvittu Reidallekaan.

Lyhyt talvinen päivä alkoi pimetä. Tuuli oli alkanut kiihtyä lumimyrskyksi. Panu hiljensi hiihdäntäänsä ja odotti miehiään suuren suon reunassa. Toinen toisensa jäljestä tulivat ne lumisina haamuina esiin petäjiköistä.

–Missä on Jouko? kysyi hän.

–Siellä se perässä painaa.

–Eikö jo tehdä nuotiota? kysyi Kuisma, joka oli hiukan uuvahtanut yön valvottuaan markkinailoissa.

Mutta kun Panu oli sitä mieltä, että kuljettaisiin vielä suoaukon poikki ja asetuttaisiin yöksi sen toisella puolella olevan korkean Rajavaaran suojaan, jatkettiin taas matkaa. Vähän matkaa hiihdettyään huusi Panu jälleen:

–On kai Jouko siellä?

–Näytti vähän väsähtyneeltä, mutta tottapahan tulee, vastattiin.

–Kyllä Jouko aina tulee! huusi toinen.

Mutta yhä enemmän jäi Jouko jäljelle muusta seurueesta.

Luihin ja ytimiin olivat häneen papin sanat tunkeneet. Hän oli kuin lamautunut niiden painon alle. Tähän saakka oli hänen isänsä hänestä ollut voimakkain, mahtavin mies maailmassa. Nyt oli hänestä, kuin olisi isä voitettu, nujerrettu, niinkuin hän tuolla peloitettuna pakenisi sitä pahaa, mitä oli tehnyt. Entä jos se pappi koko markkinaväen heidän jälkeensä ajaa? Häntä peloitti niin, että jalkaa herpasi, ja hän luuli muidenkin pelkäävän, kun niin tuimasti hiihtivät, isän kaikista enimmin, jota ei näkynyt kuin vilahdukselta suurimmilla aukeilla. Myrsky kiihtyi, hongat ruskivat, metsä möyräsi. Se ei tulekaan itse, lähettää henkensä ja haltijansa... Miksei minua ole kastettu, etteivät perkeleet ja paholaiset mitään mahtaisi?... Suksen jäljen nietosti umpeen, yhä vaikeampi oli Joukon sitä

seurata. Suuria lumipalloja putoili puista hänen ympärilleen, milloin eteen milloin taakse, milloin aivan suksien kannoille. Kun ennättäisi Rajavaaran turviin, joka on pyhä paikka, hyväin haltijain asumus, siellä eivät mitään mahtaisi! Ne ottavat hänet, kun eivät isää tavoita. Hän huusi, mutta ei kukaan vastannut. Silloin oli hän kuulevinaan niinkuin susien ulvontaa takaansa korvesta. Tultuaan suolle luuli hän näkevänsä niitä laumoittain istumassa petäjäin takana. Hän koetti rauhoittua, muistaa jotakin taikaa, niinkuin isä oli neuvonut siltä varalta, että metsä alkaisi peittää. Ei muistanut mitään ja ponnisti kaikki voimansa. Kohta huomasi hän ei enää tietävänsä, minne hiihti. Äsken oli tuuli ollut takaa päin, nyt se tuli kupeelta. Mutta kun hän aikoi kääntyä, näki hän karhun kahdella jalalla seisomassa siellä, minne olisi ollut mentävä. Nyt muisti hän, että täytyi heittää hattu olkansa yli jäljelleen, jos pedot ahdistivat. Mutta tuskin oli hän sen tehnyt, kun tunki maan edessään kohoavan ja suksien vaipuvan edessään pehmeään, upottavaan umpeen. Ponnistelllessaan luuli hän näkevänsä suksien kärkien edessään käärmeiksi muuttuvan ja häntä tavoitellen kiemurtelevan. Häntä alkoi kantaa taapäin, hän ei saanut kantahihnoja irti, kaatui selälleen, siitä syrjälleen, eikä ollut hänessä enää miestä nousemaan.

Kun el Joukoa alkanut nuotiolle kuulua, lähdettiin häntä etsimään ja löydettiin tiedotonna vaaran alta. Kun hänet nahkoihin käärittyä ja tulen ääressä lämmitettyä saatiin hiukan tointumaan, alkoi hän houraila papista ja huusi: »Polttaa! polttaa!»

–Kuka polttaa?

–Isä polttaa, polttaa ... kiroo ... kiroo!

–Oliko Jouko teidän kanssanne minun poissa ollessani? tiedusteli Panu Ilpolta.

El ollut,—tuli vähän ennen kuin sinä.

Panu oli pian selvillä siitä, että Jouko oli ollut kirkossa ja luuli nyt itsensä kirotuksi. Hän koetti puhaltamalla häntä kasvoihin, hieromalla ohimoita ja hiljaa lukemalla herättää häntä ja päästää papin piloista, joihin poika silminnähtävästi oli joutunut, mutta tunki voimattomuutensa. Kirkkoihiisi el ollut hänen lumottavissaan. Vähän ajan perästä Jouko kuitenkin nukkui ja alkoi hengittää rauhallisesti.

Kun oli illastettu ja miehet laittelivat tilojaan, kutsui Panu, joka koko ajan oli totisena ja vähäpuheisena istunut, mukaansa vanhimman miehistään, Ilpon, astui suksilleen ja hiihti pois. Kukaan ei tiennyt, minne hän meni, mutta että hänellä oli jotakin tavatonta tekeillä, sen he ymmärsivät.

Myrsky oli yhä kiihtynyt. Luokkina taipuivat hongat, ja kuuset huojuivat katketakseen, lumen röyöpytessä vihasina kuohuina, missä vähänkään oli aukeaa paikkaa.

–Lapin myrsky, virkkoi Ilpo.

–Sano paremminkin papin, vastasi Panu.

–Senkö olisi nostama?

–Mutta kohta asettuu.

–Mitä aiot, Panu?

–Aion asettaa.

Panu hiihti vaaran rinnettä vähän viistoon, kohoten hiljalleen ylöspäin. Keskiyön aikana ehtivät he vaaran laelle, joka oli kallioinen ja jylhä, kasvaen paikoitellen sakeaa läpipääsemätöntä näreikköä. Hiihdellen edestakaisin ikäänkuin etsien jotakin pysähtyi Panu viimein korkean yksinäisen kiven juureen.

–Tässä levätään vähän, viekööt vihurinsa, jos voivat, meidän täytyy näyttää, ettei pelätä. Myrskyillään luuli Reitakin voittavansa, mutta tuuli puhaltaa, ja mies seisoo vastaan. Tunnetko paikan?

–Tuntenenhan Rajakiven.

–Ulvokoonhan nyt, mitä ulvoo. Kohta lakkaa.

–Onko sinulla ne sanat?

–El ole ennen tehtyjä. Mutta vereksistä vara parempi.

–Kuulletko myrskyssä, mitä haltija sanoo?

–Painan korvani kiven kylkeen. Nyt nukutaan. Johan myrskykin heikkenee. Tuiman laukan varsa tekee, pian väsähtyy.

Miehet painuivat pitkäkseen havuvuoteelleen. Kun Ilpo jonkin aikaa nukuttuaan heräsi, oli Panu poissa.

Myrsky oli laannut, ja taivas oli poudassa. Heleän punainen aamurusko. kuumotti jo taivaan rannalta ja punaili heikolla punallaan näreitä vaaran laella, joihin myrsky oli iskenyt lunta niin, että ne olivat kuin lumipatsaita.

Ilpo seurasi Panun jälkiä, jotka lähtivät kiven ympäri kiertämään. Ne kulkivat sen ympäri kolmeen kertaan yhä ahtaammassa piirissä, ja viimein veivät ne ylös kivelte. Hän kiipesi jäljestä ja näki Panun kiven korkeimmalla laella loitsijan liikkeitä tekemässä. Hän kumartelihe, heittäytyi taapäin, nakkasihe suulleen ja mutisi epäselviä sanoja; yht'äkkiä tempasi hän pienen matkarummun poveltaan, pärisytti sitä ensin hiljemmin, sitten kovemmin ja kovemmin samalla pyörien yhä kiihtyvällä vauhdilla, kunnes seisahtui silmänräpäyksessä yhteen kohti, ojensi molemmat kätensä, toisessa rumpu, toisessa sen kalikka, etelään päin, jossa kohoavista kosken usvista päättäen kirkonkylä sijaitisi, ja melkein kiljumalla loihiti:

—Ole Kiesunen kirottu, manattu Marian poika, ällös ylös uskaltako, tästä kautta poikki tulko, ei ylitse, ei alitse, eikä ympäri ikänä! Tähän suistukoon sukusi, kaatukohon kaikki kansa— Tuonne ma sisun manoaan kirkkoinesi, kelloinesi pimeähän Pohjolahan, Lapin laajoille perille, paikoille pohjattomille, maille ristimättömille. Kiveks kirkko muuttukohon paaeks huone haihtukohon. kirkon risti kuusen latvaks, kello kaheks haljetkohon, palaset papille päähän—

Tuskin oli Panu loitsunsa lopettanut, kun auringon juuri laitaansa nostaessa ilmaantui ihmeellinen näky taivaalle. Vähän yläpuolella metsäistä taivaan rantaa sillä kohdalla, missä usva Kirkkokoskesta kohosi, alkoivat yht'äkkiä kirkko, tapuli ja kirkonkylän talot ilmaan kangastua.

Panu näki sen, hän jähmettyi yhteen kohtaan seisomaan ja tuijotti kauhistuksissaan uhkaavaa ennettä.

Mutta silloin tapahtui toinen ihme. Kirkko katosi, ilmaantuakseen samassa ylösalaisin, katto ja torni maata vasten.

Riemuiten huusi Panu Ilpon todistamaan, että kirkko oli kumollaan.

Sen voivat muutkin miehet todistaa. Kun he olivat Panun kanssa vaaran selälle hiihtäneet, näkyi, kangastus vielä semmoisenaan etelän ilmoilta. Ilpo saattoi vakuuttaa todeksi, että enne oli Panun loihitiessa siihen sellaisena ilmaantunut.

Sanattomina seisoivat miehet. Kuismakin, joka ei tähän saakka ollut Panua enemmän kuin muitakaan noitia uskonut, seisoi totisena ja hämmästyneenä. Herättyään ja kuultuaan, mitä oli tapahtunut, oli Jouko samassa päässyt piloistaan. Pappi ja hänen puheensa olivat kuin pahaa unta, ja usko isään ja hänen voimaansa oli tullut takaisin.

Miesten hiihtämään hankkiutuessa virkkoi Ilpo:

–Ihme on, jos nyt Rajavaaran yli uskaltaa.

–Ja jos uskaltaa, niin olkoon oma asiansa, osaako takaisin, sanoi Panu.—Ja tästä päivästä kutsuttakoon tätä vaaraa Kirovaaraksi, lisäsi hän suksilleen nousten. Kutsuttakoon kahdestakin syystä: kirottu olkoon tästä lähtien Ristin-Kiesuksen kirkko ja kirottu jokainen, joka tästä kirkolle kulkee.

–Olkoon, kuten Panu sanoo, vahvasti Ilpo ja muut miehet hänen mukanaan.

XII

Kolme hyvän hiihtomiehen päivämatkaa kirkonkylästä koillisia ilmoja kohti oli Korpivaaran suuri karjalaiskylä ison selän pohjukassa. Kahtaalta tulevat ylimaiden vedet muodostivat korkean vuorisen niemen, jonka juuressa mantereen puolella kaitaa kannasta oli Panulan kaikkia muita isompi talo. Kesällä meni kaikkien koskia myöten kulkevain tie siitä sivu, ja talvella toivat siihen kaikki suksenladut ja porotiet. Kaikki liike, mikä Venäjältä ja Vienasta kulki Suomeen, kävi tästä ohitse.

Korpivaaran kylä oli ammoisista ajoista ollut kaiken pohjoisen Karjalan keskusta ja yhtymäpaikka. Siinä he keskinäiset kauppansa kävivät ja siihen kokoontuivat jokavuotisia uhrejaan viettämään. Vasta sitten, kun kirkko Kontojärvelle rakennettiin, siirtyi kaupan keskusta sinne, ja paikan merkitys väheni. Mutta uhripaikkana pysyi se yhä niinkuin ennenkin.

Tietäjäsuku, joka niemen talossa asui, oli niin vanha, ettei sen alkujuurista vanhimmatkaan miehet tainneet selvää saada. Arveltiin sen siinä asuneen satoja vuosia aina siitä alkaen, kun lappalaiset järven rannoilta karkoitettiin ja karkoittajat vakinaisen asumuksen laativat. Se oli rikastunut metsän käynnillä ja turkisten kaupalla, mutta maanviljelykseen ei vielä ollut suuremmissa määrin perehdytty, kun maat olivat vuorisista ja soisista. Siellä täällä rusotti jokin pieni kaski vaaran rinteellä, mutta peltoa ei ollut ollenkaan, ei Panun talon ympärillä eikä muuallakaan. Suurimman rikkautensa ja mahtavuutensa olivat Panut kuitenkin hankkineet tietäjäammatillaan. Panulan isäntä oli aina niin kauan kuin muistettiin ollut taikuri. Kaikki olivat he olleet kuuluja noitia, muutamat kuuluja kautta koko Karjalan. Kotipuolessa kerrottiin lukemattomia taruja vanhain Panujen taidosta. He osasivat sairaita parantaa paljaan sanan voimalla ja, jos tarvittiin, myöskin terveet ihmiset tai eläimet sairaksi saattaa. Metsästys-, kalastus-, karja- ja kauppaonnea he jakoivat kaikille tarvitseville, eikä kukaan viisas ja mielevä mies lähtenyt pitemmälle matkalle käymättä vaaroja vastaan varautumassa Panunniemessä. Tulevia asioita tiesivät he arpaseulan ja taikarummun avulla ilmoitella, varkaita ilmiantaa ja varastettuja tavaroita takaisin tuottaa. Silmä oli Panuilla terävä ja sen luonti niin voimakas, että kerrottiin sitä rohkeimpainkin vavahdelleen. Mutta kuta kauempana heistä kerrottiin, sitä suurempia sanottiin heidän tehneen. Sanottiin heidän osaavan oma haamunsa muuttaa, tekeytyä karhuiksi, susiksi, kotkiksi, käärmeiksi, jopa ankeriainakin järvien poikki uiskennella. Lapin kuuluisimpiin noitiin heitä verrattiin, vaikeivät voineetkaan loveen langeten ja tainnoksiin heittäytyen antaa hengen ruumiista irrallaan vaeltaa ja sen sinne aikansa oltua taas palata näkemiään kertomaan. Mutta loihduissa ja sanainsa voimassa olivat he Lapin noitia etevämmät. Monet olivat ne tarinat, joita kerrottiin Panujen ja lappalaisnoitain välisistä taisteluista. Kerrankin olivat muuan vanha muinainen Panu ja lappalainen olleet kalassa toinen toisella puolella järven. Lompsalo oli lappalaisen nimi, ja hänellä oli seita niemen nenässä, jossa kalasti ja jota palveli. Mutta Panulla ei ollut seitaa, eikä hän semmoisia lähitienoillakaan suvainnut, kun tiesi pilaavan kalaonnea. Silloin meni Panu salaa yöllä ja särki seidan. Lompsalon kalaonni katosi, mutta nyt sai Panu kaloja niin runsaasti kuin ottaa tahtoi. Uuden rakensi Lompsalo seidan ja paransi onnensa, pilasi toisen. Vielä senkin repi vihollinen. Mutta silloin suuttui Lompsalo ja vaati Panun taisteluun korkealle vuorelle, jossa sanan voimalla tapeltaisiin, loihtuja ja taikoja tehden. Panu suostui vaatimukseen ja varasi parhaat sanansa ja tietonsa terävimmät. Mutta Lompsalo pukeutui porohäräksi ja aikoi sillä tavalla yllättäen säikäyttää luonnon Panulta. Mutta Panu seisoi jo vaaran laella valmiina, ja kun näki poron juoksevan vuoren rinteeltä ylös, huusi hän: »Sinä olet Lompsalo!» Silloin muuttui Lompsalo siitä manauksesta takaisin omaksi itsekseen ja tunnusti itsensä voitetuksi, eivätkä lappalaiset sen kerran perästä rakentaneet seitojaan sinne, missä panulaiset liikkuvat.

Isästä poikaan kulki tieto, ja oli yhä karttumaan päin, sillä he hankkivat sitä muiltakin tietäjiltä läheltä ja kaukaa anastamalla heidän haltijansa joko väkivallalla tai ostamalla ottaen. Ei ollut tietäjän toimi perinnöllinen, mutta heimon yhteisissä käräjissä valittiin kuitenkin aina isänsä seuraajaksi Panulan vanhin poika, jolle isä parhaat ja salaisimmat tietonsa antoi perinnöksi. Mutta

vaikka vanhin poika sai parhaat tiedot, pirahteli siitä muruja nuoremmillekin, jotka suvun kasvaessa eroilivat emätalosta ja rakensivat itsekseen talonsa sen läheisyyteen, niin että vähitellen kasvoi kylä toisensa perästä järven rannoille kalaisimpien lahtien pohjaan. Yhtä heimoa olivat kaikki, mutta eivät etäisimmät talot enää pitkiin aikoihin olleet sukulaisuuden polvekkeista osanneet lukua pitää. Mutta pikkutietäjiä olivat kaikki panulaiset. Kannustaan osasi jokaisen talon isäntä kotitarpeikseen päristää, osasi kysyä arvalta neuvoa yksinkertaisemmissa asioissa ja loihtia ja vihoja parannella. Suvun vanhemmilla miehillä oli vielä useammilla oma määrätty tehtävänsä jokavuotisissa suurissa uhrijuhlissa; mutta ylimmäisenä uhrinpappina toimi aina Panulan isäntä.

Muissakin asioissa oli hän kansansa ensimmäinen mies ja sen johtaja. Jokatalviset karhun tapot, suden ja hirven hiihdännät ja suuremmat kaupparetket hän järjesti ja ohjasi. Käräjissä hän oli ylimmäinen tuomari ja tuomion toimeenpanija.

Eikä missään talossa ollut soitto- ja laulutaito niin viljelty kuin Panulassa. Siellä ne enimmät laulut taidettiin, ja siellä oli parhaat soittajat ja soittokoneet. Tuvan seinämällä riippui vanha kannel, jota sanottiin samaksi, minkä Wäinämöinen heitti rannalle Suomesta lähtiessään; toiset arvelivat sitä vain sen mukaan tehdyksi. Pitkät talvipuhteet suurissa tuvissa laulettiin ja soitettiin ja kisailtiin, sillä yhtä varakas kuin oli talo, yhtä vieraanvarainen se myöskin oli.

Mutta suurimman maineensa ja merkityksensä olivat panulaiset saaneet siitä, että he uhripaikkaa hoitivat ja pyhää vuotta vartioivat. Korpivaaran korkeimmalla kukkulalla oli tuuhean näreikön ympäröimänä tasainen kenttä ja sen keskellä suunnattoman suuri koivu, mikä näkyi penikulmien päähän etäisimpien vaarojen harjanteille ja yli aavojen ulappain. Koivun oksille ripusteltiin jumalalle uhratut turkikset, kalliit ostokankaat ja helyt kiitokseksi metsästyksen onnistumisesta ja onnistuneista kaupparetkeistä, mutta sen juuresta pulppuavan kiiltävän lähteen pohjaan upotettuun hopeakattilaan heitettiin kullat, hopeat, vasket ja tinat. Koivun alla oli kivinen alttari, jonka edessä teuraat tapettiin ja jonka päällä ne paistettiin; alttarin ympärillä oli suuri kehä tasaisia kiviä, joiden päällä istuen tietäjät uhriateriansa nauttivat, mutta muu väki asettui niiden ulkopuolelle. Samain kivien päällä istuttiin käräjätkin.

Paikka oli pyhä, ja pyhitetty oli koko laaja niemi kärjestään alkaen aina siihen, missä metsä loppui nuolen ampuman päässä Panulan talosta. Ei saanut niemen rannoilla kalaa pyytää, ei vaaran rinteiltä metsällistä ampua. Hiljaa, airoja kolistelematta soudettiin sen rantoja, eikä metsässä saanut huhuta eikä tulta virittää muuta kuin uhritulen uhrien aikana. Sillä vuori oli haltijain asuma ja Tapiolaisten käymäpaikka, ja he tahtoivat siellä häiritsemättä lepäillä. Sinne ajoi Tapio karjansa, minkä tahtoi metsämiehiltä säilyttää. Kun hirvi ui lahden poikki tai ilves jään yli niemeen juoksi, turvautuen sen rotkoihin ja louhuihin, jotka yhdeltä puolelta veitsiviilo-kallioina veteen putosivat, tuli ajomiehen jättää riista rauhaan ja avopäin astua pyhän puun juurelle uhraamaan ja lepyttämään metsän haltijata siitä, että oli hänen elukkaansa ahdistellut. Siellä kukutteli Mielikki kaunisäänisimpiä käkösia, ja sinne vihelteli Tellervo pikkukarjansa: oravat, teiret ja pyyt. Mutta kun salon väki sattui simasuulle, ajoi se vuorenrinteiltä linnut lentoon ja pani kiirettä neljän jalan juokseville, joita silloin kaikki läheiset metsät vilisi. Itse olivat jumalat vuoren asunnokseen pyhittäneet. Vanha tarina näet kertoi, että kun ensimmäinen Panu tähän asettui ja kysyi arvalta, mihin haltija tahtoisi uhrilehdon asettaa, niin vastasi arpa ja neuvoi valjastamaan nuoren poron, joka ei ennen ollut pulkan edessä ollut, ja ajamaan sillä, kunnes pysähtyi. Kuhun poro pysähtyy, siihen tehkään Panu karsikon. Valjasti Panu poronvarsan ja hyppäsi pulkkaan. Hihnaton varsa kiiti kuin myrskytuuli ulos järven jäälle, laukkasi niemen vartta ja sen nenän ympäritse ja kun oli kierroksen tehnyt, heitti tiukan mutkan ja kiisi jyrkimmästä kohti vaaran rinnettä ylös. Jo luuli ajaja tuhonsa tulleen ja viimeisen päivänsä valjenneen; kivet kipenöitsivät ja kaarna puista sinkoili. Mutta päästyään vaaran korkeimmalle kukkulalle pysähtyi poro korkean koivun alle, särpäisi vettä sen lähteestä ja kaatui kuoliaana sen partaalle. Siitä tiesi Panu vaaran ja niemen pyhitettäväksi ja pyhitti tässä lähteen ja koivun, ja uhrasi joka vuosi poronvarsan sillä sijalla, missä haltijat olivat omansa ottaneet.

Häiritsemättä olivat Panulaiset saaneet hallita heimoaan, ja vapaaehtoisesti taipuivat muutkin heimot kuuluisain uhripaikan hoitajain hengellisen johdon alle. Syntyi silloin muutamia miespolvia takaperin Panulan tietäjälle, joka oli sukunsa voimakkaimpia ja taitavimpia, kaksoispojat, joista toiselle pantiin nimeksi Panu, toiselle Reita. Yhtä suuria tietäjiä tuli molemmista, yhtä hyviä laulajia, metsämiehiä ja kaupantekijöitä he olivat. Vuorovuosin toimittivat he isänsä kuoltua uhripapin tehtäviä, vuoroin hoitivat he heimon ja talonsa asioita kylässä ja kotosalla, ja heimo oli mahtavimmillaan ja sen maine korkeimmillaan. Panu oli ehkä voimiltaan väkevämpi, mutta Reita oli terävämpi tiedoiltaan ja taitavampi loihtuja lukemaan, mutta seppiä olivat he yhtä mainioita molemmat, niinkuin kaikki Panulan miehet aina ammoisista ajoista olivat olleet. Mutta naiset häiritsivät veljien välin. Lapinretkiä vielä käytiin, ja joka talvi samoilivat Panun heimon miehet pohjoisissa seuduissa verottamassa ja nahkoja ostamassa. Eräänä talvena, kun Panu oli itselleen naisen naapurista ottanut, iski Reita sukset jalkaansa ja lähti Lappia kohti hiihtämään. Mieli apeana hän lähti, ei enää veli veljelle tuntunut, joka yöt päivät naisensa kanssa eleli. Kauan oli hän retkellään ja hyviä huomenlahjoja, joita oli sanonut lähtevänsä hankkimaan, häneltä nuorikolle odotettiin, sitä parempia kuta viikkomman viipyi. Kului sydäntalvi, tuli hankiaisten aika, mutta ei kuulunut Reitaa tulevaksi. Olisiko Turja tuhonnut miehen? Suuri oli levottomuus Panulassa, kun lumet sulivat eikä miestä vieläkään kotiin kuulunut, ja kovin alkoi tulla veljellekin ikävä. Hän uhraili, kysyi tietoja taikarummulta, helisteli, ravisteli, mutta aina pysähtyi arpanappula lappalaiskodan kohdalle eikä kotitietä koskaan tavoitellut. Luultiin Lapin hänet jo tuhonneen ja varustauduttiin retkelle häntä etsimään.

Aina oli arpa totta puhunut, ja totta se puhui nytkin. Kotiin Reita kyllä tuli, viileteli koskia myöten ensimmäisillä avovesillä, mutta toi tullessaan nuoren Lapin naisen, jonka oli omakseen ostanut, ja venheellinen tavaraa seurasi mukana, ynnä saattoväkeä suuri seurue. Pahastui veli vierasta väkeä, ja Panun vaimo vieroi halveksitun heimon naista tuvastaan, eikä olisi suku suvainnut outolaisia omalle alueelleen. Reita kokosi tavaransa isänsä vanhasta talosta, niinkuin olivat nuoremmat veljet ennen häntä tehneet, souti järven yli ja teki sinne oman tupansa, mutta vaimonsa heimolaisille oli hän luvannut kotopaikan, kalavedet ja oravimetsät järven etäisimmässä pohjukassa, jota siitä pitäen alettiin Lapin pohjaksi kutsua.—»Miksi riista on vähennyttä, miksi karhut kaikkoavat ja hirvet korpimaille kiertävät?» kysyi hän käräjissä, jossa hänen veljensä ja muut miehet häntä koettivat taivuttaa lupauksestaan luopumaan. »Siksi», vastasi hän, »että Lapin mies ne luokseen lumoo. Mutta nyt se tuo ne takaisin.» Ei saatu häntä hyvällä luopumaan, eikä veli suostunut veljeä vastaan väkivaltaankaan ryhtymään. Ja alussa näyttikin siltä kuin olisivat oravat sakeammassa juosseet ja niinkuin olisi suurta riistaa: karhua, hirveä ja ilvestä ja ahmaa ollut enemmän kuin pitkään aikaan ennen.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.